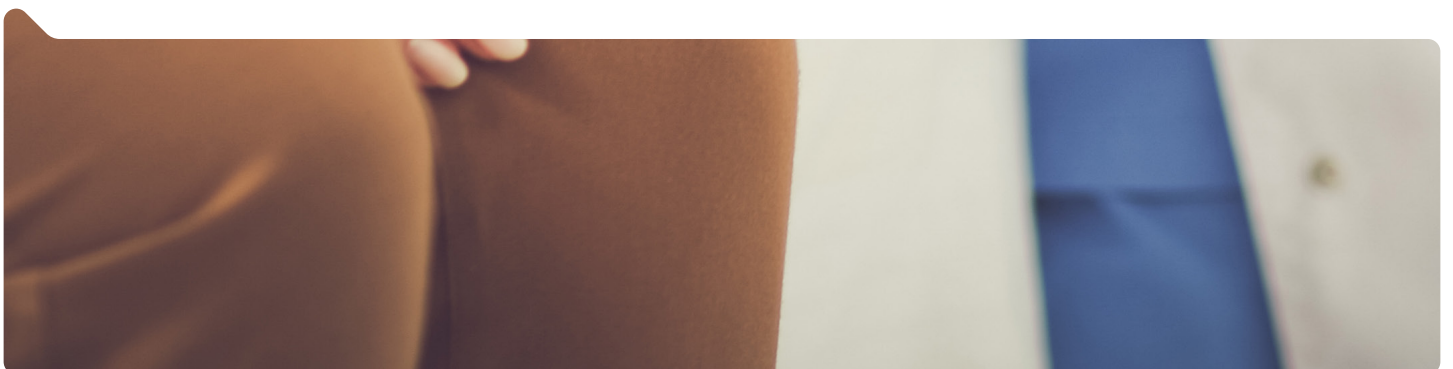

SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen
Halfjaarverslag juli - december 2022

Inhoudsopgave

1.	Managementsamenvatting	04
2.	Inleiding	06
3.	Uitsluiten	11
4.	ESG-integratie	14
5.	Betrokken aandeelhouderschap: dialoog	16
6.	Betrokken aandeelhouderschap: stemmen & corporate governance	65
7.	Impact beleggen	73
8.	Bijlagen	74

1. Managementsamenvatting

In de tweede helft van 2022 heeft Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen (SPH) vooral extra aandacht besteed aan gesprekken met de vermogensbeheerders van de illiquide beleggingsmandaten over de maatregelen die zij nemen om hun beleggingen te verduurzamen. De conclusie is dat er binnen de beleggingen in hypotheek, vastgoed en infrastructuur ook stappen gezet worden om bij te dragen aan het behalen van het Klimaatakkoord van Parijs. Ook ging er aan het einde van het jaar aandacht uit naar het voldoen aan de rapportageverplichtingen die voortkomen uit de Europese duurzaamheidswetgeving. SPH heeft als gevolg hiervan verschillende documenten op de website geplaatst waar in detail verantwoording wordt afgelegd over onder andere de milieu- en sociale kenmerken die het pensioenfonds promoot. In de loop van 2023 zullen er nog meer verplichte rapportages volgen.

1.1. Implementatie MVB-beleid

Ons MVB-beleid is in de tweede helft van 2022 niet verder aangescherpt. Wel hebben we kritisch gekeken naar de implementatie van onze uitgangspunten op het gebied van klimaat in de illiquide beleggingsportefeuille.

Ons MVB-beleid stelt dat de CO₂-uitstoot van onze portefeuille in 2030 gehalveerd moet zijn ten opzicht van 2015, en dat we in 2050 een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben. In de tweede helft van 2022 hebben we vooral naar de illiquide beleggingsportefeuille gekeken en ons ervan verzekerd dat de vermogensbeheerders van onze portefeuilles in infrastructuur, vastgoed en hypotheek zich ook achter deze doelstellingen scharen. Verder leggen we op dit moment de laatste hand aan het implementeren van onze CO₂-reductiedoelstelling in de Global High Yield portefeuille.

1.2. Statistieken uitsluiten, engagement en stemmen

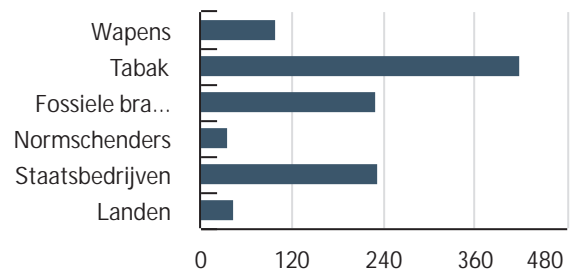
SPH heeft het afgelopen halfjaar haar invloed als belegger en aandeelhouder ingezet om invulling te geven aan het MVB-beleid. Hieronder is een samenvatting gemaakt van de activiteiten op het gebied van uitsluiten, engagement en stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Uitsluiten

In bepaalde landen, bedrijven of bedrijfstakken investeert SPH niet. Dat kan zijn omdat deze een negatieve bijdrage leveren aan de gezondheid en/of het klimaat (wapens, tabak, kolen, teerzand, schalieolie en -gas en Arctische olie en -gas) of in strijd handelen met algemene normen die SPH onderschrijft. Ook het overschrijden van internationaal

geaccepteerde normen op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen kan reden tot uitsluiten zijn (controversiële landen, staatsbedrijven in die landen of bedrijven die aangemerkt worden als normschenders vanwege structureel controversieel gedrag). De aantallen in onderstaande tabel refereren aan de uitsluitingen die per 1 september 2022 van toepassing zijn.

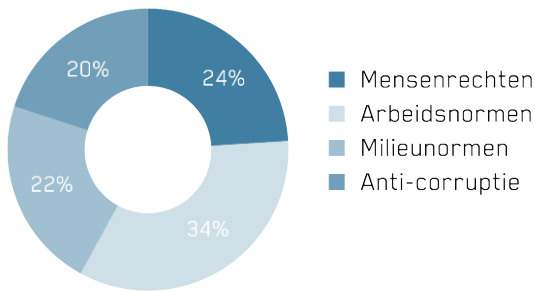
GRAFIEK 1.2.1 UITSLUITINGEN

Normatief engagement

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden en hen te bewegen tot verantwoord gedrag. Wij noemen dit 'Normatief engagement' of 'Normatieve dialogen' waarbij het doel is om schendingen van normen door bedrijven te stoppen, te voorkomen en waar mogelijk te herstellen. Op dit moment is SPH in gesprek met 122 ondernemingen in het kader van het Normatief engagement programma. Onderstaand is weergegeven hoe het programma naar normschending is opgebouwd.

FIGUUR 1.2.1 NORMSCHENDING

In het afgelopen halfjaar is met 19 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd.

Thematisch engagement

Het thematische engagementprogramma van SPH is gericht op het verhogen van sociale, milieu en governance standaarden in sectoren, ketens of bij individuele ondernemingen die zich in het beleggingsuniversum bevinden. In tegenstelling tot het normatieve engagementprogramma worden de dialogen niet geïnitieerd als direct gevolg van het schenden van internationale normen maar wordt gezocht naar het implementeren van *best practices*. In het tweede halfjaar van 2022 bestond het thematische engagementprogramma uit 10 engagementthema's die zich in verschillende fases bevinden. Binnen deze 10 thema's zijn 56 ondernemingen opgenomen. In het afgelopen halfjaar is 274 keer inhoudelijk contact geweest met deze ondernemingen.

Afgelopen halfjaar zijn we gestart met twee nieuwe engagement thema's: "Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen" en "Mensenrechten en Governance". In de betreffende hoofdstukken leest u meer over deze thema's.

Bij veel dialogen zien we dat het ons lukt om in gesprek te komen met de betrokken bedrijven, de onderwerpen die wij van belang vinden te agenderen, en in sommige gevallen ook al resultaten te bereiken in de vorm van het overnemen van aanbevelingen.

TABEL 1.2.1 AANTAL DIALOGEN NAAR THEMA

Thema	%
Transport en Klimaat	12%
Klimaatadaptatie en Water	9%
Reductie CO ₂	12%
Access to Nutrition	7%
Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen	9%
Biodiversiteit	9%
Goede en Beschikbare Medicijnen	14%
Human Capital	9%
Arbeidsomstandigheden	5%
Mensenrechten en Governance	12%

Stemmen

Wij stemden in het tweede halfjaar van 2022 tijdens 1.078 vergaderingen op totaal 8.765 agendapunten. Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt. Het betekent ook dat niet altijd met het management van de onderneming wordt meegestemd. Zo stemden wij in het tweede halfjaar van 2022 op 20 procent van alle agendapunten tegen het management. Ook de stemmen voor een aandeelhoudersresolutie houden impliciet een stem tegen het management in en zijn door ons meegenomen in onderstaand percentage van tegenstemmen. Hoe we stemmen wordt bijgehouden in het [stemoverzicht](#) op onze website. Hier kunt u per bedrijf zien hoe wij gestemd hebben op de aandeelhoudersvergaderingen.

TABEL 1.2.2 OVERZICHT TEGENSTEMMEN H2 2022¹

Totaal	Voor	Tegen
8.765	80%	20%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

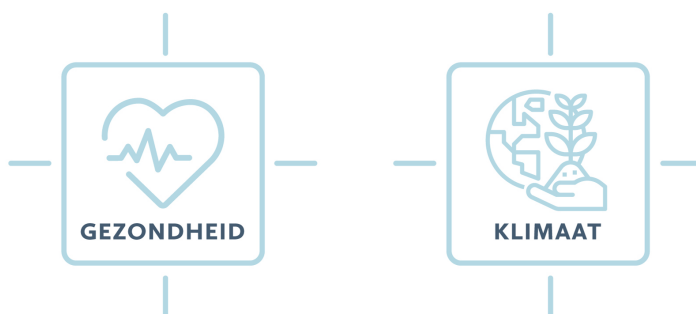
2. Inleiding

Voor SPH is maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) een logisch onderdeel van haar kerntaak: zorg voor later. SPH staat voor een goed en betaalbaar pensioen.

Tegelijkertijd vinden wij het belangrijk dat we ons vermogen beleggen met oog voor de wereld om ons heen. SPH is van mening dat verantwoord beleggen bijdraagt aan het realiseren van een goed en betaalbaar pensioen voor huidige en toekomstige generaties. Daarom zet SPH haar invloed als belegger in om bedrijven maatschappelijk verantwoord te laten ondernemen. Voor SPH is het van groot belang dat de deelnemers in het pensioenfonds zich

herkennen in het MVB-beleid, de missie en visie van het beleid ondersteunen, en goed begrijpen wat er wel en niet wordt gedaan met het pensioenvermogen. Uit onderzoek weten we dat 87% van de huisartsen het belangrijk vindt dat SPH het pensioengeld van haar deelnemers maatschappelijk verantwoord belegt. Meninge over MVB kunnen veranderen. Iedere twee jaar doen we kwantitatief onderzoek onder alle deelnemers; aanvullend daarop gaan we twee keer per jaar in gesprek met deelnemers (kwalitatief onderzoek). Het MVB-beleid van SPH kan in het kort worden samengevat in het volgende overzicht:

Beleggen in een gezonde toekomst

87%

van de huisartsen vindt het belangrijk dat SPH het pensioenvermogen maatschappelijk verantwoord belegt.

Wat we doen:

- Dialoog aangaan
- Beïnvloeden door te stemmen
- Positieve selectie
- Impact beleggen

We beleggen niet in:

- Tabak
- Wapens
- Kolenmijnbouw
- Teerzandolie

Het MVB-beleid van SPH

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen betekent rekening houden met mens en milieu wanneer vermogen wordt belegd. Door bij alle beleggingskeuzes de milieu-, sociale en bestuurlijke aspecten mee te wegen, willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Hierbij hebben we altijd de volgende twee uitgangspunten voor ogen:

1. Richt geen schade aan.
2. Help mensen en draag bij aan de maatschappij.

Hierbij sluit SPH zich aan bij samenwerkingsverbanden, maakt gebruik van bewezen beleggingsstrategieën en -instrumenten en volgt wet- en regelgeving op het gebied van duurzaamheid. Daarnaast houden we rekening met algemeen geaccepteerde internationale standaarden. In het belang van onze deelnemers zoeken we continu naar een goed evenwicht tussen risico, rendement, kosten en duurzaamheid. Het beleid is hierdoor steeds in beweging.

Voor een goed pensioen is een goed rendement op de beleggingen belangrijk, maar het is ook van belang dat die beleggingen bijdragen aan een duurzame toekomst waarin deelnemers ook daadwerkelijk van hun pensioen kunnen genieten. SPH oefent daarom haar invloed als belegger uit op de ondernemingen waarin zij belegt om aan te sturen op een duurzame bedrijfsvoering. We zijn er bovendien van overtuigd dat beleggingen die beter presteren op ESG (environment, social and governance) factoren ook betere beleggingen zijn voor de lange termijn.

SPH hanteert twee speerpunten in het MVB-beleid: Gezondheid en Klimaat. De keuze voor deze speerpunten is gebaseerd op de normen en waarden van de huisartsen. We beseffen dat gezondheid en een leefbaar klimaat voorwaarden zijn om van een goed pensioen te kunnen genieten. Ook zijn we ons bewust van de wetenschap dat klimaatverandering een van de grootste risico's is waar we als beleggers en samenleving de komende jaren mee te maken krijgen. Bovendien is er brede steun uitgesproken voor deze speerpunten in ons laatste deelnemersonderzoek over het MVB-beleid.

Gezondheid

Wij beleggen niet in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van tabak, controversiële wapens en wapens voor de consumentenmarkt. Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Goede en Beschikbare Medicijnen" en "Access to Nutrition". Waar mogelijk steunen we collectieve engagement initiatieven. Afgelopen halfjaar gebeurde dat op de volgende onderwerpen:

- "Workplace Mental Health" van CCLA Investment Management waarin ondernemingen worden aangespoord om mentale gezondheid van werknemers te beschermen en te promoten.

- "Beloningsbeleid & de farmaceutische sector" van Achmea IM waarin ondernemingen worden aangespoord om specifieke criteria en KPI's te gebruiken om Toegang tot Medicijnen een betere plek in het beloningsbeleid te geven.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Gezondheid. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van gezondheid gesteund.

SPH belegt in het Zorgvastgoedfonds waarvan wij aan de oprichting vijf jaar geleden hebben bijgedragen. Dit fonds investeert in Nederlands zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra.

Klimaat

Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit de winning van themische steenkool, electriciteitsopwekking uit thermische steenkool, winning van olie uit teerzanden, winning van schalie olie en -gas; en winning van Arctische olie en -gas komen niet meer in de portefeuille.

Daarnaast zoeken we actief de dialoog op met bedrijven. Op dit moment gebeurt dit via engagement programma's op de onderwerpen "Transport en Klimaat", "Reductie CO₂" en "Klimaatadaptatie en Water". Waar mogelijk steunen we collectieve engagement initiatieven. Afgelopen halfjaar gebeurde dat op de volgende onderwerpen:

- "Global Investor Statement to Governments on the Climate Crisis" van het Net Zero Asset Managers Initiative waarin overheden worden aangesproken om hun toezeggingen op de klimaatdoelen van Parijs te herbevestigen.
- "US Deforestation Regulation" van ShareAction waarin beleggers hun steun uitspreken voor wetsvoorstellen in de Verenigde Staten omtrent ontbossing.

In de uitvoering van het stembeleid van SPH wordt ook expliciet aandacht besteed aan het thema Klimaat. Uit het engagement programma vloeit een "focuslijst" voort met bedrijven die tijdens het stemseizoen extra worden gemonitord. Vervolgens worden relevante resoluties op het gebied van klimaat gesteund.

SPH monitort ook de CO₂-voetafdruk van de beleggingsportefeuille. In 2050 willen we een per saldo CO₂-neutrale beleggingsportefeuille hebben.

Per beleggingscategorie wordt dit reductiepad gespecificeerd en nader uitgewerkt. In de tweede helft van

2022 zaten we voor onze liquide beleggingen in ondernemingen (aandelen en obligaties) ruim onder het reductiepad. Zie hoofdstuk ESG-integratie.

Internationale normenkaders

Naast haar eigen speerpunten zoekt SPH binnen het MVB-beleid ook naar aansluiting bij internationale normenkaders. Als ondertekenaar van het Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (IMVB) convenant van de Nederlandse Pensioensector spelen de OESO Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de daarin verwerkte UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's) een belangrijke rol. Ook het Global Compact van de Verenigde Naties vormt een belangrijk uitgangspunt voor het beleid. Het Global Compact heeft betrekking op vier hoofdthema's:

- Mensenrechten;
- Arbeidsnormen;
- Milieu; en
- Anticorruptie.

Het Global Compact bestaat uit tien breed geaccepteerde principes (zie bijlage). Deze principes vinden hun oorsprong in internationale verdragen zoals de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens en principes van de International Labour Organisation (ILO). Het VN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun eigen invloedssfeer kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitvoeren. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook nog de volgende thema's:

- Consumentenbelangen;
- Wetenschap en technologie; en
- Mededinging en belastingen.

MVB-instrumenten

1. ESG-integratie (best-in-class): het expliciet opnemen van ESG-risico's en kansen in de traditionele financiële analyse en investeringsbeslissing gebaseerd op een systematisch proces. Voor de portefeuille aandelen ontwikkelde landen en bedrijfsobligaties belegt SPH enkel nog in de bedrijven die behoren tot de 30% best presterende bedrijven op basis van hun ESG-score. Voor de beleggingscategorie aandelen opkomende landen hebben beleggen we alleen in de 60% meest duurzame bedrijven. Daarnaast wordt ook voor andere beleggingscategorieën ESG-integratie toegepast door de verschillende vermogensbeheerders en wordt momenteel gekeken of daar ook een best-in-class benadering kan worden toegepast.

2. ESG-integrale (CO₂-reductie): SPH wil een positieve bijdrage leveren aan een verantwoorde en geleidelijke transitie naar een klimaat neutrale economie. SPH wil hierbij de broeikasgasreductiedoelen van de Europese Unie naar aanleiding van het zogenoemde Parijs-akkoord volgen. Dat behelst een transitie naar een beleggingsportefeuille die per saldo CO₂ neutraal is in 2050. SPH werkt toe naar het tussentijds doel van 50% CO₂-reductie in de beleggingsportefeuille ten opzichte van 2015 in 2030. Bij het bepalen van CO₂-reductiedoelstellingen zal SPH zoveel mogelijk aansluiting zoeken met de EU Paris-aligned Benchmarks.
3. Uitsluiten:
 - Tabak;
 - Controversiële wapens;
 - Wapens voor de consumentenmarkt;
 - Steenkool;
 - Teerzand;
 - Schalie olie en -gas;
 - Arctische olie en -gas;
 - Ondernemingen die op structurele wijze gedragsprincipes schenden (VN Global Compact en OESO Richtlijnen);
 - Landen die onderhevig zijn aan relevante VN sancties;
 - Landen die zich niet houden aan minimale normen op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen en anti-corruptie; en
 - Ondernemingen die voor meer dan 50% eigendom zijn van landen op de uitsluitingslijst.
4. Engagement: het aangaan van de dialoog met ondernemingen om een positieve gedragsverandering te realiseren. Dit doen we naar aanleiding van geconstateerde betrokkenheid bij controversieel gedrag (normatieve engagement) en op basis van thematische aandachtsgebieden (thematische engagement).
5. Stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.
6. Impact beleggen: beleggen met de intentie om naast een financieel rendement aan de hand van meetbare doelstellingen positieve impact op een of meerdere sociale en/of milieu-thema's te genereren. Dit doen we op dit moment met onze investeringen in het Zorgvastgoedfonds.

Reikwijdte MVB-beleid

Daar waar mogelijk past SPH haar verantwoord beleggen beleid toe op alle beleggingscategorieën. Welke instrumenten op welke beleggingscategorieën worden toegepast is aangegeven in onderstaande tabel.

TABEL 2.1

Beleggingscategorie	Uitsluitingen	ESG-integratie			Betrokken aandeelhouderschap		
		Algemeen	Best-in-class	CO ₂ -reductie	Stemmen	Dialogoog	Impact
Staatsobligaties	v				nvt	v	nvt
Liquide zakelijke waarden							
Aandelen ontwikkelde markten	v		v		v	v	
Aandelen opkomende markten	v		v		v	v	
Aandelen smallcap	v				v	v	
Krediet							
Hoogwaardige bedrijfsobligaties	v		v	v	nvt	v	
Opkomende markten obligaties	v				nvt	v	nvt
Hoogrentende obligaties	v				nvt	v	
Illiquide zakelijke waarden							
Infrastructuur	nvt	v		v	nvt	v	
Direct vastgoed	nvt	v		v	nvt	v	
Impact beleggen (zorgvastgoed)	nvt				nvt		v
Illiquide krediet							
Hypotheke	nvt			v	nvt	nvt	

Het MVB-beleid van SPH geldt voor beleggingen in discretionaire mandaten en voor een groot deel van de fondsen die worden beheerd door externe vermogensbeheerders. Wanneer gebruik wordt gemaakt van beleggingsfondsen van externe vermogensbeheerders is het niet altijd mogelijk om een eigen MVB-beleid toe te passen. Bij de selectie en monitoring van beleggingsfondsen wordt daarom goed gekeken naar de mate waarin het MVB-beleid van de uitvoerder overeenkomt met het MVB-beleid van SPH. Naast de uitvoering van het MVB-beleid van SPH door externe vermogensbeheerders zien we dat vermogensbeheerders strategieën hebben ontwikkeld voor ESG-integratie en ESG-criteria structureel meenemen in het beleggingsproces.

Infrastructuur

Het infrastructuur fonds waar SPH in belegt, investeert in bedrijven die zich bezig houden met klimaat, water en andere milieuthema's zoals duurzame energie, drinkwater/waterzuivering en duurzame warmtevoorziening. Continu worden bij de onderliggende investeringen nieuwe ESG-initiatieven uitgevoerd die gericht zijn op extra aandacht voor veiligheid en welzijn van medewerkers en klanten, energie efficiency, verbetering van goed bestuur en focus op meer diversiteit. De vermogensbeheerder van het fonds is een van de oprichters van de GRESB (Global Real Estate Sustainability Benchmark) Infrastructure Assessment. Daarmee kunnen infrastructuurfondsen met elkaar vergeleken worden op ESG-prestaties. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te

brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Vastgoed

Ook voor het vastgoedfonds waarin SPH belegt is ESG een integraal onderdeel van het beleggingsproces en het selectieproces. Beleggingen worden alleen geselecteerd wanneer deze voldoen aan het strenge ESG-beleid van het fonds. Dit resulteert in bovengemiddelde GRESB-scores van het fonds. Daarnaast heeft de vermogensbeheerder in kaart gebracht hoe de vastgoedportefeuille is blootgesteld aan fysieke klimaatrisico's en aan transitierisico's die gepaard gaan met toenemende regelgeving voor het uitstoten van broeikasgassen. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Hypotheke

Tot slot wordt ook in de hypothekeportefeuille van SPH rekening gehouden met ESG-factoren. Voor de hypotheke die via de vermogensbeheerder worden aangeboden geldt dat de mogelijkheid om extra te lenen voor energiebesparende maatregelen. Ook wordt inzicht geboden in milieulabels en de CO₂-voetafdruk van de hypotheke portefeuille. De beheerder heeft zich eraan gecommitteerd om de portefeuille in lijn te brengen met de doelstellingen uit het Klimaatakkoord van Parijs.

Uitbesteding uitvoering MVB-beleid

SPH heeft Achmea IM aangesteld als ESG-dienstverlener en heeft Achmea IM de opdracht gegeven om uitvoering te geven aan het MVB-beleid. Uit hoofde daarvan voert Achmea IM onder andere het ESG due diligence beleid uit waartoe SPH zich heeft gecommitteerd in het kader van het IMVB Convenant Pensioenfondsen. Ook geeft Achmea IM namens SPH uitvoering aan de stem- en engagement activiteiten. Periodiek legt Achmea IM verantwoording af aan het pensioenfonds.

Communicatie en verantwoording

Transparantie is onafscheidelijk verbonden met een goed MVB-beleid. SPH rapporteert daarom tweemaal per jaar hoe zij invulling geeft aan het beleid via dit halfjaar verslag. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan actuele MVB-thema's op de website en in de nieuwsbrief Huisarts & Pensioen. Daarnaast staan op deze website onder meer de volgende documenten:

1. Het volledige MVB-beleid;
2. Het Stembeleid;
3. De stemrapportage middels het Vote Disclosure Systeem waar zichtbaar is hoe per aandeelhoudersvergadering is gestemd;
4. Rapportages over goed bestuur en betrokken aandeelhouderschap;
5. Uitsluitingslijsten voor landen en bedrijven; en
6. De volledige beleggingsportefeuille van het pensioenfonds.

3. Uitsluiten

Er zijn verschillende redenen waarom wij ervoor kiezen om niet te beleggen in bepaalde ondernemingen. Zo kan het pensioenfonds ervoor kiezen om niet te beleggen in ondernemingen die ongewenst gedrag vertonen of ondernemingen die bepaalde controversiële producten produceren. Wanneer een onderneming betrokken is bij een controversieel product, veelal een kernactiviteit van de onderneming, is een engagementbeleid niet reëel. Het is immers lastig de onderneming over te halen een ander product te produceren. In dat geval hanteert SPH op voorhand een uitsluitingsbeleid. Daarnaast kunnen ondernemingen die op structurele wijze met hun gedrag internationale normen bijvoorbeeld rondom mensenrechten, milieu, arbeidsnormen of corruptie schenden en bij achterblijvende engagementresultaten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hierbij vormen de principes van het Global Compact, de principes van de OESO-richtlijnen voor Multinationale Ondernemingen en UN Guiding Principles on Business & Human Rights de uitgangsbasis.

Het uitsluitingsbeleid van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen richt zich op bedrijven uit die betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens, die wapens produceren ten behoeve van consumenten, de tabaksector, mijnbouwbedrijven die zich voornamelijk op (thermische) steenkool richten, teerzandolieproducenten, producenten van schalieolie en -gas, producenten van Arctische olie en -gas, en bedrijven die structureel en op grove wijze internationale verdragen schenden op het gebied van o.a. milieu, mensenrechten, arbeidsrechten en corruptie. Ook voor overheden en staatsbedrijven worden uitsluitingscriteria gehanteerd. De actuele uitsluitingslijsten voor [bedrijven](#) en [landen](#) zijn op onze website te vinden.

3.1. Gezondheid

Tabak

SPH wil op geen enkele wijze betrokken zijn bij bedrijven die omzet genereren uit de productie, distributie of verkoop van tabak. Ook toeleveranciers van producenten van rookwaren en producenten van e-sigaretten worden uitgesloten.

Controversiële wapens

Voor SPH zijn wapens controversieel wanneer deze wapens onevenredig veel leed en slachtoffers veroorzaken en geen onderscheid maken tussen burger- en militaire doelen. Ook na afloop van een conflict veroorzaken deze wapens nog op aanzienlijke schaal slachtoffers en ontwrichten deze de maatschappij en de economie. In de praktijk gaat het om de volgende typen wapens:

1. Biologische wapens;
2. Chemische wapens;
3. Antipersoonsmijnen;
4. Clustermunitie;
5. Nucleaire wapens;

6. Witte fosfor; en
7. Verarmd uranium.

Bij het bepalen van de definitie van controversiële wapens zoekt SPH aansluiting bij internationale verdragen die door Nederland zijn ondertekend en bij het beleid van de Nederlandse overheid. Daarnaast wordt gekeken of wapens een disproportionele impact hebben op de burgebevolking wanneer zij gebruikt worden.

Het onafhankelijke onderzoeksbureau ISS ESG stelt ieder halfjaar vast welke ondernemingen betrokken zijn bij de productie van controversiële wapens. Daartoe bekijkt het onderzoeksbureau het gehele belegbaar universum. Wanneer het onderzoeksbureau betrokkenheid vaststelt is dat reden tot uitsluiting.

Wapens ten behoeve van de consumentenmarkt

Uitsluiting van ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, handel of distributie van wapens ten behoeve van de consumentenmarkt. Bij directe betrokkenheid wordt een onderneming uitgesloten en wordt er niet gerelateerd aan een bepaald percentage van de omzet. Onder wapens voor de consumentenmarkt wordt verstaan:

- Aanvalswapens
- Automatische vuurwapens
- Semiautomatische vuurwapens

- Enkelschotsvuurwapens, munitie of magazijnen met een hoge capaciteit

3.2. Klimaat

Kolen, teerzand, schalie olie en -gas, en Arctische olie en -gas

Bedrijven die zich bezig houden met de productie van fossiele brandstoffen die bij de extractie een disproportionele impact hebben op het milieu of brandstoffen die een disproportionele impact hebben op het klimaat worden uitgesloten. Er wordt niet belegd in bedrijven die meer dan 5% van hun omzet halen uit:

- Winning van thermische steenkool;¹
- Electriciteitsopwekking uit thermische steenkool;
- Winning van olie uit teerzanden;
- Winning van schalie olie en -gas; en
- Winning van Arctische olie en -gas.

3.3. Overig

Schenders van internationale normen

Naast producenten van controversiële wapens vindt SPH ook dat ondernemingen die op grove en structurele wijze internationaal breed gedragen normen op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie schenden, moeten worden uitgesloten van het beleggingsuniversum. Hiervoor hanteert SPH een aantal belangrijke raamwerken als uitgangspunt, namelijk het UN Global Compact, de OESO-Richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on Business & Human Rights*. De OESO-richtlijnen onderscheiden naast de vier genoemde thema's ook de volgende thema's: consumentenbelangen, wetenschap en technologie, mededinging en belastingen. De *UN Guiding Principles* geven handvatten voor staten en ondernemingen hoe mensenrechtenschendingen in de praktijk te voorkomen, te adresseren en te mitigeren.

¹ Inkomsten uit kolenhandel en -transport worden vanwege databeperkingen vooralsnog niet meegenomen in het uitsluitingsbeleid.

Vaststelling uitsluitingen

Bedrijven die structureel en op grove wijze de genoemde internationale verdragen schenden worden aangesproken op hun gedrag door onze engagement provider. Indien bedrijven hun beleid en handelen niet aanpassen zal dat bij grove structurele schendingen leiden tot uitsluiting.

Landen

Het uitsluiten van landen is met name relevant bij de beleggingen in staatsobligaties en infrastructuur. SPH sluit landen uit op basis van relevante sancties of embargo van de Verenigde Naties tegen de betrokken overheid. In de bijlage vindt u de actuele landenuitsluitingslijst.

VN Sancties worden relevant geacht als zij:

- a. in relatie staan met schending van door Nederland ondertekende internationale verdragen (of waaraan Nederland is gebonden op grond van haar lidmaatschap van internationale organisaties);
- b. gericht zijn tegen de regering van het land zelf of de huidige machthebbers;
- c. in relatie staan met schendingen van internationale verdragen of algemeen geaccepteerde normen van één of meerdere van de volgende categorieën:

- non-proliferatieverdrag tegen verspreiding van kernwapens
- mensenrechten schendingen
- misdrijven tegen de menselijkheid
- schending van de democratie
- wapen- en/of handelsembargo's

Ook worden landen uitgesloten wanneer zij zich niet aan minimale standaarden houden op basis van drie onafhankelijke indices:

- Freedom in the World Index van Freedom House (mensenrechten)
- Global Rights Index van ITUC (arbeidsrechten)
- Corruption Perception Index van Transparency International (corruptie)

Staatsbedrijven

Wanneer ondernemingen voor meer dan 50% eigendom zijn van een van de landen op de uitsluitingslijst komen deze ook op de uitsluitingslijst terecht.

4. ESG-integratie

Positieve selectie of best-in-class

SPH streeft ernaar om alleen nog te beleggen in bedrijven die laten zien dat ze maatschappelijk verantwoord ondernemen belangrijk vinden. Dit komt onder andere tot uiting in de ESG-score die bedrijven krijgen toegekend door een onafhankelijk onderzoeksbureau. ESG staat voor Environment (milieu), Social (sociaal beleid) en Governance (ondernemingsbestuur). SPH maakt hiervoor gebruik van de ESG-data van MSCI ESG.

Sinds september 2020 past SPH op de portefeuille aandelen ontwikkelde landen positieve selectie toe op basis van deze ESG-scores. Dit wordt ook wel een best-in-class beleid genoemd. Per sector en regio worden alleen de 30% best presterende bedrijven (op basis van marktkapitalisatie) in de portefeuille opgenomen. SPH belegt voor dit deel van de portefeuille dus ook in veel minder bedrijven dan voorheen.

In de tweede helft van 2021 is ook de portefeuille aandelen opkomende markten aangepast op basis van positieve selectie. Alleen de 60% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 40% hebben we verkocht.

In de eerste helft van 2022 is de toepassing van positieve selectie ook in de bedrijfsobligatieportefeuille geïmplementeerd. Alleen de 30% meest duurzame beleggingen hebben we in portefeuille gehouden, de overige de 70% hebben we verkocht. Voor iedere beleggingscategorie onderzoeken we telkens wat er mogelijk is en hoe we op een verantwoorde manier een zo positief mogelijk resultaat kunnen behalen.

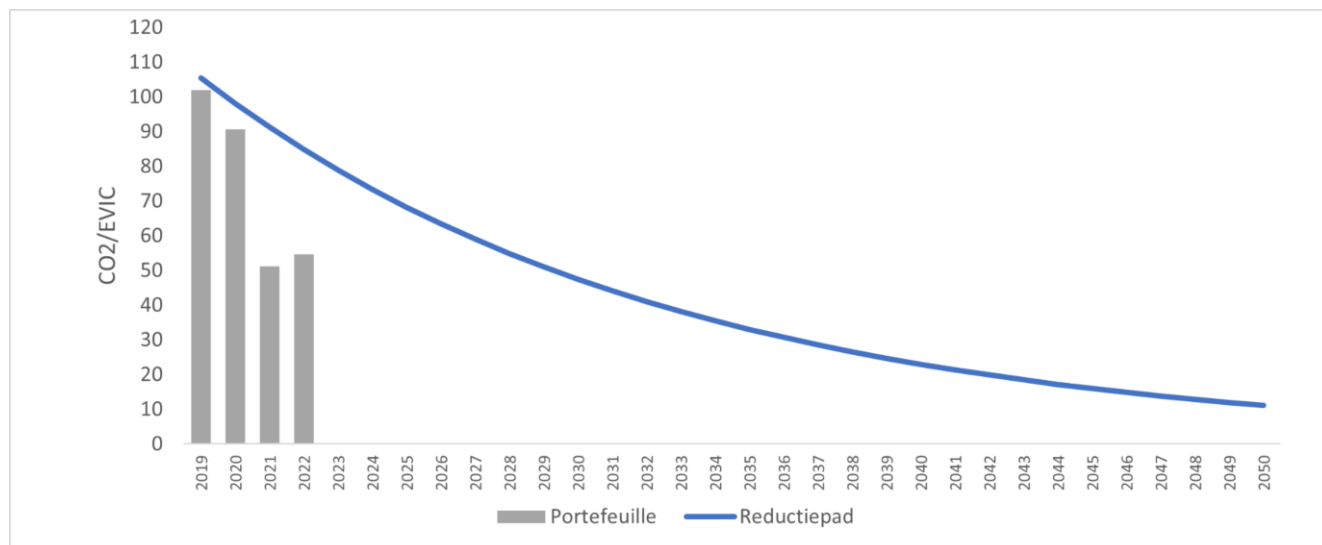

Door deze positieve selectie ontstaat een prikkel voor ondernemingen om zich in te spannen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen. Zo willen we bijdragen aan een goed leefklimaat en een duurzame wereld. Positieve selectie leidt niet tot meer beleggingskosten, wel tot beperkte meerkosten voor de dataleverancier. Een voorwaarde voor deze manier van inrichten van de portefeuille is dat het risico-rendementsprofiel op lange termijn vergelijkbaar moet zijn met traditionele beleggingen. Uit onderzoek blijkt ook dat deze manier van duurzaam beleggen niet ten koste hoeft te gaan van het rendement en dat het naar verwachting geen extra risico's met zich meebrengt. Net als bij haar overige beleggingen houdt SPH de ontwikkelingen van het rendement nauwlettend in de gaten.

CO₂-reductie

ESG-integratie is ook het meten van de CO₂-voetafdruk en het sturen op reductie door middel van reductiedoelstellingen. Het CO₂-reductiepad (blauwe lijn) dat SPH wil bewandelen ziet er als volgt uit:

FIGUUR 4.2 CO₂-REDUCTIEPAD

Hierbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- 7% jaarlijkse reductie van de broeikasgasintensiteit in lijn met EU Klimaatbenchmark methodiek
- Gehanteerde metriek: CO₂/EVIC (Enterprise Value Including Cash)
- Referentiejaar: ultimo 2019
- Referentiepunt: Marktbenchmark
- Jaarlijks zakkend plafond met ruimte voor tussentijdse afwijking
- Tijdige evaluatie en herijking van de gekozen aanpak in verband met data ontwikkelingen en impact op de portefeuille

In bovenstaande grafiek is de gemiddelde voetafdruk van onze beleggingen in aandelen en bedrijfsobligaties afgezet tegen het reductiepad dat we willen bewandelen. Op dit moment zitten wij met onze portefeuille ruim onder dat pad.

5. Betrokken aandeelhouderschap: dialoog

Een onderneming is gericht op het maken van winst. Dit streven naar winstmaximalisatie kan echter op gespannen voet komen te staan met internationale richtlijnen voor verantwoord ondernemen, zoals het Global Compact, de OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of de UN Guiding Principles on Business & Human Rights. Wanneer ondernemingen deze internationale richtlijnen systematisch schenden, wordt gedrag onverantwoord. Daarmee ontstaat er een risico voor de continuïteit van de onderneming en houdbaarheid van winstrealisatie op de lange termijn. Daarom is het in het voordeel van de onderneming en al haar belanghebbenden dat richtlijnen voor verantwoord ondernemen worden gerespecteerd. Daarom gaat SPH in dialoog met ondernemingen. Inzet: het duidelijk stellen van kaders, het ontwikkelen van kennis bij ondernemingen en het definiëren van 'good practices'. SPH gaat in gesprek met ondernemingen over lange termijn waardecreatie. Zo draagt het bij aan het bewaken van het juiste evenwicht en beschermt het haar belangen en die van haar deelnemers.

5.1. Dialoog en de onderliggende uitgangspunten

Engagement is het aangaan van de dialoog met ondernemingen. Het is een centraal middel in het verantwoord beleggenbeleid van SPH. Met het aangaan van de dialoog willen wij het duurzame gedrag van ondernemingen verbeteren, lange termijn waarde creatie stimuleren en tegelijkertijd aandeelhouderswaarde vergroten. Wij voeren de dialoog op meerdere vlakken:

1. Wij spreken ondernemingen aan die internationaal breed gedragen normen en principes over mensenrechten, arbeidsnormen, milieu of anticorruptie schenden. Dit noemen wij *Normatief engagement*.
2. Wij spreken ondernemingen in specifieke sectoren of ketens aan ter bevordering van een algemene standaard. Dit noemen wij *Thematisch engagement*.
3. Wij spreken met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen over Ecologische, Sociale en Governance (ESG)kwesties. Dit doen wij veelal in collectief verband. Dit noemen wij *ESG Nederland engagement*.

De doelstellingen

De verschillende typen engagement hebben elk een andere focus en doelstelling. Voor elk van de verschillende vormen geldt dat engagement een zaak van lange adem is. Voor de diverse trajecten wordt uitgegaan van een looptijd van drie

jaar. Anders dan bij het instrument uitsluiting waarbij pensioenfondsen of beleggingsfondsen op voorhand niet beleggen in ondernemingen, geldt voor engagement dat er wel belegd wordt in ondernemingen die ter discussie staan, maar we als aandeelhouder het management juist actief aansporen het beleid of de activiteiten te verbeteren.

Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of *UN Guiding principles on Business & Human Rights* te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden. Activiteiten die (mogelijk) leiden tot een schending van de principes staan veelal in de belangstelling van niet-gouvernementele organisaties (ngo's) en de media. In de praktijk leiden deze schendingen vaak tot rechtszaken, die boetes of het uitbetalen van schadeclaims door de ondernemingen tot gevolg kunnen hebben. Dit zijn directe negatieve financiële effecten, die ook de belangen van aandeelhouders schaden. Normatief engagement voeren wij uit in samenwerking met onafhankelijk onderzoeksbureau ISS ESG.

Om tot een selectie van de ondernemingen te komen die vallen binnen het Normatief engagementprogramma wordt een due diligence proces uitgevoerd. Het beleggingsuniversum wordt doorlopend gescreend op het schenden van één of meerdere principes van de UN Global Compact, OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights door onderzoeksbureau ISS ESG. Bij vermoedens van een mogelijke schending wordt een

dialogoog gestart om escalatie te voorkomen. Ook bij een vastgestelde schending wordt de dialoog met deze bedrijven gestart met als doel de schending op te heffen en mogelijke nieuwe schendingen in de toekomst te voorkomen. Daarbij zal ook herstel van de situatie en mogelijke schadevergoedingen voor bijvoorbeeld de lokale bevolking ter sprake komen.

Het Thematische engagement heeft een andere doelgroep dan normatief engagement. Hier staan niet de bedrijven centraal die normen schenden, maar juist bedrijven die zowel financieel als maatschappelijk op bepaalde thema's hun prestaties verder kunnen verbeteren. De thema's worden gekozen in samenspraak met klanten en binnen de speerpunten van het MVB-beleid. Bij de keuze spelen de volgende zaken een rol:

- Materialiteit van het thema;
- Sociale of ecologische relevantie van het thema;
- Omvang van de onderneming in de beleggingsportefeuille (zowel aandelen als bedrijfsobligaties);
- Succeskans voor slagen van de dialoog.

In het ESG Nederland engagement is SPH in gesprek met de belangrijkste Nederlandse ondernemingen. Dit valt veelal samen met het aandeelhoudervergaderingseizoen. Deze dialogen vinden veelal in collectief verband plaats in samenwerking met andere Nederlandse institutionele beleggers en Eumedion, het Nederlandse corporate governance platform voor institutionele beleggers. Het gezamenlijke doel is het beïnvloeden van governance en duurzaamheidsthema's, veelal ingegeven door de actualiteit van de aandeelhoudervergadering. Te denken valt aan beloningsbeleid, benoeming van bestuurders, fusies & overnames en sociaal- en milieubeleid.

Escalatiestrategie

SPH hanteert een escalatiestrategie voor het geval dat dialogen met ondernemingen uit de engagement programma's onvoldoende voortgang boeken. Als eerste wordt gekeken of de dialoog geïntensiveerd kan worden met andere (hoger geplaatste) contact personen of door het versturen (al dan niet gezamenlijk met andere beleggers) van een urgentiebrief aan het bestuur. Mocht dit geen effect hebben dan kan SPH haar aandeelhoudersrechten inzetten, zoals:

- Tegen stemmen op bepaalde agendapunten bij onvoldoende openheid en voortgang bij de engagement. Zo kan tegen het remuneratiebeleid worden gestemd indien ESG hierin onderbelicht is of tegen benoemingen worden gestemd indien de ESG-kennis binnen het bestuur onder de maat is. De onderneming kan over de voorgenomen steminstructie actief worden geïnformeerd om ons standpunt kracht bij te zetten;
- Het stellen van vragen op de aandeelhoudersvergaderingen;

- Het plaatsen van aandeelhoudersresoluties op de agenda van de aandeelhoudersvergadering.

De inzet van deze aandeelhoudersrechten bij ondernemingen waar de dialoog stagneert wordt op case-by-case basis overwogen. Hierbij wordt meegewogen of het opportuun en effectief is. De inzet van aandeelhoudersrechten worden alleen ingezet wanneer zij een duidelijke link hebben met en bijdragen aan de thema's en prioriteiten zoals geïdentificeerd in dit MVB-beleid. Wanneer er wordt tegengestemd op een van de relevante agendapunten wordt de reden vermeld en vastgelegd.

Wanneer na verloop van tijd en na meerdere escalatiestappen onvoldoende resultaat ontstaat, wordt overgaan tot uitsluiting een reële optie.

Thema's in het engagementprogramma

Het engagementprogramma van Stichting Pensioenfonds voor Huisartsen beslaat het engagementprogramma de volgende thema's:

TABEL 5.1.1 LOPENDE THEMA'S

#	Thema	Dialogovorm
1	Schending Mensenrechten	Normatief
2	Schending Arbeidsnormen	Normatief
3	Schending Milieu	Normatief
4	Schending Anti-Corruptie	Normatief
5	Transport en Klimaat	Thematisch Klimaatverandering
6	Klimaatadaptatie en Water	Thematisch Klimaatverandering
7	Reductie CO ₂	Thematisch Klimaatverandering
8	Access to Nutrition	Thematisch Gezondheid
9	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen	Thematisch Milieu
10	Biodiversiteit	Thematisch Milieu
11	Goede en Beschikbare Medicijnen	Thematisch Gezondheid
12	Human Capital	Thematisch Sociaal
13	Arbeidsomstandigheden	Thematisch Sociaal
14	Mensenrechten en Governance	Thematisch Sociaal
15	Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen	ESG Nederland

In totaal bestond het totale engagementprogramma per eind 2022 uit 221 dialogen met 178 unieke ondernemingen. Het kan voorkomen dat in het kader van normatieve engagement met een onderneming over meerdere schendingen wordt gesproken. Dit zien we als meerdere

dialogen. Daarnaast kan het voorkomen dat een onderneming deel uitmaakt van verschillende thematische dialogen. Ook kan sprake zijn van verschillende juridische entiteiten of dochterondernemingen. Indien dit het geval is, zien wij dit als één dialoog.

Vermeldenswaardige ontwikkelingen binnen de engagementthema's zijn in de komende paragrafen toegelicht. Voor ieder thema is inzichtelijk gemaakt welke ondernemingen zijn opgenomen in het engagementprogramma.

5.2. SPH en de normatieve dialoog

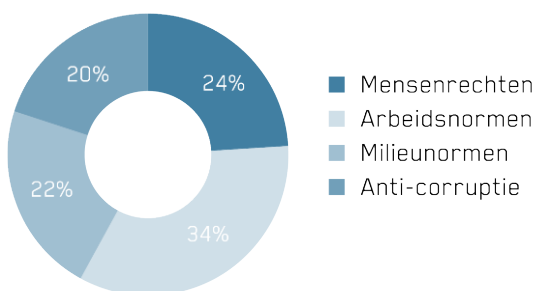
SPH heeft een discretionair mandaat voor de wereldwijd ontwikkelde markten aandelenportefeuille. Daarnaast heeft het fonds ook een discretionair mandaat voor de bedrijfsobligatieportefeuille. Op deze beide discretionaire mandaten is het volledige MVB-beleid van SPH van toepassing. Dit beslaat het uitsluitingsbeleid, stembeleid en engagementbeleid. Voor de aandelen opkomende markten en de High Yield beleggingen is een fondstoplossing gekozen.

SPH hanteert een eigen engagementproces, waarbij in gevallen een relatie bestaat met het uitsluitingsproces. Het fonds zal een dialoog aangaan met ondernemingen waarin wordt belegd die ongewenst gedrag laten zien. Ongewenst gedrag betekent dat er ofwel sprake is van een vastgestelde schending van Global Compact principes op het vlak van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie dan wel dat er grote aanwijzingen zijn dat de onderneming deze principes in de nabije toekomst zal schenden. In beide gevallen kan de dialoog met de onderneming worden aangegaan. Het engagementbeleid is erop gericht om de (vermeende of geverifieerde) schending op te heffen, bij voorkeur binnen een periode van twee jaar. Voor de uitvoering van het engagementbeleid maken we gebruik van ISS ESG.

5.3. Omvang normatieve engagementprogramma

SPH vindt het belangrijk om in gesprek te gaan met ondernemingen die internationaal breed gedragen normen schenden. Wij noemen dit normatieve engagement. Per 31 december 2022 maken 112 ondernemingen deel uit van het normatieve engagementprogramma. Met deze ondernemingen spreken we over één of meerdere normschendingen. Het aantal schendingen waarover we spreken kan daarom afwijken van het aantal ondernemingen in het normatieve engagementprogramma. In totaal lopen er 165 dialogen. Onderstaand is weergegeven hoe het programma is opgebouwd.

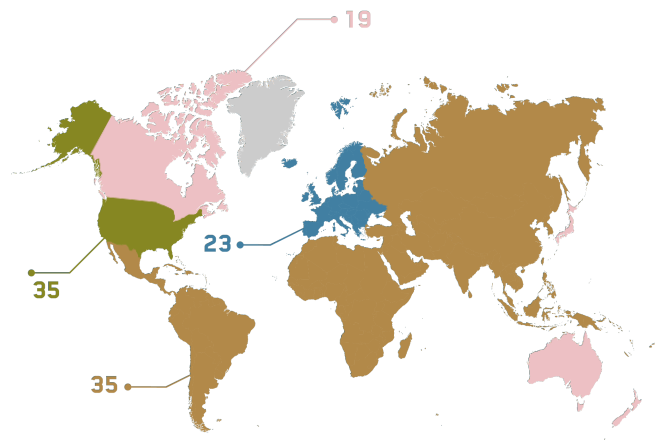
FIGUUR 5.3.1 NORMSCHENDING

De ondernemingen zijn gevestigd in verschillende regio's en markten. De focus van het programma ligt met 77 dialogen op de ontwikkelde markten. We verdelen deze onder in Europa, Verenigde Staten en Wereld overig (Japan, Australië, Canada, Nieuw-Zeeland). Daarnaast voeren we de dialoog met 35 ondernemingen in de opkomende markten. Onderstaande figuur laat de regionale verdeling zien van ondernemingen in het normatieve engagementprogramma.

In het afgelopen halfjaar is met 19 ondernemingen een nieuwe dialoog geïnitieerd of een lopende dialoog opnieuw opgestart.

FIGUUR 5.3.2 ONDERNEMINGEN NAAR REGIO

Voortgang lopende dialogen

Iedere dialoog heeft vier doelstellingen, die specifiek zijn voor de onderneming. Deze worden samengevat in vier mijlpalen, zoals weergegeven in onderstaande tabel. De mijlpalen worden in iedere dialoog getoetst aan de hand van vier indicatoren: (1) een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd, (2) er zijn maatregelen geïnitieerd, (3) er is een toezegging gedaan en (4) er zijn geen maatregelen genomen.

Per dialoog is bekeken welke mijlpaal relevant is voor de onderneming. Herstel en Verhaal is bijvoorbeeld niet in alle gevallen relevant doordat er niet één specifieke groep van benadeelden is of Herstel en Verhaal al plaats heeft gevonden via het nationale rechtssysteem.

TABEL 5.3.1 MIJLPALLEN

Mijlpalen	
1	Het delen van relevante informatie
2	Implementatie van Beleid
3	Herstel en Verhaal
4	Opheffen en/of Voorkomen

De statistieken over de voortgang hebben betrekking op het volledige engagementprogramma. Alle positief afgesloten dialogen zijn uit de statistieken gehaald. De onderstaande tabel alleen geeft alleen de lopende dialogen weer.

Ten aanzien van de eerste mijlpaal - Het delen van Relevante Informatie - zijn in 35% van de dialogen nog geen stappen zijn gezet door de onderneming. Dat kan komen door onwil of doordat de dialoog recent is gestart. In 47% van de dialogen is informatie gedeeld en in 3% van de gevallen ook geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 11% van de dialogen heeft de onderneming een toezegging gedaan relevante informatie te delen.

TABEL 5.3.2 DELEN VAN RELEVANTE INFORMATIE

Indicatoren	Mijlpaal 1: Delen van relevante informatie
 Er zijn geen maatregelen genomen	35%
 Er is een toezegging gedaan	14%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	47%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	3%
 n.v.t.	1%

Voor de tweede mijlpaal - De Implementatie van het Beleid - hebben in 30% van de dialogen de ondernemingen stappen gezet en 2% zijn geverifieerd door een onafhankelijke partij. In 24% van de dialogen is de toezegging gedaan om stappen te zetten en in 31% van de dialogen hebben de ondernemingen stappen gezet noch toezeggingen gedaan.

TABEL 5.3.3 IMPLEMENTATIE VAN BELEID

Indicatoren	Mijlpaal 2: Implementatie van beleid
 Er zijn geen maatregelen genomen	31%
 Er is een toezegging gedaan	24%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	30%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	13%

Het mogelijk maken van Herstel en Verhaal, zoals ook benoemd in het IMVB-convenant, is de derde mijlpaal. Hierbij zien we dat in 36% van de dialogen de onderliggende doelstellingen zijn behaald, waarvan 2% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Voor 8% van de dialogen is deze mijlpaal niet relevant vanwege de aard van de schending.

TABEL 5.3.4 HERSTEL EN VERHAAL

Indicatoren	Mijlpaal 3: Herstel en Verhaal
 Er zijn geen maatregelen genomen	39%
 Er is een toezegging gedaan	15%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	36%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	2%
n.v.t.	8%

Bij de vierde mijlpaal - Het opheffen en/of Voorkomen van de Schending - zien we dat in 18% van de dialogen de ondernemingen de onderliggende doelstellingen hebben behaald, waarvan 1% geverifieerd zijn door een onafhankelijke partij. Additioneel is in 20% van de dialogen de toezegging gedaan om maatregelen te nemen.

TABEL 5.3.5 OPHEFFEN EN/OF VOORKOMEN

Indicatoren	Mijlpaal 4: Opheffen en/of voorkomen
 Er zijn geen maatregelen genomen	37%
 Er is een toezegging gedaan	20%
 Er zijn maatregelen geïnitieerd	18%
 Een onafhankelijke partij heeft de maatregelen goedgekeurd	1%
n.v.t.	24%

Afgesloten dialogen

Voorafgaand aan deze rapportageperiode zijn in het engagementprogramma tot nu toe 63 dialogen succesvol afgesloten. Dat betekent dat de ondernemingen niet langer betrokken zijn bij de vermeende schending. Met 11 ondernemingen is de dialoog voortijdig afgesloten, vanwege gebrek aan reactie en/of samenwerking.

5.4. Normatieve dialogen

Onderstaand is aangegeven welke nieuwe dialogen rond normatieve schendingen zijn geïnitieerd in het afgelopen halfjaar. Het engagementprogramma rond normatieve schendingen wordt uitgevoerd in samenwerking met gespecialiseerd onderzoeksbureau ISS ESG.

Mensenrechtenschendingen

Het doel van deze dialogen is het opheffen van de geconstateerde of vermeende mensenrechtenschendingen. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen van die verband houden met het voorkomen van nieuwe mensenrechtenschendingen. De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij dit vaststelt.

Schendingen van de beginselen van mensenrechten kunnen betrekking hebben op de activiteiten van ondernemingen in landen met controversiële regimes. Door hun activiteiten in deze landen genereren de ondernemingen inkomsten voor de betreffende regimes, die deze inkomsten vervolgens vaak niet ten goede laten komen aan de lokale bevolking. Daarnaast komt het voor dat lokale gemeenschappen direct worden geschaad door de activiteiten van de ondernemingen. Andere voorbeelden van schendingen op het gebied van mensenrechten zijn onrechtmatigheden tegen de lokale bevolking door personeel of ingehuurde veiligheidsdiensten van ondernemingen.

SPH is in het eerste halfjaar van 2022 met 7 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) mensenrechtenschending (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITIEERDE DIALOGEN MENSENRECHTENSCHENDING H2 2022¹

Onderneming	Gestart
Barrick Gold Corporation	Q3 2022
CoreCivic, Inc.	Q3 2022
Empresas Copec SA	Q3 2022
The GEO Group, Inc.	Q3 2022
Barclays Plc	Q4 2022
LG Chem Ltd.	Q4 2022
Repsol SA	Q4 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2022 zijn er geen lopende dialogen op het gebied van mensenrechten afgesloten.

Arbeidsnormenschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de geconstateerde of vermeende arbeidsnormenschending. Daarnaast vragen we de onderneming beleid, processen en rapportages te ontwikkelen die verband houden met het voorkomen van nieuwe arbeidsnormenschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over arbeidsnormen, vormen financiële en reputatierisico's voor de onderneming en voor belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat schendingen in de toekomst opnieuw zullen optreden.

Structurele schendingen van de beginselen over arbeidsomstandigheden kunnen betrekking hebben op kinderarbeid en andere vormen van gedwongen arbeid in de ketens van toeleveranciers van ondernemingen. Ook discriminatie van bijvoorbeeld zwangere vrouwen of personeel van een bepaalde etnische achtergrond komt voor, zowel binnen bedrijven zelf als binnen de ketens.

De onderneming moet aantonen dat de schending van de Global Compact principes is opgeheven. Het is wenselijk dat een externe, onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven.

SPH is in het tweede halfjaar van 2022 met 14 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) arbeidsnormenschending (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITIEERDE DIALOGEN ARBEIDSNORMENSCHENDING H2 2022¹

Onderneming	Gestart
Amazon.com, Inc.	Q3 2022
Anheuser-Busch InBev SA/NV	Q3 2022
CoreCivic, Inc.	Q3 2022
G-III Apparel Group, Ltd.	Q3 2022
Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	Q3 2022
Lands' End, Inc.	Q3 2022
LG Electronics, Inc.	Q3 2022
Texhong Textile Group Limited	Q3 2022
The GEO Group, Inc.	Q3 2022
Coca-Cola Europacific Partners Plc	Q4 2022
Loomis AB	Q4 2022
Sony Group Corp.	Q4 2022
The Coca-Cola Company	Q4 2022
Verizon Communications Inc.	Q4 2022

¹ Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2022 zijn 2 van de lopende dialogen op het gebied van arbeidsnormen afgesloten.

De dialoog met boohoo group Plc, dat werd beschuldigd van het gebruik van dwangarbeid in haar toeleveringsketen, is in de rapportageperiode afgesloten. De beoordeling is gewijzigd naar groen met een score van 4 (de schending wordt geadresseerd). Deze wijziging vond plaats omdat een rechter in het Verenigd Koninkrijk in maart 2022 oordeelde dat boohoo alle aanbevelingen van een onafhankelijk onderzoek heeft uitgevoerd en geloofwaardige maatregelen heeft genomen om beschuldigingen in de toekomst te voorkomen.

De dialoog met Samvardhana Motherson International Limited over het schenden van het recht op vereniging en collectieve onderhandelingen, is in de rapportageperiode afgesloten. Het oordeel is gewijzigd naar groen met een score van 4 (de schending wordt geadresseerd). Het conflict tussen twee vakbonden, dat ten grondslag lag aan de schendingen, is door het Mexicaanse hooggerechtshof opgelost. De Confederatie van Mexicaanse Werknemers is benoemd als wettelijke vertegenwoordiger van de werknemers. De controverse is dan ook niet langer actueel.

Milieuschendingen

Het doel van dit engagementthema is het opheffen van de gevonden schendingen van het Global Compact en het ontwikkelen van beleid, systemen en rapportages die verband houden met het voorkomen van nieuwe milieuschendingen.

Structurele schendingen van het Global Compact, in het bijzonder de principes die gaan over milieu, vormen financiële, operationele en reputatierisico's voor de onderneming en voor haar belanghebbenden zoals aandeelhouders. Ondernemingen dienen daarom te voorkomen dat zij zich schuldig maken aan structurele schendingen van deze beginselen van het VN Global Compact. Mochten zij zich daaraan wel schuldig maken, dan is het wenselijk dat zij deze schendingen opheffen en voorkomen dat de schendingen in de toekomst opnieuw optreden.

De dialoog wordt gevoerd aan de hand van SMART-doelstellingen. De onderneming moet aantonen dat schending van de Global Compact principes structureel is opgeheven waarbij het wenselijk is dat een externe onafhankelijke partij vaststelt dat de schending is opgeheven. Bij het opheffen van de schending moet ook gedacht worden aan het nemen van corrigerende maatregelen, schadeloosstelling van betrokkenen en het opzetten en uitvoeren van herstelplannen.

SPH is in het tweede halfjaar van 2022 met 5 ondernemingen een dialoog gestart over een (vermeende) schending van milieunormen (zie onderstaand overzicht).

GEÏNITEERDE DIALOGEN MILIEUSCHENDINGEN H2 2022¹

Onderneming	Gestart
Barrick Gold Corporation	Q3 2022
Eni SpA	Q3 2022
Kobe Steel, Ltd.	Q4 2022
Repsol SA	Q4 2022
Woodside Energy Group Ltd.	Q4 2022

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS ESG

In de tweede helft van 2022 zijn er geen lopende dialogen op het gebied van milieu afgesloten.

In de tweede helft van 2022 zijn 7 dialogen op het gebied van anti-corruptie afgesloten, allen betreffen dezelfde onderneming maar verschillende casussen.

Anti-corruptieschendingen

Omkoping en corruptie zijn niet verenigbaar met goed ondernemingsbestuur en hebben een negatieve invloed op de (creatie van) aandeelhouderswaarde. Het leidt tot nadelige economische, sociale en politieke uitkomsten. Overtredingen van internationale principes op het gebied van anti-corruptie kunnen schadelijk zijn voor de reputatie van een bedrijf en de waarde van merken.

Eén van de universele principes van het Global Compact is gericht op corruptie. Dit principe roept bedrijven op om preventieve en handhavingsmaatregelen in te stellen en een effectief systeem op te zetten voor de bestrijding van corruptie.

Dit engagementthema heeft als doel het anti-corruptiebeleid en de maatregelen tegen corruptie bij bedrijven te verbeteren. Daarnaast moet ook voldoende duidelijk worden gemaakt welke acties worden ondernomen tegen werknemers, tussenpersonen en onderaannemers die betrokken zijn bij beschuldigingen in verband met corruptie. Hierbij is het belangrijk dat er transparant wordt gecommuniceerd over verrichte onderzoeken en over doorgevoerde veranderingen.

SPH is in het tweede halfjaar van 2022 zijn er geen ondernemingen waarmee een dialoog is gestart over een (vermeende) corruptieschending.

UITGELICHT: Omkoping in 13 verschillende landen

Opgeheven schending: Corruptie

Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA (Fresenius), een indirecte dochteronderneming van Fresenius SE & Co. KGaA, heeft tussen 2007 en 2016 gezondheidsfunctionarissen omgekocht om zaken te verkrijgen en te behouden in 13 landen, waaronder Benin, Burkina Faso, Kameroen, Ivoorkust, Niger, Gabon, Tsjaad en Senegal. De onderneming heeft toegegeven hierdoor meer dan USD 56 miljoen winst te hebben behaald.

In maart 2019 sloot Fresenius een overeenkomst met het Amerikaanse ministerie van Justitie. Dit resulteerde in een boete van USD 231 miljoen. De overeenkomst vereiste verder dat Fresenius meewerkte aan een onderzoek van het ministerie, haar compliance programma verbeterde, rigoureuze interne controles implementeerde en gedurende twee jaar vasthield aan een onafhankelijke compliance monitor.

Fresenius heeft in 2022 een zogenoemde 'security filing' bij de SEC ingediend en verklaard dat het werkt aan de voltooiing van alle benodigde compliance verbeteringen uit het overeenkomst. Zo heeft de onderneming verbeteringen doorgevoerd in haar beleid en procedures, periodieke risico-assessments gedaan en blijft het monitoren en testen uitvoeren. We concluderen dan ook dat het engagement succesvol kan worden afgerond. Het oordeel is gewijzigd van oranje gewijzigd naar groen (score 4: De schending wordt geadresseerd).

5.5. Thematische dialogen

SPH voert thematische dialogen met als doel algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken wij samen met andere nationale en internationale partijen. Over de voortgang en het vervolg op onze dialogen leest u op de volgende pagina's.

Transport en Klimaat

Emissies als gevolg van activiteiten van de transportsector blijven toenemen. De transportsector draagt ruim 25 procent bij aan de totale Europese CO₂-uitstoot. Hoewel de transportsector grotendeels buiten het Klimaatakkoord van Parijs is gebleven dient de sector wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de broeikasgasreductie om deze doelstellingen te behalen. Daarom is het relevant vanuit financieel en maatschappelijk perspectief om dit thema uit te voeren.

Achtergrond van thema

Tijdens de klimaatconferentie van de Verenigde Naties in Glasgow eind 2021 (COP26) zijn de bijna 200 deelnemende landen bijeengekomen om afspraken te maken om het klimaatakkoord van Parijs overeind te houden. De uitstoot van broeikasgassen moet worden teruggedrongen en de opwarming van de aarde moet worden beperkt tot maximaal 2 graden. De wereldwijde CO₂-uitstoot moet volgens het klimaatakkoord in 2050 met 95 procent zijn teruggebracht ten opzichte van 1990. Voor de 1,5 graden doelstelling komt dit neer op een emissiereductie van meer dan 100 procent. Het in 2022 gepubliceerde IPCC rapport laat zien dat de transportsector momenteel voor ruim 23 procent bijdraagt aan de mondiale totale CO₂-uitstoot². Hoewel de transportsector grotendeels buiten het akkoord is gebleven, dient de sector dus wel een belangrijke bijdrage te leveren aan de CO₂-reductie om de doelstellingen te behalen. In de samenleving neemt globalisering een steeds belangrijker rol in. Deze stijgende lijn in de wereldhandel betekent dat de transportsector ook sterk in omvang toeneemt.

Om de klimaatdoelen te behalen zijn er ingrijpende veranderingen in de transportsector nodig³. Emissiereductie in de transportsector is essentieel om klimaatverandering te beperken omdat deze sector een van de grootste uitstoters van CO₂-emissies is. Hoewel de uitstoot van de transportsector in 2020 met zo'n 10% daalde als gevolg van

de COVID-19 pandemie, is de uitstoot inmiddels terug op het oude niveau³.

We kiezen ervoor om ons te richten op bedrijven die actief zijn op het spoor. De te behalen winst in termen van CO₂-reductie en energie-efficiëntie schatten wij in als hoog. Zeker voor spoorbedrijven is er veel winst te behalen omdat het leeuwendeel van deze bedrijven nog erg afhankelijk is van fossiele brandstoffen; een groot deel van de spoormaatschappijen rijdt nog op diesel. Het engagement in deze industrie heeft meerdere invalshoeken, waaronder: het verlagen van brandstofverbruik en het gebruik van alternatieve brandstofbronnen (denk aan schonere brandstoffen zoals waterstof of methanol voor lange afstanden), verbeterde voertuigtechnologie en technologische verbeteringen (zoals elektrificeren van voertuigen), reductie van emissie-intensiteit, maar ook efficiëntiemaatregelen op voertuigonderhoud (bijvoorbeeld weerstandverlaging) en logistieke planning voor het laden van voertuigen en routeplanning.

Doel van thema

We hebben voor dit engagement traject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- Transportbedrijven verbeteren transparantie en verslaglegging over CO₂-uitstoot
- Transportbedrijven nemen klimaatverandering en reductie van CO₂-uitstoot in het bijzonder op in hun beleid
- Transportbedrijven besteden specifieke aandacht aan brandstofefficiëntie en elektrificering.
- Daarnaast willen we transportbedrijven aan de hand van best practices inzichten geven in de mogelijkheden tot het reduceren van het gebruik van fossiele brandstoffen en het stimuleren van hernieuwbare energiebronnen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 7.2 die zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix en onderliggend doel 7.3 dat zich richt op het verhogen van energie efficiëntie.
- SDG 9: Industrie, innovatie en infrastructuur
We richten ons hierbij op het onderliggende doel 9.4 dat zich richt op het verduurzamen van infrastructuur om efficiënter gebruik te maken van hulpbronnen en milieuvriendelijke technologieën.

Ter voorbereiding op dit thema is er gedegen vooronderzoek gedaan om een relevante groep van bedrijven te selecteren. Per bedrijf is er daarbij onderzoek gedaan naar welke doelen en vragen belangrijk zijn.

² https://report.ipcc.ch/ar6wg3/pdf/IPCC_AR6_WGIII_FinalDraft_Chapter10.pdf

³ <https://www.iea.org/topics/transport>

TABEL 5.5.1

Bedrijf	Land	Sector
Canadian National Railway Co	Canada	Spoor
Firstgroup PLC	Verenigd Koninkrijk	Openbaar vervoer
Fukuyama Transporting Co Ltd	Japan	Transport, logistiek
Norfolk Southern Corp	Verenigde Staten	Transport, voornamelijk spoor
Uber Technologies Inc	Verenigde Staten	Personenvervoer
Union Pacific Corp	Verenigde Staten	Spoor
Werner Enterprises	Verenigde Staten	Transport, logistiek

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 voerden we de eerste gesprekken met 5 van de 7 ondernemingen. Alleen met Uber en Fukuyama is er nog geen contact. De voortgang in de gevoerde dialogen wordt hieronder verder toegelicht.

Canadian National Railway

Met Canadian National Railway (CN) spraken wij voor het eerst in de tweede helft van 2022. De onderneming richt zich in eerste instantie op het verhogen van energie-efficiëntie en het gebruik van hernieuwbare brandstof. Na 2030 zal de focus komen liggen op het vervangen van de verbrandingsmotoren. Omdat spoorbedrijven zelf geen locomotieven bouwen zijn zij echter in hoge mate afhankelijk van samenwerking met andere partijen. Daarom werkt CN samen met haar leveranciers van locomotieven in Noord-Amerika Wabtec en Progress, om hogere percentages hernieuwbare brandstof en batterijtechnologie te testen. Een van de grootste hindernissen die CN ziet voor het behalen van de reductiedoelstelling voor 2030 is de beperkte beschikbaarheid van hernieuwbare brandstof. In navolging van het gesprek vulde wij eind 2022 een enquête in die CN deelde met aandeelhouders om input en feedback te verzamelen wat betreft de inhoud haar duurzaamheidsrapportages en -strategie.

FirstGroup

Wij spraken voor het eerst met FirstGroup in de tweede helft van 2022. Doordat de onderneming sinds kort alleen nog maar actief is in het Verenigd Koninkrijk, is het makkelijker om klimaatbeleid te voeren op bedrijfsniveau dan voorheen, toen de onderneming bij het opstellen van reductiedoelstellingen en remuneratiebeleid rekening moest houden met wet- en regelgeving in de Verenigde Staten en Canada. FirstGroup deed de toezegging dat het op korte termijn ook scope 3 doelstellingen bij het SBTi zal aanleveren, waarna het totale pakket aan doelstellingen, dat in lijn is met het 1,5 graden scenario, voor het einde van 2022 gevalideerd kan worden. Vanaf volgend jaar zullen er

bovendien nieuwe categorieën toegevoegd worden aan scope 3 emissies waar de onderneming over rapporteert. Firstgroup gaf aan dat het voor scope 3 emissies afhankelijk is van leveranciers en daarom met hen in gesprek gaat. Hoewel de Britse overheid duidelijke klimaatambities nastreeft, ervaart de onderneming discrepantie tussen deze ambities en de financiering van spoorwegen.

Norfolk Southern

Wij spraken voor het eerst met Norfolk Southern in de tweede helft van 2022. De onderneming zet voor de korte tot middellange termijn in op het moderniseren van haar vloot en het verhogen van het aandeel hernieuwbare diesel in de brandstofmix van haar locomotieven. Norfolk Southern voert engagement met beleidsmakers in de staten waar de onderneming opereert om het toegestane aandeel hernieuwbare diesel in de brandstofmix te verhogen en zo de productie hiervan te stimuleren. Op dit moment blijft de wetgeving in de Oostelijke staten achter op het Westen, aldus de onderneming. Daarnaast verwacht Norfolk Southern nog stappen te kunnen zetten ten aanzien van het reduceren van 'idling', het stationair draaien van locomotieven, wat bijvoorbeeld nodig is bij koude temperaturen, door 'sleeper stations' te bouwen waar locomotieven aan stroom gekoppeld kunnen worden. Norfolk Southern gelooft niet dat een 'net-zero' doelstelling voor 2050 haalbaar is. Zelf al zou er op dit moment een betaalbare CO2-neutrale locomotief op de markt zijn, dan zou het productietempo van de enige twee Noord-Amerikaanse locomotiefabrikanten te laag zijn om alle 35.000 locomotieven in de regio te vervangen.

Union Pacific

Wij spraken voor het eerst met Union Pacific in de tweede helft van 2022. Union Pacific kondigde in het gesprek aan dat het, in reactie op verwachtingen van aandeelhouders, in 2023 haar reductiedoelstelling voor scope 1 en scope 2 zal herzien en opnieuw zal laten valideren door het SBTi. Union Pacific overweegt de in februari 2021 vastgestelde doelstelling van 26 procent emissiereductie voor 2030 bij te stellen naar 30 of 40 procent emissiereductie voor 2030. De onderneming gaat daarnaast in lijn met de TCFD rapporteren. Union Pacific gaf aan dat de beperkte beschikbaarheid en de hoge prijzen van hernieuwbare diesel, en de verdeeldheid binnen de sector wat betreft de technologieën waarop wordt ingezet, de transitie vertragen. Union Pacific zal zelf voor de lange termijn voornamelijk focussen op batterij- en waterstoftechnologie. Tot slot kwam het beleid ten aanzien van lobbyactiviteiten aan bod. De onderneming kondigde aan in de toekomst uitgebreider te gaan rapporteren over haar lobbyactiviteiten, die voornamelijk gericht zouden zijn op het creëren van een gelijk speelveld.

Werner

In de tweede helft van 2022 spraken wij voor het eerst met Werner. De onderneming kondigde een evaluatie van haar klimaatplan aan, inclusief herziening en verdere opsplitsing van emissiedoelstellingen. De onderneming zal hierover

rapporteren in een update van haar CSR rapport. Gevraagd naar 'science-based targets' en externe validatie door SBTi, gaf de onderneming aan dat dit wel op haar radar is, maar dat het hier nog geen concrete voornemens heeft. In reactie hierop hebben wij het belang van externe validatie en het ijken van reductiedoelstellingen aan de doelen van het Klimaatakkoord van Parijs voor beleggers onderstreept.

Vervolg

In 2023 zullen we nogmaals proberen om in contact te komen met de 2 ondernemingen waar we tot nu toe nog niet mee gesproken hebben: Uber en Fukuyama. De dialogen met de 5 andere ondernemingen zullen grotendeels in de eerste helft van 2023 vervolgd worden.

Klimaatadaptatie en Water

Water is de basis voor leven op aarde en een belangrijke grondstof voor vele productieprocessen. Mede door een stijging van de temperatuur en een verandering in neerslagpatronen als gevolgen van het veranderende klimaat, is de beschikbaarheid van water niet meer vanzelfsprekend. Wereldwijd worden jaarlijks 55 miljoen mensen getroffen door droogte⁴. Naast waterschaarste, zorgt ook een overvloed aan water voor problemen in de vorm van overstromingen en is vervuiling van water een belangrijke oorzaak voor sterftegevallen en ziekten in lage- en midden-inkomenslanden⁵. Omdat watergebruik en problematiek rondom water, in contrast met klimaat, per regio verschilt, kunnen ondernemingen die actief zijn in regio's waar waterschaarste speelt een belangrijke bijdrage leveren aan de aanpak van deze problematiek. In dit engagement thema richten wij ons daarom op ondernemingen in de metaal-, mijnbouw- en halfgeleiderindustrie die zeer afhankelijk zijn van grote hoeveelheden water en actief zijn in regio's waar waterschaarste heerst.

Achtergrond van thema

Klimaatadaptatie en water zijn onlosmakelijk verbonden. Overstromingen, droogte en bosbranden zijn een uiting van het veranderende klimaat. Deze water gerelateerde natuurrampen waren over de afgelopen 50 jaar de leidende oorzaak voor slachtoffers en economische schade⁶. Ondanks het bewijs dat water in combinatie met klimaat een onderwerp van belang is, is het vaak onderbelicht bij ondernemingen. Veel ondernemingen rapporteren watergebruik alleen op geaggregeerd niveau en alleen voor eigen productielocaties. Daarnaast geven veel ondernemingen geen inzicht in de lange termijn kwetsbaarheden in de specifieke regio's en toeleveringsketens waar ze actief zijn. Naast de gebreken in rapportages bij ondernemingen, hebben ESG-dataproviders geen gestandaardiseerde aanpak, wat het vergelijken van cijfers op dit gebied lastig maakt voor beleggers.

Deze benadering tot water is het gevolg van de complexiteit ervan. Water is een veelzijdig probleem waarbij een aantal zaken relevant zijn:

- Zowel teveel als te weinig water is problematisch.
- In contrast met de invloed van broeikasgassen op de wereldwijde klimaatverandering, is de impact van watergebruik overwegend lokaal en bepaald door

- omstandigheden in de regio en het stroomgebied. Zo zijn met name regio's waar al waterschaarste heerst en waar klimaatverandering een grote impact heeft relevant.
- Bij de waterproblematiek is niet alleen klimaatverandering relevant, maar ook de toenemende vraag naar water door economische groei, de groei van de bevolking en de invloed van watervervuiling op de beschikbaarheid van voldoende schoon water.
- De impact van waterschaarste kan verschillen per belanghebbende.
- Water is een voorwaarde voor het bestaan van ecosystemen en een goede biodiversiteit.
- Een hoeveelheid water is meerdere keren te gebruiken als gebruikers slim en efficiënt met water omgaan. Techniek en samenwerking zijn daarom belangrijke sleutels tot de oplossing van deze problematiek.

Bij de voorbereiding en uitwerking van dit thema werken wij samen met WWF en onderzoeksinstituut Deltares. Deze samenwerking is tot stand gekomen door het gezamenlijk opstellen van een rapport over de (onvoldoende) beschikbaarheid van ESG-data op het thema water. Onder andere op basis van dit rapport maken wij de keuze om te focussen op specifieke regio's waar water stress hoog is. Daarnaast verkennen wij de mogelijkheden tot samenwerking met andere vermogensbeheerders.

⁴ https://wwf.panda.org/wwf_news/?352050/Worsening-drought-risk-impacts-55-million-people-every-year-says-WWF-report

⁵ https://www.pbl.nl/sites/default/files/downloads/pbl-2018-the-geography-of-future-water-challenges-2920_2.pdf

⁶ <https://public.wmo.int/en/media/press-release/water-related-hazards-dominate-disasters-past-50-years>

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN KLIMAATADAPTIE EN WATER

Doelstellingen	Indicatoren
Beleidsvorming en governance	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming formuleert een lange termijn waterbeleid; • De onderneming heeft doelstellingen per productielocatie en toeleveringsketen met betrekking tot watergebruik, afvalwater en het herstellen van stroomgebieden; • Water is een aantoonbaar besproken onderwerp in de bestuurscommissies; • De doelstellingen zijn vertaald naar het beloningsbeleid.
Monitoring	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming monitort de vooruitgang op haar doelstellingen; • De onderneming analyseert strategische/financiële risico's en kansen als gevolg van waterschaarste; • De onderneming is op de hoogte van de effecten die haar watergebruik heeft op lokale stroomgebieden en binnen haar toeleveringsketens; • De onderneming heeft zicht op de impact van klimaatverandering op de beschikbaarheid van water voor haar activiteiten en relevante stakeholders.
Implementatie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming optimaliseert processen om waterverbruik te verminderen en de waterkwaliteit te verbeteren. Bijvoorbeeld door de inzet van de best beschikbare technologieën; • De onderneming past scenario analyse toe bij huidige locaties en de selectie van nieuwe productielocaties; • De onderneming investeert in technische innovatie.
Transparantie	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming is transparant over haar waterrisico's en haar impact in de stroomgebieden en ecosystemen; • De onderneming is transparant over het inzetten van haar invloed met betrekking tot regelgeving op het gebied van water; • De onderneming is transparant over samenwerking met en het aangaan van de dialoog met relevante stakeholders.
Samenwerking in de sector	<ul style="list-style-type: none"> • De onderneming werkt samen met andere ondernemingen in de toeleveringsketen en andere belanghebbenden die mede gebruik maken van dezelfde waterbronnen als de onderneming.

Doel van thema

Het doel is om ondernemingen een financieel en maatschappelijk robuust waterbeleid te laten ontwikkelen en uit te laten voeren. Ook dient een onderneming haar watergerelateerde risico's en kansen goed in kaart te brengen en te monitoren. Transparantie over door de onderneming gehanteerde maatstaven en doelstellingen stelt ons in staat om beter te beoordelen op gebied van: (1) de potentiële risico's, (2) de algemene blootstelling aan watergerelateerde kwesties, (3) de impact ervan op de financiële resultaten, en (4) hoe de onderneming deze kansen en risico's aanpakt in de praktijk.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG Doel 3. Goede gezondheid en welzijn

De focus ligt met name op het onderliggende doel 3.9, dat zich richt op het verminderen van sterfgevallen en ziekten als gevolg van gevaarlijke chemicaliën en de vervuiling van lucht, water en bodem.

- SDG Doel 6. Schoon water en sanitair

De focus ligt met name op de onderliggende doelen 6.3, 6.4, 6.5 en 6.6, die zich richten op het verbeteren van de waterkwaliteit, het verhogen van de efficiëntie in watergebruik, samenwerking en het herstellen van ecosystemen.

- SDG Doel 12. Verantwoorde consumptie en productie

De focus ligt met name op het onderliggende doel 12.4, dat zich richt op milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en afval en het beperken van de uitstoot ervan in lucht, water en bodem.

- SDG Doel 15. Leven op het land

De focus ligt met name op het onderliggende doel 15.1, dat zich richt op het behoud, herstel en duurzaam gebruik van zoetwaterecosystemen.

Geselecteerde regio's

De impact van watergebruik is afhankelijk van de regio en het stroomgebied. In onze engagement richten we ons daarom op specifieke regio's om te bepalen of de strategieën van ondernemingen op watergebied ook daadwerkelijk effectief zijn. Relevante regio's voor deze engagement zijn bijvoorbeeld:

- Mexico
- Zuid-Afrika
- De Balkan
- Australië
- Taiwan

Deze regio's zijn geselecteerd op basis van:

- De aanwezigheid van clusters van actieve mijnen of productielocaties;
- Representativiteit voor wereldwijde problematiek, zoals vervuiling, urbanisatie, droogte;
- Een (verwachte) toenemende vraag voor zoetwater in deze stroomgebieden;
- De impact van klimaatverandering op deze regio's;
- Zorgen over het gevoerde waterbeleid en handhaving vanuit de overheid in deze stroomgebieden.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

We hebben twee sectoren geselecteerd voor dit engagementtraject: de maakindustrie en de

basismaterialensector. Deze sectoren hebben volgens het CDP Global Water Report 2020 de hoogste potentiële financiële impact wanneer geen actie wordt ondernomen op gebied van waterschaarste⁸. Daarnaast is in deze sectoren de financiële impact 4 tot 66 keer zo hoog als de geraamde kosten van adaptie en mitigatie op gebied van water. Vanuit economisch standpunt is in deze sectoren veel winst te behalen met maatregelen zoals verbeterd hergebruik van water, het plaatsen van een productiefaciliteit buiten een gebied met hoog overstromingsrisico en het beschermen van stroomgebieden.

Om dit engagementtraject extra focus te geven, hebben we voor de volgende (GICS)industriegroepen gekozen:

- Metalen en Mijnbouw;
- Halfgeleiders.

We hebben deze industriegroepen gekozen vanwege de afhankelijkheid van grote hoeveelheden water voor de productiecycclus. Waterschaarste vergroot het risico op operationele verstoringen en het brengt hoge kosten met zich mee om de watervoorziening veilig te stellen.

Onderstaande tabel geeft een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 5.5.2 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Sector	o.a. actief in	MSCI Score	MSCI Water Stress Score ¹
Industrias Penoles SAB de CV	Metalen en Mijnbouw	Mexico	BBB	2.9
Rio Tinto	Metalen en Mijnbouw	Servië; Zuid-Afrika; Australië	A	4.0
Newcrest Mining	Metalen en Mijnbouw	Australië; Canada	AA	4.8
Vanguard International Semiconductor Corp.	Halfgeleiders	Taiwan; Singapore	BBB	3.9
Infineon Technologies AG	Halfgeleiders	Mexico; Zuid-Afrika	AA	5.4

¹ De MSCI Water Stress Score geeft weer in hoeverre waterschaarste een risico vormt voor de onderneming en hoe de onderneming water gerelateerde risico's en kansen oppakt. De score is op een schaal van 0 tot 10, waarbij een lage score aantoont dat de onderneming geen robuuste strategie heeft om haar watergebruik te beheren en verminderen.

⁷ https://programme.worldwaterweek.org/Content/ProposalResources/PDF/2020/pdf-2020-9082-1-analysis_of_water_risk_in_mining_sector__wwf_water_risk_filter_research_series_.pdf

⁸ https://cdn.cdp.net/cdp-production/cms/reports/documents/000/005/577/original/CDP_Water_analysis_report_2020.pdf?1617987510

Bridging the gap

ESG-data over waterrisico's staat nog in de kinderschoenen. Zo wordt er in bestaande ESG-data vaak alleen gekeken naar data zoals de totale wateronttrekking en het beschikbare hernieuwbare oppervlaktewater. Hierbij blijven veel waterrisico's en kansen echter onder de oppervlakte. Daarom hebben we in samenwerking met Deltares en WWF een rapport gemaakt waarin wordt beschreven wat nodig is om ESG data over water te verbeteren, bij zowel ondernemingen als investeerders. De belangrijkste bevindingen zijn:

Watergegevens moeten volgens de auteurs om verschillende redenen verbeterd worden.

1. Waterrisico's kennen veel componenten: zoals waterschaarste, kwaliteit, toegang tot water, en water governance. Veel van deze componenten zijn nu nog niet of onvoldoende meegenomen in de rapportages van ondernemingen.
2. Waterrisico's zijn niet lineair: Te veel nutriënten is risicovol vanuit het oogpunt van waterkwaliteit, maar te weinig nutriënten ook. Er is vaak een "sweet-spot" voor een geschikte waterkwaliteit en waterkwantiteit.
3. Waterrisico's zijn gebieds- en **seizoensspecifiek**: traditionele statistieken die worden gebruikt bij ESG-integratie houden geen rekening met de dynamiek in tijd en ruimte. Nationaal gerapporteerde waterschaarste kan bijvoorbeeld leiden tot gemiddelden van zeer natte (bijvoorbeeld Patagonië in Chili) en zeer droge gebieden (bijvoorbeeld de Atacama-woestijn in Chili), evenals natte en droge seizoenen. Daarom is het van cruciaal belang om de lokale context te begrijpen als het om het natuurlijk watersysteem gaat, de toegang van verschillende gebruikers tot het water en de socio-economische context.
4. Watergebruikers beïnvloeden elkaar: Water kent zogenaamde cascaderisico's. Zo kan bovenstreams van een rivier iets gebeuren wat benedenstreams grote effecten heeft. Ook kunnen risico's cascaderen door de toeleveringsketen. Een productiestop vanwege waterschaarste in één deel van een productieketen kan daarmee tot problemen en schade leiden bij een brede groep aan bedrijven, ook als ze zelf niet in waterschaarste gebieden actief zijn.

U vindt het rapport en de verdere achtergronden hier: https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/water__esg__wwf_discussion_paper__march_2022.pdf

Voortgang thema

Inmiddels vonden gesprekken plaats met alle door ons geselecteerde ondernemingen (Newcrest Mining, Rio Tinto, Infineon Technologies, Vanguard International Semiconductor en Industrias Penoles).

Newcrest Mining

Tijdens onze dialoog met een vertegenwoordiging van Newcrest Mining bespraken wij de noodzaak voor een actief waterbeleid en beheersing van risico's die gepaard gaan met het grootschalige gebruik van water. Newcrest heeft processen en initiatieven om de voortgang van hun waterbeheer te volgen en te bewaken en ze zijn gericht op kansen en risico's op basis van de relevante stroomgebieden. Ze kiezen voor een geleidelijke aanpak voor gegevensverzameling, en volgen daarbij de richtlijnen die in de sector worden opgesteld. Newcrest zoekt naar mogelijkheden voor verdere samenwerking om een meer holistische aanpak van het watermanagement te bereiken, wel houdt men zeer specifiek rekening met de impact van de activiteiten op het grondwater en eventuele gevolgen voor andere partijen in de buurt, zoals agrarische bedrijven. Newcrest's aanpak van klimaatverandering en waterbeheer is in lijn met die van haar partners in joint ventures en ze hebben regelmatig overleg en betrokkenheid om de afstemming en samenwerking te waarborgen. Het vervolg op onze kennismaking zal gaan over het stellen van doelen op lange, middellange en korte termijn en wij vragen de onderneming om specifiek te zijn in het rapporteren van de voortgang. Uit onze analyse blijkt verder, dat met name enkele specifieke mijnen zich, vanuit het perspectief van water stress, in hoogrisico of extreem hoog risico-gebied bevinden. Bovendien worden juist daar grote hoeveelheden water gebruikt door de onderneming, waaronder ook categorie 1 water, water van de hoogste kwaliteit. Ons gesprek zal zich vooral ook richten op het geven van meer inzicht in de wijze waarop de onderneming deze risico's kan mitigeren en haar aanpak.

Rio Tinto

Tijdens eerste contacten met Rio Tinto gaven beide partijen vooral uitleg en achtergrond bij het onderwerp van onze dialoog. Onze oproep aan Rio Tinto was vooral om beter dan nu inzichtelijk te maken waar en op welke manier er mogelijk risico's verbonden zijn aan de afhankelijkheid van de onderneming van water. Ook zouden wij beter in kaart willen zien waar de onderneming spanningen voorziet met andere belanghebbenden in de relevante stroomgebieden. Vooralsnog hebben wij vooral informatie gedeeld en onze verwachtingen uitgesproken. We zetten onze dialoog met Rio Tinto voort in 2023.

Infineon Technologies

De start van onze dialoog met Infineon Technologies verliep in goede orde. Tijdens onze eerste contacten hebben we onze onderwerpen en vragen toe kunnen lichten. Infineon erkent het belang van deugdelijk watermanagement en zag in de stijgende waterintensiteit van het productieproces ook zeker aanleiding om te sturen op lager watergebruik. Wij

zullen gedurende onze dialoog met Infineon onder meer volgen of het lukt om het watergebruik tot een minimum te beperken. In 2023 vervolgen wij onze dialoog met Infineon.

We waarderen de open houding van Vanguard International Semiconductor tijdens onze dialoog, waarbij men zich van meet af aan openstelde voor onze suggesties. Zo werd het idee om meer inzage te geven in het waterbeleid en de prestaties op dat gebied via de uitvraag van CDP Water door de onderneming in overweging genomen. Vanguard geeft aan ook steeds vaker met leveranciers en afnemers over ESG-aanpak en -prestaties in gesprek te gaan en voorziet zelfs meer wet- en regelgeving op dit gebied. Tegelijkertijd is onze indruk dat er een te beperkte kennis en capaciteit binnen de onderneming beschikbaar is om snel stappen te kunnen zetten. Het vervolg van onze dialoog zal mede gaan over de voortgang op het gebied van watermanagement en over de wijze waarop de ambities en plannen in concrete acties worden vertaald. Ook verwachten wij dat de onderneming meer openheid geeft over haar analyse van bestaande risico's. Ons gesprek krijgt in 2023 een vervolg.

Industrias Peñoles

Gegeven de belangrijke aanwezigheid van Industrias Peñoles in gebieden van hoge water stress verwachten wij extra inspanningen van de onderneming om het waterbeleid op orde te brengen en passende maatregelen te treffen. De onderneming moet aantonen dat het op een duurzame wijze kan blijven opereren in een omgeving waarbinnen de beschikbaarheid van water voor alle belanghebbenden gegarandeerd is. Wij dringen aan bij Industrias Peñoles om specifieke aan water gerelateerde doelstellingen op te stellen en het behalen ervan direct te koppelen aan de beloning van verantwoordelijk bestuurders. We verwachten belangrijke verbeteringen en zullen hierop aandringen bij de onderneming bij het vervolg van onze dialoog in 2023.

Vervolg

In het nieuwe jaar zetten wij onze gesprekken voort, waar mogelijk aan de hand van nieuw gepubliceerde rapportages door de geselecteerde ondernemingen.

Reductie CO₂

In het klimaatakkoord van Parijs hebben 196 landen afgesproken de opwarming van de aarde te beperken tot ruim onder de twee graden, waarbij het streven is de opwarming van de aarde beneden de 1.5 graad te houden. In het laatste VN rapport over klimaatverandering wordt er gesteld dat als we doorgaan op de huidige voet, de opwarming van de aarde ruim 3 graden zal bedragen. Het huidige beleid is ontoereikend om een significante reductie van broeikasgassen te bereiken. Om onder de 1.5 graad opwarming te blijven zal de mens in hoog tempo de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen moeten verminderen. De uitstoot van de verbranding van fossiele brandstoffen veroorzaakt een groot deel van de CO₂-uitstoot. Om de afhankelijkheid van fossiele brandstoffen te verlagen en de transitie naar duurzame energiebronnen gemakkelijker te maken zijn er wereldwijde inspanningen nodig. Hierbij ligt de nadruk op meer investeringen in hernieuwbare energie en het afbouwen van de afhankelijkheid van fossiele energiebronnen.

Achtergrond van thema

Het koolstofbudget dat de mensheid heeft om catastrofale opwarming van de aarde te voorkomen zal binnen 10 jaar gebruikt worden als de uitstoot niet teruggedrongen zal worden. Om ervoor te zorgen dat dit koolstofbudget niet op zal raken is het noodzakelijk om de bestaande infrastructuur voor fossiele brandstoffen zoveel mogelijk uit te faseren en te werken aan een zo goed mogelijke integratie van duurzame energie en infrastructuur.

Tijdens de dialoog CO₂-reductie gaan we in gesprek met ondernemingen over de gevolgen van een te hoge CO₂-uitstoot en de risico's die dat met zich mee brengt, maar ook over de kansen die de transitie naar duurzame energiebronnen zal bieden. Het gesprek richt zich op de strategie die ondernemingen kiezen, maar zal zich ook richten op de mate in hoeverre ze zijn voorbereid op veranderingen die in diverse klimaatscenario's worden geschetst. Zijn de ondernemingen in staat om zich tijdig aan te passen aan een veranderend klimaat en veranderende regelgeving? Zullen de ondernemingen tijdig in staat zijn om te anticiperen en om verschillende toekomstscenario's

uit te werken? Dit is niet alleen van belang voor het klimaat, maar ook voor de onderneming en haar aandeelhouders. Ondernemingen die niet tijdig anticiperen op de klimaatproblematiek zullen niet mee kunnen komen in een veranderende wereld en daardoor waarde verliezen.

Met behulp van CO₂-EVIC cijfers en gespecialiseerde bronnen zoals Transition Pathway Initiative (TPI) is het beleggingsuniversum getoetst. De uitkomst geeft inzicht in welke ondernemingen relatief de hoogste emissies hebben op basis van hun marktwaarde en het minste aandacht besteden aan de transitie naar een klimaatvriendelijk business model. Tevens laten de TPI beoordelingen zien in welke mate ondernemingen klimaatverandering erkennen als een risico voor de onderneming en in welke mate de onderneming anticipeert op deze veranderingen.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen:

- De ondernemingen bereiden zich voor op de gevolgen van de klimaattransitie en maken kansen en risico's inzichtelijk. De ondernemingen dienen bovendien transparant te zijn over de wijze waarop zij klimaat gerelateerde kansen en risico's meten en monitoren. Ook vragen wij de ondernemingen verschillende scenario's over veranderende markten uit te werken.
- Ondernemingen ontwikkelen een gedegen klimaatstrategie en voeren deze uit. Dit betekent dat de strategie zowel financieel als maatschappelijk robuust moet zijn en zal leiden tot een lagere CO₂/EVIC.
- De ondernemingen zijn transparant over de voortgang en resultaten van genomen maatregelen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 7: Betaalbare en duurzame energie

We focussen ons op het onderliggende doel 7.2, dat zich richt op de verhoging van hernieuwbare energie in de globale energiemix.

- SDG 13: Klimaatactie

We focussen ons op het onderliggende doel 13.2, dat zich richt op het integreren van maatregelen met betrekking tot klimaatverandering.

TABEL 5.5.1 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land
Hydro One Ltd.	Canada
Martin Marietta Materials, Inc.	Verenigde Staten
ONEOK, Inc.	Verenigde Staten
Southwest Airlines Co.	Verenigde Staten
Steel Dynamics, Inc.	Verenigde Staten
Umicore	België
Valero Energy Corporation	Verenigde Staten

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 stuurden we de engagementbrieven uit. Alleen van Southwest Airlines en Hydro One hebben we nog geen reactie ontvangen. Met de overige 5 ondernemingen zijn gesprekken gepland of gevoerd. De voortgang in de dialoog met Valero Energy, waar al mee gesproken is, wordt hieronder toegelicht.

Valero

Naar aanleiding van het eerste contact met de Valero heeft in de tweede helft van 2022 een gesprek met een vertegenwoordiger van de onderneming plaatsgevonden. Daarbij gaven wij uitleg en achtergrond bij het engagementtraject en lieten wij weten een heldere route naar 'net-zero' te verwachten. Er lijkt een proces binnen de onderneming op gang gekomen waarbinnen structureel aandacht bestaat voor klimaatrisico's. De grote afwezige in de rapportages van Valero zijn de scope 3 emissies, die tot wel 80 procent van de totale uitstoot kunnen beslaan. Over de scope 3 uitstoot of over de hoeveelheid CO₂ die vrijkomt bij het gebruik van haar product zegt de onderneming nog weinig in publieke rapportages. Daar moet de onderneming transparanter over worden. Tijdens onze dialoog met Valero vragen wij de onderneming de uitstoot van CO₂ serieus aan te pakken en op een scherpe emissiereductie in te zetten, die gericht is op het bereiken van 'net-zero' voor de gehele bedrijfsvoering, inclusief scope 1, 2 en 3. De onderneming heeft ons gehoord en ging uitgebreid in op onze vragen, maar wekte nog niet de suggestie direct op ons verzoek in te zullen gaan.

Vervolg

In het begin van 2023 zullen de overige reeds geplande gesprekken plaatsvinden. Daarnaast zullen herinneringsmails gestuurd worden naar Southwest Airlines en Hydro One.

Access to Nutrition

Eén op de drie mensen wereldwijd is of ondervoed of juist te zwaar. Gezonde en voldoende voeding is daarom wereldwijd een belangrijke uitdaging. Bedrijven in de voedingsmiddelen industrie kunnen een bijdrage leveren aan het aanpakken van deze problematiek en daarmee inspelen op de trend dat consumenten en overheden steeds meer belang hechten aan goede voeding. In 2018 is de nieuwe Access to Nutrition index uitgebracht, een gedegen studie die in kaart brengt hoe voedingsbedrijven presteren op dit thema. Op basis van dit onderzoek gaat Achmea IM, in samenwerking met investeerders wereldwijd, het gesprek aan met deze bedrijven.

Achtergrond van thema

Zowel goede als voldoende voeding is van belang voor een gezonde samenleving. Voedingsmiddelenbedrijven kunnen op verschillende manieren een bijdrage hieraan leveren en tevens inspelen op een groeiende markt. Zo kunnen zij voedingswaarde en gezondheid meer prioriteit geven bij de productontwikkeling, gezondheid meewegen in de prijsstelling en consumenten actief informeren over de voedingswaarde van hun producten.

De Access to Nutrition index is een initiatief dat wereldwijd ondernemingen in de voedingssector rangschikt op basis van hun prestaties op onder andere de volgende thema's:

- Voorkomen van ondervoeding;
- Voorkomen van obesitas;
- Verantwoorde marketing voor kinderen en het promoten van borstvoeding.

De index is ontwikkeld op basis van kennis van investeerders, wetenschappers en internationale organisaties zoals de United Nations World Health Organisation (WHO). Er is zowel een wereldwijde index als regionale indices, die inzoomen op ondernemingen uit de Verenigde Staten, India, Mexico en Zuid-Afrika.

De resultaten laten zien dat voedingsbedrijven belangrijke stappen kunnen zetten op het thema Toegang tot Goede en Voldoende Voeding. Zo kan slechts een derde van de onderzochte voedingsproducten als gezond worden gekwalificeerd.

Om het onderzoek met behulp van investeerders onder de aandacht te brengen bij ondernemingen, is er zowel een investor statement als gezamenlijk engagementprogramma gelanceerd. Aan beide initiatieven nemen we in het kader van dit engagementthema actief

deel om ondernemingen te stimuleren stappen te zetten op het gebied van Toegang tot Goede en Voldoende Voeding.

Doel van thema

We hebben in het engagementtraject verschillende doelen gesteld voor de ondernemingen, gebaseerd op de uitgangspunten van de Access to Nutrition index:

- De onderneming geeft goede voeding een gedegen plek in de strategie, uitgewerkt in concreet beleid;
- De onderneming zet zich in om goede en gezonde producten te ontwikkelen;
- De onderneming zet zich in om goede voeding tegen een betaalbare prijs beschikbaar te maken;
- De onderneming ondersteunt met haar marketing een gezond voedingspatroon;
- De producten van de onderneming passen in een gezond dieet en gezonde levensstijl;
- De onderneming geeft via de verpakking goede informatie over de voedingswaarde van producten;
- Ondernemingen werken actief samen met andere belanghebbenden op het gebied van goede voeding.

Dit engagementthema sluit aan bij de volgende SDGS:

- SDG 2: Geen Honger

De focus ligt met name op het onderliggende doel 2.2, dat zich richt op het uitbannen van slechte voeding (spatronen).

De focus ligt met name op het onderliggende doel 3.4 dat zich richt op het voor 2030 met een derde inperken van vroegtijdige sterfte gelinkt aan niet-overdraagbare ziekten, zoals diabetes, kanker of hart- en vaatziekte.

Voortgang thema

Conagra

Met Conagra hebben we gesproken over de uitkomsten van de Access to Nutrition US Index. Een positieve stap die de onderneming heeft gezet is de invoering van een Nutrient Profiling System (NPS). Via een NPS kan een onderneming de gezondheid van de eigen product-portefeuille in kaart brengen, vergelijken, en hierop sturen. De invoering van een NPS was al sinds de start van de engagement een van onze wensen. We zien dit dan ook als een positieve stap naar aanleiding van onze engagement. Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over het aanscherpen van haar richtlijnen wat betreft marketing gericht op kinderen. Conagra heeft hier al regels voor opgesteld, maar deze gaan minder ver dan enkele best-practices in de sector.

Unilever

Met Unilever hebben we dit halfjaar ook weer een gesprek gehad. In dit gesprek zijn wij o.a. ingegaan op de Access to Nutrition US Index, waar de onderneming goed op scoorde. O.a. omdat de onderneming goed de gezondheid van haar producten in kaart brengt, duidelijke doelstellingen heeft om de gezondheid van het portefeuille te verbeteren en hier de laatste jaren transparanter over is geworden. Dat laat

onverlet dat de onderneming nog een aantal stappen dient te zetten, met name omdat verschillende onderdelen van de productenportefeuille ongezond zijn. Een voorbeeld daarvan is het ijs dat de onderneming verkoopt. Ook hebben we besproken hoe de onderneming haar invloed kan inzetten, bijvoorbeeld door zich duidelijker uit te spreken voor betere regelgeving op het gebied van gezonde voeding of door te werken aan betere betaalbaarheid van gezonde voeding.

Suntory

Met Suntory loopt het contact nog steeds moeizaam. We hebben meerdere malen contact gezocht, maar de onderneming laat weten liever een gesprek in te plannen wanneer er nieuwe ontwikkelingen binnen de onderneming zijn. Ook via het Healthy Markets Initiative, een coalitie van investeerders waar we deel vanuit maken hebben we vragen gesteld over de stappen die Suntory op dit vlak wil zetten. Hierop is een schriftelijke reactie gekomen, waarbij de onderneming een opsomming geeft van haar beleid en aangeeft voor nu nog geen nieuw gesprek te willen plannen. Aangezien Suntory qua beleid nog duidelijk stappen heeft te zetten, vinden we dit teleurstellend en zullen we extra stappen zetten om de onderneming aan te zetten tot actie.

The Coca Cola Company

Met The Coca Cola Company hebben we in November een gesprek gehad. We hebben in dit gesprek gesproken over de uitkomsten van de Access to Nutrition US Index. We hadden de onderneming hierover ook een brief gestuurd met onze belangrijkste observaties en vragen. Een belangrijke uitkomst is dat, hoewel de onderneming stappen zet om de hoeveelheid suiker in haar producten te verminderen, op andere vlakken de voortgang stagneert. Zo heeft de onderneming nog geen systeem om, naast suiker, ook de overige voedingswaarden van haar producten te meten en hier op te sturen. Belangrijk, aangezien de onderneming in toenemende mate, naast cola, ook andere dranken zoals vruchtensappen, sportdranken en thee verkoopt. Ook verwachten we meer actie om strategieën per landen of regio's te ontwikkelen op het gebied van gezonde voeding. De problematiek in de Verenigde Staten is immers anders dan in India. Juist van Coca Cola verwachten we een voorlopers rol vanwege haar marktaandeel en wereldwijde aanwezigheid. Onze vragen leidde niet direct tot toezeggingen. We gaan daarom met de andere investeerders met wie we deze gesprekken voeren overleggen of extra actie nodig is.

Vervolg

We zullen de gesprekken en voortgang in 2023 evalueren met de andere investeerders uit de coalitie rondom Access to Nutrition. Daarnaast zullen we met hen bespreken bij welke ondernemingen escalatie stappen voor de hand liggen. Wat ons betreft komen zowel Suntory als Coca Cola hiervoor in aanmerking.

Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen

De eerste soorten plastic werden rond het begin van de vorige eeuw geïntroduceerd. Sindsdien heeft het gebruik van plastics een enorme vlucht genomen. Plastic wordt gebruikt in vele toepassingen, van verpakkingsmateriaal, kleding, plastic flessen tot speelgoed, koelkasten en auto's. Het gebruik van plastics biedt veel voordelen. Het materiaal is sterk, weegt weinig en is als verpakking van voedsel zeer geschikt vanwege de goede hygiëne-barrière. Zo helpt plastic verpakking bijvoorbeeld de houdbaarheid van het voedsel te verlengen. Echter, door de lange levensduur van het materiaal en de chemische stoffen in plastics, leidt het gebruik van de grote hoeveelheid plastics ook tot grote problemen zoals milieuvervuiling en gezondheidsrisico's. Door vervuiling van land en water is plastic inmiddels een van de vijf belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit. Daarom zet Achmea IM engagement over gebruik van plastic voort, nu gericht op producenten en retailers van consumentengoederen.

Achtergrond van thema

Daarnaast leidt het veelvuldig gebruik van plastics, vooral door de hoeveelheid chemische stoffen in plastics, tot gezondheidsrisico's⁹. En resten van plastic, waaronder zogenaamde microplastics worden inmiddels aangetroffen in ons voedsel¹⁰.

De gevolgen van het gebruik van plastics voor klimaat en milieu leiden tot toenemende regelgeving die van groot belang is voor producenten en gebruikers¹¹. Zo heeft China in 2017 aangekondigd geen plastic afval meer te importeren en heeft India in de zomer van 2022 een verbod ingevoerd op gebruik van een aantal plastics producten voor eenmalig gebruik¹². Ook Europa heeft stappen aangekondigd en streeft ernaar dat in 2030 al het plastic recyclebaar is¹³. En aan verdere aanscherping van verpakkingswetgeving wordt momenteel gewerkt. Ondertussen werken veel ondernemingen in de plastic waardeketen de laatste jaren aan duurzame alternatieven voor plastic. Echter, een recent rapport van de Ellen MacArthur Foundation, een organisatie die met ondernemingen werkt aan de transitie naar een

circulaire economie, waarschuwt dat de voortgang (te) traag gaat¹⁴. Volgens de organisatie moet er veel meer gebeuren om de verwachte toename van plastic gebruik, en de vervuiling als gevolg daarvan, te keren. Ook de scenario's van de OESO¹⁵, en Systemiq¹⁶ geven aan dat de transitie nodig is, en mogelijk. Deze transitie zal wel grote inspanningen vergen. Adviesbureau McKinsey stelde al in 2018 dat achter blijven bij deze 'plastic transitie' een significant risico is voor ondernemingen in de hele plastic keten.

Er zijn grote zorgen rond het gebruik van plastics. Zo wordt nog bijna alle plastic gemaakt uit olie of gas. Dit betekent dat nu wel 6% van de mondiale olieproductie gebruikt wordt voor de productie van plastics. Door economische ontwikkelingen en klimaatbeleid, zal het belang van plastics voor de olie- en gassector toenemen. Naar verwachting zal in 2050 ongeveer 70% van de olieproductie gebruikt worden in andere toepassingen dan brandstof. Plastic is daar een belangrijk onderdeel van¹⁷. Daardoor wordt voor olie- en gasbedrijven het produceren van grondstoffen voor plasticproductie van steeds groter belang. Echter, de winning van olie en gas leidt tot substantiële schade aan het milieu. En de productie van grondstoffen voor plastic veroorzaakt veel CO₂-uitstoot, wat schadelijk is voor het klimaat. Maar vooral de grote hoeveelheid plastic afval die in het milieu terecht komt is een groot probleem. Slechts ongeveer 10% van de geproduceerde plastics wordt op dit moment gerecycled. Verder komt 40% op stortplaatsen terecht, wordt 14% verbrand en meer dan 30% eindigt uiteindelijk in het milieu. Daar vervuult het meren, rivieren en uiteindelijk de oceanen. Jaarlijks komt er ruim 3 miljoen ton plastic in de oceanen terecht. Bij ongewijzigd beleid zal de productie en gebruik van plastic de komende decennia nog enorm toenemen¹⁸. Ook de vervuiling door plastic neemt daardoor nog toe. Daardoor bestaat de kans dat er in 2050 meer plastic dan vis in de oceanen aanwezig is. Het IPBES beschouwt milieuvervuiling, onder andere door plastics, als een van de belangrijkste oorzaken voor verlies van biodiversiteit¹⁹.

Er zijn vele mogelijkheden voor ondernemingen om in de gehele keten bij te dragen aan deze urgente plastic transitie. Ondernemingen kunnen hun producten en processen zodanig aanpassen dat ze bijdragen aan 'Reduce, reuse en recycle', ofwel het verminderen van plastic gebruik, het hergebruiken van producten en het recyclen van materialen. Voor ondernemingen die consumentenproducten maken ligt de uitdaging vooral bij het zodanig ontwikkelen en aanbieden van producten dat minder verpakkingsmateriaal nodig is.

⁹ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹⁰ www.weforum.org/agenda/2022/06/how-microplastics-get-into-the-food-chain.

¹¹ <https://www.unpri.org/environmental-issues/how-can-investors-help-create-a-plastics-economy-that-works-event-roundup/3409.article>

¹² <https://edition.cnn.com/2022/07/01/india/india-bans-single-use-plastic-intl-hnk/index.html>

¹³ 'Plastic Landscape review' Principles for Responsible Investment 2019

¹⁴ Global Commitment report 2022, EllenMacArthur Foundation 2022

¹⁵ Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹⁶ 'Reshaping plastics'; Systemiq

¹⁷ 'Net Zero by 2050, A Roadmap for the Global Energy Sector'; IEA 2022

¹⁸ 'Global Plastics Outlook: Policy Scenarios to 2060', OECD 2022

¹⁹ Het 'Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services'

Doel van thema

Het doel van dit engagement programma is om de geselecteerde ondernemingen aan te sporen het gebruik van plastic, met name als verpakkingsmateriaal, te verminderen. We beogen dat de ondernemingen hiermee de transitie naar een circulaire economie versnellen en meer bijdragen aan het voorkomen dat plastic als afval in de natuur eindigt. Ook het gebruik van microplastics kan onderwerp zijn van gesprek. We zetten in op het bereiken van voortgang ten aanzien van één of meer van onderstaande doelen aangaande verbetering van beleid, implementatie en toetsing, samenwerking en transparantie.

Beleidsvorming:

- ESG-risico's van plastic worden als materieel erkend, en analyse van technische mogelijkheden, marktonwikkelingen en regelgeving dienen als input voor de strategie;
- de onderneming stelt ambitieuze doelen, bijvoorbeeld voor:
 - a) reductie van gebruik van plastic verpakkingen (in absoluut volume),
 - b) reductie van het % gebruikte plastic uit fossiele grondstoffen,
 - c) reductie van plastic afval²⁰;

deze doelen zijn bij voorkeur in lijn met het klimaatbeleid (het streven naar 'net-zero' uiterlijk in 2050, op basis van science based targets voor scope 1-3) en beleid om de impact op verlies van biodiversiteit te stoppen;

- de onderneming steunt publiekelijk regelgeving die tot doel heeft om gebruik van plastic verpakking terug te dringen en de 'business case' voor circulaire economie te versterken; ook weerhoudt de onderneming zich van (het bijdragen aan) politieke beïnvloeding om dergelijke regelgeving te voorkomen of af te zwakken;

Implementatie en toetsing

- de onderneming werkt aan het behalen van gestelde doelen met concrete prestatie-indicatoren (kpi's) en meet de voortgang ten aanzien van de doelen;

Samenwerking

- de onderneming werkt samen met relevante partijen in de plastic keten aan het vinden en implementeren van oplossingen die de plastic transitie kunnen versnellen;

Transparantie:

- de onderneming rapporteert over de voortgang op bovengenoemde doelen en kpi's;
- de onderneming rapporteert over:

- de maatschappelijke impact van geproduceerde plastics op de gezondheid en op het milieu, en het eigen beleid en maatregelen om de negatieve gevolgen van gebruik van plastic te verminderen;
- hoe regelgeving en marktontwikkelingen met name gericht op de plastic transitie, invloed kunnen hebben op de resultaten van de onderneming;

Het engagement thema sluit aan bij verschillende SDGs, waaronder SDG 3: Goede gezondheid en welzijn, SDG 6: Schoon water en sanitair, SDG 11: Duurzame steden en gemeenschappen, SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie en SDG 14: Leven in het water.

Van deze doelen staat echter voor ons SDG 12 centraal, aangezien dit doel het meest concreet raakt aan het handelingsperspectief van ondernemingen in de plastic keten:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie

- 12.2 Tegen 2030 het duurzame beheer en het efficiënte gebruik van natuurlijke hulpbronnen realiseren.

- 12.3 Tegen 2030 de voedselverspilling in winkels en bij consumenten per capita halveren en voedselverlies reduceren in de productie- en bevoorradingsketens, met inbegrip van verliezen na de oogst.

- 12.4 Tegen 2020 komen tot een vanuit milieuvriendelijk beheer van chemicaliën en van alle afval gedurende hun hele levenscyclus, in overeenstemming met afgesproken nationale kaderovereenkomsten, en de uitstoot aanzienlijk beperken in lucht, water en bodem om hun negatieve invloeden op de menselijke gezondheid en het milieu zoveel mogelijk te beperken.

- 12.5 Tegen 2030 de afvalproductie aanzienlijk beperken via preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

- 12.6 Ondernemingen aanmoedigen, in het bijzonder grote en transnationale ondernemingen, om duurzame praktijken aan te nemen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

Geselecteerde sectoren & ondernemingen

De waardeketen van plastic, van grondstofwinning en productie tot het maken en verkopen van plastic producten waaronder verpakkingen, bestaat uit verschillende schakels. In dit engagement programma richten we ons op producenten en verkopers van consumentenproducten en vooral op de plastic verpakkingen die ze (laten) maken en verkopen. We kiezen voor verpakkingsmaterialen op basis van blootstelling aan bovengenoemde ESG risico's en relevantie daarvan voor de sector:

²⁰ Met het reduceren van plastic afval wordt hier niet alleen het afval van de onderneming bedoeld, maar ook het plastic afval veroorzaakt door consumenten als gevolg van het gebruik van de producten / verpakkingen geproduceerd door de onderneming en de industrie.

- Plastic verpakkingsmateriaal maakt ruim 40% uit van alle geproduceerde plastic producten; veel daarvan is voor eenmalig gebruik;
- Juist voor producenten van consumentengoederen en verpakkingen, is het van belang om in te spelen op (aankomende) regelgeving, veranderende klantvraag en maatschappelijke druk;
- Door hun positie als afnemer in de keten, zijn ze tevens in staat om in de gehele keten verandering aan te moedigen;
- Deze groep ondernemingen is geconcentreerd en gelijksoortig wat zorgt voor een engagement met focus, waarbij bestaande goede praktijken breed in de sector kunnen worden toegepast;
- Rond deze sector is samenwerking mogelijk qua kennis en het gezamenlijk uitvoeren van engagement om zo de effectiviteit te vergroten;

Bij de keuze van specifieke ondernemingen is verder bepalend welke ondernemingen onderdeel zijn van de beleggingsportefeuilles van betrokken klanten. Ook hebben we gekeken naar recente onderzoeken waarin ondernemingen getoetst zijn op hun inzet en vorderingen om gebruik van plastic verpakking te verminderen. Zo publiceerde de VBDO recent het rapport 'Plastic Perspectives'²¹ en publiceert de Amerikaanse NGO 'As You Sow' een 'Plastic pollution scorecard'²². Zo zijn we gekomen tot de in de tabel hieronder genoemde selectie van ondernemingen voor dit engagement programma.

TABEL 5.5.1

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	MSCI score verpakkingsmateriaal en afval ¹	Reductiedoel 'nieuw plastic' ² % reductie per jaar
Kimberly-Clark Corp	Verenigde Staten	Huishoudelijke en persoonlijke producten	AA	4,70	4,50
L'Oreal SA	Frankrijk	Persoonlijke producten	AAA	5,40	5,50
Marks and Spencer Group plc	Verenigd Koninkrijk	Winkelketen	AA	n.a.	n.a.
Repsol SA	Spanje	Olie en gas	A	n.a.	n.a.
Royal Ahold Delhaize N.V.	Nederland	Supermarktketens	AA	n.a.	1,25

¹ MSCI indicator 'packaging material'

² Dit doel betreft het terugdringen van gebruik van nieuwe plastic grondstof uit fossiele brandstoffen, ook wel 'virgin plastic' genoemd. Bron: Global Commitment Progress Report 2022, of duurzaamheidsrapportage onderneming.

Samenwerking

In de aanloop naar dit programma kwamen we in contact met de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO). Aanleiding voor dit contact was een onderzoek dat zij deden naar hoe Europese ondernemingen hun gebruik van plastic in verpakkingsmateriaal beperken. Ook spraken we met As You Sow, een ngo uit de Verenigde Staten die zich richt op het verduurzamen van ondernemingen door actief aandeelhouderschap. Ook zij voeren al enkele jaren engagement over het terugdringen van plastic. Voor de dialoog met de Amerikaanse bedrijven in dit programma onderzoeken we of we met As You Sow kunnen samenwerken. Met de VBDO zullen we in 2023 het contact voortzetten en zien of verdere samenwerking mogelijk is. Daarnaast blijft Achmea IM ook lid van de PRI Plastic Investor working group, die zal worden gewijzigd in een circulaire economie werkgroep. Verder zullen we ook blijven samenwerken met het WWF en de EllenMacArthur Foundation in het kader van de Business Coalition for a Global Plastics Treaty (een VN verdrag om wereldwijd de vervuiling door plastic aan te pakken).

Voortgang thema

Dit programma is gestart in de tweede helft van 2022. In deze periode is het voorbereidend onderzoek gedaan en hebben we de selectie van ondernemingen vastgesteld. Op een conferentie van Packaging Europe²³ in september konden we onze inzet op gebied van investor engagement in de plastic waardeketen presenteren en al informeel kennis maken met enkele van de geselecteerde ondernemingen. Later in het najaar werden we door de VBDO uitgenodigd om een bijdrage te leveren aan een webinar ter presentatie van hun onderzoek 'Plastic perspectives'. In dit webinar konden we onze reactie op het onderzoek geven en onze doelen en verwachtingen ten aanzien van engagement over plastic, verpakkingen en afval kenbaar maken. In de laatste maand van het jaar zijn de brieven aan de geselecteerde ondernemingen gestuurd. In de brief hebben we onze zorgen rond de problematiek van plastic verpakking en afval toegelicht en de engagement doelen kenbaar gemaakt. Ook hebben we de ondernemingen uitgenodigd voor een gesprek daarover. Hieronder volgt een korte beschrijving van elk van de ondernemingen in dit programma.

²¹ www.vbdo.nl/en/2022/11/supermarkets-and-fmcgs-are-not-taking-responsibility-to-reduce-plastic

²² www.asyousow.org/reports/plastic-pollution-scorecard-2021 As You Sow, 2021

²³ Sustainable Packaging Summit, Packaging Europe, 13-14 september 2022

Ahold Delhaize

Ahold Delhaize ontstond in 2016 uit de fusie tussen de Nederlandse en Belgische supermarktondernemingen Ahold en Delhaize. Hoewel vooral bekend van de supermarkten en drogisterijen in Nederland en België, behaalt de onderneming bijna 2/3 van de omzet uit de supermarktketens in Verenigde Staten. Het concern heeft bijna 380.000 medewerkers en 7000 winkels en is wat betreft marktaandeel de nummer 4 in Europa en nummer 5 in de Verenigde Staten. In de supermarkten, drogisterijen en de online winkels, waaronder Bol.com, worden grote hoeveelheden plastic verpakking gebruikt. En hoewel Ahold Delhaize al serieus werkt aan het reduceren van plastic verpakking zal de onderneming de inzet moeten opschalen en het tempo moeten versnellen. We zullen dan ook het gesprek aan gaan over hoe de onderneming dit kan doen, en welke nieuwe, aangescherpte doelen daartoe gesteld kunnen worden.

Kimberly-Clark

Kimberly-Clark uit de Verenigde Staten maakt consumentenproducten op gebied van gezondheid en hygiëne. Tot het assortiment voor consumenten behoren luiers, tissues, papieren handdoeken en incontinentieproducten. Voor de gezondheidszorg maakt de onderneming operatiejassen en gezichtsmaskers voor eenmalig gebruik. De producten van Kimberly-Clark worden verkocht in landen over de hele wereld. Ook Kimberly Clark gebruikt nog veel plastic, zowel in de producten, als in verpakkingen. De onderneming heeft inmiddels het doel om de plastic voetafdruk met 50% te verminderen in 2030. Ondanks dit stevige doel, moet er bij Kimberly-Clark nog veel gebeuren om dit doel te bereiken. Ook kan de onderneming in de rapportage over de voortgang nog veel verbeteren.

L'Oréal

L'Oréal uit Frankrijk is 's werelds grootste producent van cosmetica, parfums, haarverzorging en huidverzorgingsproducten. De merken, waaronder Lancôme, Maybelline, Garnier, Redken en Matrix worden verkocht in meer dan 150 landen. L'Oréal bezit ook een belang van 19,5% in het farmaceutische bedrijf Sanofi/Synthélabo. De meerderheid van de aandelen van L'Oréal, ruim 54%, is in handen van Gesparal, een holding met als eigenaren Liliane Bettencourt en haar familie (51%) en het Zwitserse Nestlé (49%). L'Oréal gebruikt veel plastic als verpakkingsmateriaal. En hoewel er al gewerkt wordt aan verduurzaming van verpakkingsmaterialen, bijvoorbeeld door gebruik van gerecycled plastic, moet er ook bij L'Oréal nog veel gebeuren. In gesprek met L'Oréal willen we zien welke goede praktijken, bijvoorbeeld op gebied van navulbare verpakking, ook door concurrenten toegepast kunnen worden. En we zullen de onderneming aansporen om waar mogelijk het tempo van verduurzaming op te voeren en ook beter over de voortgang te rapporteren.

Marks & Spencer

Marks & Spencer (M&S), opgericht in 1884, is Britse keten van warenhuizen. De onderneming heeft bijna 1500 winkels, waarvan ruim 900 in het Verenigd Koninkrijk (VK) en heeft circa 65.000 mensen in dienst. Veel van de vestigingen in het buitenland zijn franchise-ondernemingen en mede daarom is de omzet uit het buitenland slechts rond de 10%. In het VK is M&S marktleider op het gebied van kleding, maar het grootste deel van de omzet komt van de verkoop van etenswaren. Hoewel de onderneming zich al wel inzet om de hoeveelheid plastic verpakking te reduceren, zullen we in gesprek gaan met de onderneming over hoe de voortgang te versnellen, de doelen aan te scherpen en de rapportage over doelen en voortgang te verbeteren.

Repsol

Repsol is een olie- en gasbedrijf uit Spanje. De onderneming verdient de meest omzet uit winning en verkoop van olie en gas. Maar Repsol produceert ook basismaterialen voor plastics. Waar ten aanzien van olie en gas de transitie naar een 'net-zero' economie de grootste uitdaging is, is op gebied van plastics ook de vraag hoe de onderneming kan bijdragen aan de transitie van plastics uit fossiele grondstoffen naar een circulaire economie op basis van natuurlijke materialen en hergebruik. Daarnaast is het de vraag wat het voor Repsol betekent, als de vraag naar plastics uit fossiele grondstoffen gaat afnemen. Over deze vragen zullen we met Repsol in gesprek gaan. We zullen daarbij inzetten op het versnellen van de nodige transities, aanscherping van de doelen en verbetering van de rapportage over de voortgang. In het engagement met Repsol willen we samenwerken met As You Sow, een ngo uit de Verenigde Staten, die in samenwerking met beleggers bedrijven aanzet tot verduurzaming. As You Sow voert al langer een vergelijkbare dialoog met een aantal petrochemische bedrijven in de Verenigde Staten en wil nu ook met Europese petrochemische ondernemingen in gesprek.

Vervolg

In het begin van 2023 zullen de eerste gesprekken met de ondernemingen plaatsvinden. De eerste gesprekken met Ahold Delhaize en Repsol zijn inmiddels gepland.

Biodiversiteit

Biodiversiteit is het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen. Deze ecosystemen leveren belangrijke diensten aan de economie, zoals de dierlijke bestuiving van voedselgewassen, de natuurlijke zuivering van water en de instandhouding van een vruchtbare bodem voor gewassen. Daarom is het behoud van biodiversiteit van belang voor de financiële sector. Als ecosystemen hun veerkracht verliezen, neemt de productiecapaciteit af wat tot minder opbrengst leidt voor veel sectoren waarvan beleggers afhankelijk zijn. In dit engagementproject spreken we ondernemingen aan op hun verantwoordelijkheid om biodiversiteit te beschermen en te bevorderen.

Achtergrond van thema

Biodiversiteit, het geheel van de diversiteit van soorten, de variatie van genetisch materiaal en de verschillende ecosystemen, staat wereldwijd onder zware druk. Studies, zoals de Global Assessment²⁴ van het Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services (IPBES, 2019), tonen aan dat al veel van de oorspronkelijke biodiversiteit in de wereld verloren is gegaan.

Het verlies van biodiversiteit leidt tot verzwakking van ecosystemen. Verzwakte ecosystemen verliezen productiekraft en dit bedreigt ook de menselijke activiteiten die afhankelijk zijn van de opbrengsten van die ecosystemen. Zo leidt ontbossing en erosie tot verlies aan natuur en vruchtbare grond voor landbouw. Vervuiling van de zeeën en oceanen bedreigen de toekomstbestendigheid van marine ecosystemen en daarmee de visvangst. Daarnaast wordt het ook steeds duidelijker hoe verlies van biodiversiteit en gezonde ecosystemen bijdraagt aan de snellere verandering van het klimaat.

Een in juni 2020 verschenen rapport van De Nederlandse Bank (DNB) en het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) beschrijft hoe verlies aan biodiversiteit een significant risico is voor de financiële sector²⁵. Ook internationaal neemt de aandacht van de financiële sector voor de risico's van het verlies van biodiversiteit toe. Zo hebben inmiddels 126 financiële instellingen uit alle delen van de wereld de 'Finance for Biodiversity Pledge'²⁶ ondertekend. Achmea IM heeft dit initiatief ook ondertekend.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen, waarvan een aanzienlijk deel de natuur beïnvloedt. Met hun activiteiten hebben zij (on)bewust een aandeel in het verlies van biodiversiteit. Veel ondernemingen zijn op hun beurt weer afhankelijk van biodiversiteit en producten die voortkomen uit de natuur; ook wel ecosysteemdiensten genoemd. In een rapport beschrijft DNB deze samenhang als volgt: "De relatie tussen biodiversiteit en financiële instellingen is indirect en tweezijdig. De financiële sector financiert bedrijven die voor de productie van hun goederen en diensten (deels) afhankelijk zijn van ecosysteemdiensten. Daarnaast financiert de sector bedrijven die met hun productieprocessen biodiversiteit negatief beïnvloeden door veranderend land- en zeegebruik, overexploitatie van ecosystemen, klimaatverandering en vervuiling." Ook de UN Principles for Responsible Investment (PRI) beschrijft de materiele risico's van biodiversiteitsverlies voor de financiële sector²⁷. ESG-dataleverancier MSCI noemt biodiversiteit een belangrijk ESG thema voor 2021.²⁸

Doel van thema

Op basis van onderzoek naar de impact van industriële sectoren op biodiversiteit en met behulp van ESG-data van MSCI is de landbouwketen gekozen voor dit engagementthema. Met ondernemingen in deze keten willen we spreken over hoe zij hun (mogelijk) negatieve impact op biodiversiteit in kaart brengen en wat zij doen - of nog meer kunnen doen - om het verlies ervan te stoppen. Ook willen we horen in hoeverre de ondernemingen hun afhankelijkheid van biodiversiteit op de radar hebben staan. Afsluitend willen we aan de orde stellen hoe de ondernemingen biodiversiteit kunnen bevorderen. We willen daarbij aansluiten op beschikbare methoden, standaarden en richtlijnen. We volgen de vele ontwikkelingen op dit vlak op de voet en indien relevant krijgen zij een plek in het engagementtraject.

We hebben voor dit engagementtraject het doel gesteld dat geselecteerde ondernemingen één of meer van onderstaande stappen zetten.

- **Beleid en bestuur.**
 - De onderneming benoemt het belang van het behoud van biodiversiteit in haar beleid;
 - Het bestuur van de onderneming geeft blijk van de urgentie van het thema biodiversiteit en stelt doelen en neemt verantwoordelijkheid voor de uitvoering ten aanzien van:
 - Het tegengaan van ontbossing/ bescherming van de natuur;
 - Bescherming en verbetering van biodiversiteit bij het gebruik van bestaande landbouwgrond en gedegradeerde landbouwgronden.

²⁴ <https://ipbes.net/global-assessment>

²⁵ 'Biodiversiteit en de financiële sector: een kruisbestuiving?'; PBL / DNB; juni 2020

²⁶ Met de Pledge committeert Achmea IM zich aan het meten van impact op verlies van biodiversiteit en het stellen van doelen om verlies aan biodiversiteit te reduceren; zie www.financeforbiodiversity.org

²⁷ www.unpri.org/sustainability-issues/environmental-social-and-governance-issues/environmental-issues/biodiversity?adredirect=1 "download

²⁸ To Bee or not to Bee: Investors Tackle the Biodiversity Crisis, MSCI 2021

- Structurele analyse en aanpak in 5 stappen ²⁹:
 - Impact en afhankelijkheden meten;
 - Interpretieren, prioriteren;
 - Doelen stellen;
 - Implementeren;
 - Voortgang meten en rapporteren.
- Samenwerking in de keten vergroot de kans op positieve impact, door gebruik te maken van beschikbare kennis, ervaring en succesvolle voorbeelden. We moedigen ondernemingen aan om samenwerking te zoeken of te initiëren. Voorbeelden daarvan zijn: OP2B/ Natural Capital Coalition / World Business Council for Sustainable Development, Organic Cotton Accelerator.
- We verwachten rapportage over de positieve en negatieve impact op biodiversiteit, gebruik makend van leidende standaarden en rekening houdend met internationale ontwikkelingen in verslaggeving.

Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende SDGs:

- SDG 12: Verantwoorde consumptie en productie
We focussen op het onderliggende doel 12.2, dat zich richt op duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen en doel 12.6, dat in het bijzonder grote en

transnationale bedrijven aanmoedigt om duurzame praktijken te omarmen en duurzaamheidsinformatie te integreren in hun rapporteringscyclus.

- SDG 14: Behoud en maak duurzaam gebruik van de oceanen, de zeeën en maritieme hulpbronnen.
We focussen op het onderliggende doel 14.1, dat zich richt op het voorkomen van vervuiling van de zee.

- SDG 15: Bescherm, herstel en bevorder het duurzaam gebruik van ecosystemen, beheer bossen duurzaam, bestrijd woestijnvorming en landdegradatie en draai het terug en roep het verlies aan biodiversiteit een halt toe.

We richten ons vooral op de verantwoordelijkheid van de landbouwketen om ontbossing tegen te gaan en gezonde, productieve landbouwgronden te bevorderen, waardoor de druk op natuur en beschermde natuurgebieden kan afnemen. Deze themas zijn onderdeel van onderliggende doelen van 15.2 en 15.3.

Geselecteerde ondernemingen

Op basis van ons voorbereidend onderzoek en screening van de beleggingsportefeuilles van klanten hebben we de volgende ondernemingen geselecteerd voor engagement over biodiversiteit:

TABEL 5.5.1 GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Duurzaam grondstof gebruik ¹
Costco Wholesale Corp.	US	Supermarktketens	A	5,7
Kellogg Company	US	Voedingsproducten	AAA	6,9
The Kroger	US	Supermarktketens	AA	7,8
Tyson Foods	US	Voedingsproducten	BBB	4,2
Sysco Corp	US	Supermarktketens	BBB	5,0

¹ Ondernemingen worden beoordeeld op de milieueffecten van de grondstoffen die in hun producten worden gebruikt en hun inspanningen op het gebied van traceerbaarheid van de toeleveringsketen en certificering.

²⁹ Deze 5-stap aanpak is ontleend aan de 'Initial Guidance for Business' van het Science-based targets for nature initiatief

Samenwerking

De samenwerking met leden van de Finance for Biodiversity Pledge engagement werkgroep blijft van toegevoegde waarde. Een van de partners, Vancity uit Canada, heeft zich extra ingezet voor de dialoog met Costco. Zo diende Vancity een aandeelhoudersresolutie in, met het voorstel om het raamwerk van de Taskforce on Nature-related Financial Disclosures (TNFD) te hanteren voor de analyse van biodiversiteitsimpact en risico's. Costco deed de toezegging om in 2023 het TNFD raamwerk aan de slag te gaan, en Vancity heeft de resolutie daarom ingetrokken. Costco heeft het plan om met TNFD te gaan werken inmiddels in het aangescherpte 'climate action plan' opgenomen. Aanleiding van dit nieuwe action plan was een aandeelhoudersresolutie van Green Century, een institutionele belegger uit de Verenigde Staten. In deze resolutie vroeg Green Century om aanscherping van het klimaatbeleid op basis van het Science-Based Targets Initiatief (SBTI), inclusief 'scope 3' doelen. Achmea IM steunde deze resolutie.

Ook blijven we samenwerken met Ceres en het FAIRR netwerk³⁰. Beide organisaties breiden hun activiteiten op gebied van biodiversiteit en engagement uit, en richten zich daarbij deels op de ondernemingen in onze dialoog. Met de samenwerking stroomlijnen en versterken we de verwachtingen voor de ondernemingen. Aan de gesprekken met Tyson en Kroger namen in dat kader een enkele institutionele beleggers deel die ook zijn aangesloten bij het 'Food Emissions 50' programma van Ceres. En op de Biodiversiteitstop in Montreal, in december, werd de start van het 'Nature Action 100' programma voor collectief engagement aangekondigd. We volgen de ontwikkelingen rond dit programma op de voet en bekijken of en zo ja op welk moment Achmea IM zich bij dit initiatief zal aansluiten.

Voortgang thema

In het afgelopen half jaar hebben we met vijf van de zeven ondernemingen een gesprek gevoerd. Dit waren Alimentation Couche-Tard, Costco, Kroger, Sysco en Tyson. Alle gesprekken waren constructief en informatief. Ook met Costco is het contact nu beter, dankzij de samenwerking met een aantal institutionele beleggers uit de VS en Canada. Met de overige ondernemingen in het programma spraken we al in de eerste helft van het jaar.

Sysco

In juli 2022 spraken we nogmaals met Sysco. De onderneming laat vooruitgang zien op een aantal programma's die bijdragen aan behoud van biodiversiteit. Zo zijn de doelen voor inkoop van duurzame vis aangescherpt en zijn zoals aangekondigd, ook de doelen aangescherpt voor de duurzaamheid van rundvlees, papier, soja en koffie. In 2023 wil Sysco doelen stellen voor nog een vijfde productketen. En Sysco werkt aan een volgende rapportage over de voortgang in de aanpak van ontbossing, op basis van de 'CDP forest' rapportage standaard. Hoewel

Sysco dus veel goed werk verricht, missen we nog wel de overkoepelende impact - en risicoanalyse die beleggers maar ook de onderneming zelf beter inzicht kan geven voor het stellen van prioriteiten. En wat betreft het aanpakken van ontbossing en verduurzaming van landbouwpraktijken zullen we de onderneming blijven aansporen tot aanscherping van de doelen en duidelijker rapportage over de voortgang.

Costco

In augustus spraken we met Costco. We voerden dit gesprek samen met institutionele beleggers uit de VS, die al in gesprek waren met Costco over het terugdringen van het gebruik van pesticiden en andere schadelijke chemicaliën. Achmea IM steunde deze dialoog al en dit bood nu de mogelijkheid om bij het gesprek aan te sluiten en ook de link te leggen tussen de chemicaliën agenda en het thema biodiversiteit. We zijn blij dat we via deze samenwerking met andere partijen – een instrument uit onze escalatiestrategie – de dialoog beter op gang hebben gekregen. Hoewel Costco in de toon van het gesprek laat blijken graag de regie te houden over de duurzaamheidsagenda, merkte de onderneming ook dat het de wensen van aandeelhouders niet kan negeren. Zo werd op de aandeelhoudersvergadering in januari een resolutie over aanscherping van het klimaatbeleid met bijna 70% van de stemmen aangenomen. Naar aanleiding daarvan is een nieuw klimaat actieplan geformuleerd. Daarin is ook – zoals hierboven onder 'samenwerking' genoemd – opgenomen dat de onderneming met het TNFD raamwerk voor analyse van biodiversiteitsimpact aan de slag gaat. Dit is in onze visie een belangrijke stap om de impact op verlies van biodiversiteit meer systematisch in kaart te brengen zodat daar vervolgens ook de aanpak beter op gestuurd kan worden. Hoewel Costco deze toezegging deed aan Vancity, naar aanleiding de door hen ingediende resolutie, noteren we deze ontwikkeling toch als een mijlpaal, vanwege onze nauwe samenwerking met Vancity in de dialoog met Costco. Om deze voortgang te markeren, noteren we dit als mijlpaal 'toezegging'.

Kroger

In oktober spraken we met Kroger. Ook bij Kroger zien we voortgang op gebied van de aanpak van verlies van biodiversiteit. Zo noemt Kroger in het duurzaamheidsverslag het voornemen om de rapportages in lijn te brengen met de aanpak van TNFD en/of de Science-Based Targets for Nature (SBTN) aanpak. Omdat we in de dialoog met Kroger expliciet hadden gevraagd om het volgen van een van deze standaarden voor analyse van biodiversiteitsimpact en risico's, noteren we dit voornemen als een mijlpaal voor een toezegging. In het gesprek kwam ook Kroger's aanpak van verduurzaming van landbouwmethoden aan de orde, en de gesprekken die de onderneming voert met toeleveranciers, over het terugdringen van de risico's van betrokkenheid bij ontbossing. Verder heeft Kroger in 2022 aangekondigd de klimaatdoelen aan te scherpen en daarbij ook een 'scope 3'

³⁰ Ceres en FAIRR zijn beide netwerken die met institutionele beleggers samenwerken aan verduurzaming: www.ceres.org / www.fairr.org

doel te stellen volgens de 'science-based targets' aanpak. Voor Kroger en sectorgenoten, zijn de CO₂ emissies uit de landbouw een belangrijk deel van de totale 'scope 3'. En het beperken van klimaatverandering is ook voor behoud van biodiversiteit van groot belang.

Tyson

In november spraken we Tyson, voor de tweede maal dit jaar. De onderneming vertelde ons begin dit jaar al te werken aan een herijking van de duurzaamheidsstrategie. Onze wensen op gebied van biodiversiteit, zoals een structurele analyse van de impact op- en risico's van biodiversiteitsverlies en het aanscherpen van de doelen ten aanzien van het stoppen van ontbossing, kwamen dus op het juiste moment. In het gesprek in november bespraken we de voortgang die we zagen in het nieuwste duurzaamheidsrapport, zoals een nieuwe materialiteitsanalyse. Tyson toonde zich ook bereid om aan de slag te gaan met het raamwerk van de TNFD. Dit is een belangrijke toezegging ten aanzien van een systematische analyse van biodiversiteitsimpact en risico's. Hoewel we nog even moeten afwachten hoe Tyson met het TNFD raamwerk aan de slag gaat, noteren we de toezegging als een mijlpaal voor voortgang. Verder heeft Tyson ook de klimaatdoelen aangescherpt volgens de science-based targets aanpak, om de doelen beter in lijn te brengen met de doelen van het klimaat akkoord van Parijs.

Vervolg

In 2023, het laatste jaar van dit engagement project, willen we met alle ondernemingen nog tenminste 1 gesprek voeren. Inzet daarbij is verdere concrete toezeggingen ten aanzien van het reduceren van verlies van biodiversiteit. Ook de doelen uit het in december in Montreal vastgestelde nieuwe verdrag voor de aanpak van verlies van biodiversiteit (Global Biodiversity Framework) zullen we daarbij aan de orde stellen. Ook blijven we de ontwikkelingen rond het collectieve engagement programma 'Nature Action 100' op de voet volgen. De kans is groot dat dit programma ook een aantal van de ondernemingen in onze dialoog als doelwit kiest. In dat geval kunnen we met onze ervaring mogelijk een rol spelen in dit nieuwe programma.

Goede en Beschikbare Medicijnen

Medicijnen, en daarmee de farmaceutische sector, zijn van groot belang voor een goede gezondheidszorg. Dankzij de ontwikkeling van goede medicijnen is een behandeling van een grote groep aandoeningen mogelijk geworden. Hoewel de farmaceutische sector dus een belangrijke en nuttige rol vervult, spelen er verschillende problemen en misstanden.

Achtergrond van thema

Een aantal belangrijke misstanden in de farmaceutische sector zijn:

- Het prijsbeleid van sommige medicijnen, dat behandelingen ontoegankelijk maakt;
- De omgang met patenten en regelgeving die prijzen opdrijft en de toegankelijkheid van medicijnen vermindert;
- Corruptie en het verlenen van gunsten aan zorgverleners om de verkoop van medicijnen te verhogen;
- Het onvoldoende ontwikkelen van medicijnen met een groot maatschappelijk belang, vanwege een relatief kleine afzetmarkt;
- Verslavingen aan sommige pijnstillers, onder andere in de Verenigde Staten lopen hierover rechtszaken.

De Covid-19 pandemie heeft deze misstanden extra in de schijnwerpers gezet. De farmaceutische sector speelt een belangrijke rol in het oplossen van de pandemie, zowel in maatschappelijke als economische zin. Dit is echter alleen effectief als de sector inzet op een goede beschikbaarheid van medicijnen, een prijsstelling die wereldwijde toegang mogelijk maakt en op langere termijn inzet op medicijnen, die toekomstige pandemieën kunnen bestrijden.

Doel van thema

Er zijn verschillende stappen, die ondernemingen op dit thema kunnen zetten. Op basis van onze uitgangspunten en voorbereidend onderzoek hebben we de volgende hoofddoelstellingen geselecteerd die, worden vertaald in bedrijfsspecifieke doelen:

- Het doel om medicijnen betaalbaar en toegankelijk te maken en een centrale plek te geven in de bedrijfsstrategie;
 - ✓ Het ontwikkelen van een transparant en verantwoord prijsbeleid. Denk aan een koppeling tussen de prijs van het medicijn, de gerealiseerde gezondheidswinst en de ontwikkelingskosten;
 - ✓ Op een verantwoorde manier omgaan met patenten en licenties, die voorkomt dat medicijnen onbereikbaar worden;

- ✓ Het sturen op maatschappelijke impact, gezondheidswinst en veilige medicijnen, ook in research & development;
- ✓ De verankering van internationale standaarden, onder andere van de Wereldgezondheidsorganisatie.

- Het hebben van een gedegen beleid, implementatie en onafhankelijke monitoring om corruptie, oneerlijke handelspraktijken en belastingontwijking te voorkomen.
- Het vergroten van de transparantie en rapportage over de bovengenoemde onderwerpen voor investeerders, consumenten en andere stakeholders. Inclusief tax-transparency, lobby-activiteiten en betalingen aan zorgverleners.
- Bovenstaande doelstellingen een plek te geven in het variabele beloningsbeleid.

Bovenstaande punten hebben we een plek gegeven in het *investor statement* over de Covid-19 crisis, dat we in april 2020 in samenwerking met diverse investeerders hebben opgesteld voor de farmaceutische sector.

Vervolgstappen Investor Statement

In 2020 hebben we het initiatief genomen voor een investor statement over de rol van de farmaceutische sector in de Covid-19 pandemie. We riepen hierbij de sector op verder te kijken dan korte-termijn financiële belangen en alles op alles te zetten voor een effectieve bestrijding van Covid-19 wereldwijd. In totaal hebben zich meer dan 40 investeerders bij het initiatief aangesloten (vermogensbeheerders, pensioenfondsen en verzekeraars). De gehele groep vertegenwoordigt een totaal vermogen van meer dan €2000 miljard. We hebben over dit statement diverse gesprekken gevoerd met de aangeschreven ondernemingen.

Als vervolg hebben we uit naam van 65 institutionele beleggers begin 2022 een brief gestuurd naar Johnson & Johnson, Pfizer, Moderna en AstraZeneca, waarin we de farmaceuten oproepen om een Eerlijkere Verspreiding van Vaccins een plek te geven in het beloningsbeleid. Opname van dit thema is een lakmoesproef voor de mate waarin een bedrijf belang hecht aan het onderwerp en de mate waarop het bestuur stuurt. Alle bedrijven hebben op de brief gereageerd en met Johnson & Johnson, Pfizer en Moderna is deze in detail besproken.

Een belangrijke uitkomst van de gesprekken was dat de ondernemingen open stonden om het een plek te geven in het beloningsbeleid, maar dat zij nog worstelde met goede doelstellingen. Daarom hebben we met een kerngroep van investeerders, met input van experts zoals Access to Medicine, gewerkt aan het opstellen van een lijst van voorwaarden en logische doelstellingen om op te nemen in de strategie en het beloningsbeleid voor de farmaceutische sector.

Er is in de tweede helft van 2022 een nieuwe brief opgesteld en verstuurd naar een bredere groep van farmaceuten, met ons voorstel van doelstellingen om op te nemen in het beloningsbeleid. Op basis van de brief hebben er verschillende gesprekken plaatsgevonden, waarover wij in dit hoofdstuk zullen rapporteren.

De doelstellingen zijn gericht op het structureel oplossen van de problematiek. Dit engagement thema sluit met name aan bij de volgende Sustainable Development Goals:

- SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn
We richten ons op het onderliggende doel 3.8, dat zorgt voor een universele ziekteverzekering, met inbegrip van bescherming tegen financiële risico's, toegang tot kwalitatief hoogwaardige, essentiële gezondheidszorg en toegang tot de veilige, doeltreffende, kwalitatief hoogwaardige en betaalbare essentiële geneesmiddelen en vaccins voor iedereen. Ook richten we ons op onderliggend doel 3.b.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

De wereld telt veel farmaceutische ondernemingen. Om focus aan te brengen in ons engagementprogramma selecteren we 7 ondernemingen op basis van de volgende uitgangspunten:

- De onderneming maakt via aandelen en/of bedrijfsobligaties deel uit van onze beleggingsportefeuille;
- Diverse databronnen (onder andere MSCI, Access to Medicine en eigen onderzoek) maken duidelijk dat de onderneming stappen kan zetten op het thema Goede en Beschikbare Medicijnen;
- De onderneming is relevant voor de Nederlandse zorgmarkt;
- Op basis van eigen analyse is het waarschijnlijk dat engagement met de desbetreffende onderneming effectief kan zijn, bijvoorbeeld door middel van samenwerking met andere investeerders.

TABEL 5.5.1 SELECTIE BEDRIJVEN VOOR DIT ENGAGEMENTTHEMA

Naam onderneming	Land	Score MSCI	Plek op de ranglijst bij de Access to Medicine index 2018	Access to healthcare score MSCI	Aantal controverses per onderneming (bron MSCI)
Novartis AG	CH	BBB	2	5,2	37
Johnson & Johnson	US	BBB	3	6,9	39
Roche Holding AG	CH	A	10	5,3	15
Bayer AG	DE	BBB	16	5,7	50
AbbVie Inc.	US	BBB	17		10
Biogen	US	A	-	2,9	7
Aurobindo	IN	B	-	4,0	17

Access to Medicine

De stichting Access to Medicine, gevestigd in Amsterdam, zet zich in om medicijnen wereldwijd toegankelijk te maken, met name in ontwikkelingslanden. Om dit te bereiken, publiceert Access to Medicine diverse ranglijsten waarop farmaceuten worden gerangschikt op de thematiek Ontwikkelen en het Beschikbaar Maken van Medicijnen. De bekendste ranglijst is de Access to Medicine index, die de 20 grootste farmaceuten wereldwijd rangschikt. In november 2022 heeft Access to Medicine de nieuwe versie van deze index gelanceerd. De stichting publiceert ook ranglijsten over de inspanningen van ondernemingen om vaccins beschikbaar te maken en resistentie tegen antibiotica te bestrijden. De resultaten worden gebruikt door een brede coalitie van investeerders om farmaceuten aan te sporen om medicijnen wereldwijd beter beschikbaar te maken. We zijn actief lid van deze coalitie en gebruiken de onderzoeksresultaten om onze dialogen gedegen voor te bereiden.

Meer informatie is te vinden op: <https://accesstomedicinefoundation.org/>

Voortgang thema

In de tweede helft van 2022 hebben we op diverse manieren contact gehad met de farmaceuten die zijn opgenomen in dit engagement programma, namelijk:

- via onze engagementgesprekken;
- door deelname aan een ronde tafel bijeenkomst met farmaceuten;
- onze brieven over het geven van een plek aan toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid en;
- door deelname aan een bijeenkomst van de Access to Medicine Index.

We sluiten na 3 jaar onze engagement op dit thema af. Hieronder geven we daarom, naast de stappen van het

afgelopen halfjaar, onze conclusie van elk engagementtraject.

Biogen

Met Biogen hadden we in december een gesprek met de voorzitter van de raad van bestuur en de voorzitter van de remuneratiecommissie. We spraken over hoe ESG-doelstellingen, en toegang tot medicijnen in het bijzonder, een plek in het beloningsbeleid kunnen krijgen. De onderneming heeft de thema's klimaat en diversiteit al toegevoegd als ESG-doelstellingen in het beloningsbeleid. Biogen staat ook open om toegang tot medicijnen toe te voegen als doelstelling in het beloningsbeleid. Het worstelt echter nog met deze doelstelling, omdat het druk ervaart van andere investeerders om terughoudend te zijn.

Wij hebben in het gesprek aangegeven dat een logische eerste stap zou kunnen zijn om bij het thema diversiteit ook medicijnonderzoek te integreren. Immers, op dit moment wordt bij veel medicijnonderzoek nog onvoldoende rekening gehouden met verschillen tussen mannen en vrouwen, bevolkingsgroepen en de gezondheidszorg in diverse landen. Ook voor de toegang tot medicijnen zou dat een logische eerste stap zijn om te integreren in het beloningsbeleid.

Biogen gaat onze aanbeveling onderzoeken en bespreken binnen het bestuur. Hoewel dit mogelijk tot stappen leidt, is het nog onzeker of dit ook in de praktijk wordt gebracht. Ook omdat Biogen nog stappen dient te zetten op de betaalbaarheid van haar medicijnen, sluiten we deze engagement af zonder positieve voortgang op mijlpaal 4 en 5.

Novartis

Met Novartis hadden we dit halfjaar meerdere gesprekken. Eén gesprek over de uitkomsten van de Access to Medicine Index en één gesprek over het opnemen van het thema toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid. Novartis is, in vergelijking met andere farmaceuten, vrij ver op dit thema.

In de nieuwe beoordeling van de Access to Medicine Index laat de onderneming zien meerdere stappen te hebben

gezet. Zo heeft de onderneming een ESG raad opgericht, zich aangesloten bij een coalitie voor verbeterde toegang tot medicijnen ter behandeling van kanker en heeft het licenties beschikbaar gemaakt voor het medicijn Nilotinib. Als gevolg kan dit medicijn beter en goedkoper beschikbaar komen in ontwikkelingslanden. Ook wat betreft het beloningsbeleid, heeft Novartis toegang tot medicijnen een plek gegeven in de jaarlijkse doelstellingen. We hebben Novartis aanbevolen dit thema ook op te nemen in de lange termijn doelstellingen. Novartis gaf aan dit mee te nemen voor de aankomende herziening. We sluiten deze engagement met succes af.

Gilead

Met Gilead hebben we in het tweede halfjaar meerdere gesprekken gehad. In het eerste gesprek spraken we met de onderneming over de uitkomsten van een resolutie, die we met een groep investeerders hadden ingediend voor de aandeelhoudersvergadering in de eerste helft van het jaar. In deze resolutie riepen we de onderneming op om meer transparantie te geven over haar lobbyactiviteiten en te zorgen dat deze activiteiten niet in strijd handelen met haar ESG-doelstellingen. Deze resolutie ontving op de aandeelhoudersvergadering van 2022 ongeveer 50% van de stemmen. In het gesprek gaf Gilead aan stappen te gaan zetten op dit thema, waaronder het doorlichten van haar huidige lobbyactiviteiten, lidmaatschappen aan sectororganisaties en transparantie hierover te vergroten.

Het tweede gesprek ging over de uitkomsten van de Access to Medicine Index. De onderneming heeft een aantal stappen gezet, zoals een samenwerking om de behandeling van hepatitis in Vietnam en de Filipijnen te verbeteren. Relatief is Gilead echter net als vorig jaar op de 14^e plaats geëindigd. De onderneming heeft daarom nog verschillende stappen te zetten om medicijnen wereldwijd beter toegankelijk te maken. Toch sluiten we deze engagement succesvol af, met name omdat onze gesprekken, in combinatie met escalatie via een resolutie, uiteindelijk resultaat heeft opgeleverd en duidelijk te koppelen is met onze engagementactiviteiten.

Aurobindo

Bij Aurobindo is het, ondanks vele e-mails en telefoontjes via meerdere contactpersonen, niet gelukt een gesprek tot stand te brengen in H2 2022. Dit is teleurstellend aangezien de onderneming in H1 2022 had toegezegd een gesprek te organiseren. Hoewel we inhoudelijke vooruitgang zien wat betreft het ESG beleid, sluiten we deze engagement onsuccesvol af. Het is niet gelukt meerdere gesprekken in te plannen en de onderneming heeft de boot voor een diepgaande dialoog afgehouden.

Bayer

Met Bayer hebben we in het tweede halfjaar meerdere gesprekken gehad. Het onderwerp 'toegang tot medicijnen in het beloningsbeleid' is niet ter sprake gekomen, aangezien Bayer dit al heeft geïntegreerd in het

beloningsbeleid. Het rekent bestuurders af op wereldwijd vergroten van de toegang tot anticonceptie.

Met Bayer is gesproken over het geven van meer transparantie over haar lobbyactiviteiten. De onderneming heeft toegezegd dit te gaan doen en we hebben met Bayer besproken hoe deze transparantie het beste ingevuld kan worden. Bayer gaat in 2023 onze aanbevelingen in de praktijk brengen.

Daarnaast hebben we met de onderneming gesproken over de uitkomsten van de Access to Medicine Index. De onderneming is 4 plaatsen gestegen op de ranglijst (van 13 naar 9). Deze stijging is onder meer te danken aan het versterken van de ESG governance en haar investeringen om de toegang tot anticonceptie, de behandelingen van slaapziekte en de ziekte van Chagas te vergroten. Door deze voortgang sluiten we deze engagement dan ook met succes af. Een belangrijke kanttekening is dat er op een andere thema, de negatieve impact van bestrijdingsmiddelen bij dochterbedrijf Monsanto op de biodiversiteit, nog een casus in ons normatieve engagement programma speelt.

Johnson & Johnson

Johnson & Johnson hebben we in oktober een brief gestuurd met onze suggesties om de toegang tot medicijnen een plek te geven in haar beloningsbeleid. We hebben deze brief gepresenteerd op een ronde tafel bijeenkomst voor farmaceutische ondernemingen, waar ook Johnson & Johnson aanwezig was. De onderneming heeft daarnaast schriftelijk gereageerd op de brief. De onderneming liet weten onze brief te delen met de betrokken bestuurders en het mee te nemen in haar evaluatie van het beloningsbeleid. De onderneming deed echter nog geen concrete toezeggingen.

Wat betreft de uitkomsten van de Access to Medicine Index zien we dat de onderneming een aantal stappen heeft gezet. Zo heeft de onderneming 270 miljoen aan Covid-19 vaccins tegen kostprijs beschikbaar gemaakt in ontwikkelingslanden. Daarnaast heeft de onderneming een nieuwe strategie en doelstellingen opgesteld op het gebied van toegang tot medicijnen. Eén van de doelstellingen is dat voor elk medicijn of vaccin een plan wordt opgesteld om de toegang tot deze medicijnen te vergroten. De onderneming heeft daarnaast doelstellingen opgesteld voor toegang tot haar medicijnen op het gebied van HIV, schizofrenie en Tuberculose. Deze stappen hebben ertoe geleid dat de onderneming 1 plaats is gestegen in de Access to Medicine Index (van plaats 3 naar 2) en het één van de best scorende ondernemingen van de index is.

Hoewel het in deze engagementcasus lastig is om een direct causaal verband te leggen, zien we dat de onderneming stappen heeft gezet op diverse punten die we in onze engagement hebben besproken. We ronden deze engagement dan ook positief af. Ook bij Johnson & Johnson hebben we hierbij de kanttekening dat de onderneming nog

verschillende stappen kan zetten rondom de betaalbaarheid van medicijnen en de transparantie hierover.

Abbvie

Ook Abbvie hebben we een brief gestuurd over het integreren van doelstellingen op het gebied van toegang tot medicijnen in haar beloningsbeleid. Abbvie heeft vorig jaar al eerste stappen gezet, naar aanleiding van een mede door ons ingediende resolutie. Met deze brief vragen we hen extra stappen te zetten.

In de tweede helft van 2022 hebben we weer een resolutie ingediend bij Abbvie voor de aandeelhoudersvergadering van 2023, over het gebruik van zogenaamde secundaire en tertiaire patenten. Dit zijn patenten die worden ingediend na het aflopen van een eerst patent. Hierdoor houdt een farmaceut voor zeer lange tijd een monopolie op een medicijn, waardoor de prijzen zeer hoog blijven en de toegankelijkheid onder druk staat. Zo heeft Abbvie voor haar medicijn Humira 130 patenten geregistreerd. De resolutie roept de onderneming op om transparant te zijn of en hoe maatschappelijke impact wordt meegewogen bij de besluitvorming voor het indienen van secundaire en tertiaire patenten.

Op het gebied van Access to Medicine heeft Abbvie een aantal stappen gezet, maar relatief minder dan andere farmaceuten. De onderneming is dan ook twee plaatsen gedaald op de Access to Medicine Index (van plaats 17 naar 19). Door het succes dat we met onze resolutie hebben behaald, sluiten we deze engagement positief af. Echter met een belangrijke kanttekening dat de onderneming duidelijk achterloopt op het toegankelijk maken van medicijnen, en dat de onderneming nog vele stappen te zetten heeft op dit thema. In 2023 zullen nog twee gesprekken met de onderneming plaatsvinden over het beloningsbeleid en onze resolutie. Aangezien we dit thema afsluiten wordt hierover in de volgende rapportage gerapporteerd in het hoofdstuk "Collectieve Initiatieven".

Roche

Ook Roche hebben we een brief gestuurd over haar beloningsbeleid. De onderneming heeft toegezegd deze brief met de verantwoordelijke bestuurders te delen. In de eerste helft van 2022 hebben we Roche de suggestie gedaan om de transparantie over haar lobbybeleid te verbeteren. We hebben Roche in de tweede helft van 2022 gevraagd of dit zal leiden tot een aanpassing van haar beleid en rapportage. De onderneming liet weten dit nog niet op korte termijn te gaan doen.

Wat betreft de Access to Medicine Index heeft de onderneming een aantal verbeteringen laten zien. Zo zal het haar PCR testen voor Covid-19 opnemen in een programma om wereldwijd de toegang tot deze testen te verbeteren. Dit is een belangrijke stap, aangezien de onderneming in het begin van de Covid-19 pandemie veel kritiek heeft ontvangen wat betreft het onvoldoende leveren van testvloeistoffen en het onmogelijk maken hier alternatieven

voor te gebruiken. Relatief is Roche 1 plaats gedaald op de Access to Medicine ranglijst (van 9 naar 10).

Hoewel we een open dialoog hebben gehad met de onderneming, sluiten we deze engagement niet af met voortgang op mijlpaal 4 en 5. Wij zien relatief te weinig voortgang bij de onderneming op de door ons opgebrachte verbeterpunten.

Conclusie

We hebben in dit engagementtraject verschillende verbeteringen afgedwongen bij farmaceuten. Toch sluiten we deze engagement af met gemengde gevoelens. Juist over onderwerpen die raken aan de financiële prestaties van farmaceuten, zoals patenten en prijsbeleid, reageerde ondernemingen defensief op de dialoog en zien we onvoldoende vooruitgang. Een belangrijke reden waarom we, in vergelijking met andere thema's, veel escalatiemechanismes hebben ingezet. Van investor statements, resoluties, de media opzoeken tot vragen op aandeelhoudersvergaderingen. Juist door het inzetten van deze stappen hebben we een aantal toezeggingen kunnen binnenhalen, terwijl dit op andere thema's in het thematisch engagement programma niet direct nodig was voor het behalen van resultaat. Daarnaast zien we ook grote verschillen tussen de ondernemingen. Over het algemeen was de dialoog met de Europese farmaceuten opener en effectiever, terwijl bij de farmaceuten uit de Verenigde Staten de toon defensiever was en er meer weerstand was om stappen te zetten. Door samen te werken met andere investeerders was het mogelijk om meer druk te zetten bij de dialogen. Ook de kennis en uitkomsten van de Access to Medicine Index hielpen om de dialoog op gang te brengen en gericht te voeren.

Human Capital

Een goed personeelsbeleid is van strategisch belang voor ondernemingen. Uit onderzoek van *Global Intangible Finance Tracker* in 2018 blijkt dat het Human Capital en de heersende cultuur gemiddeld 52% van de marktwaarde van de onderneming bepalen.

De wijze waarop het management met haar personeel omgaat en in staat stelt zich te ontwikkelen, kan het verschil maken en concurrentievoordeel opleveren. Bijvoorbeeld in relatie tot het verhogen van de productiviteit en het aantrekken en behouden van voldoende gekwalificeerd en betrokken personeel. Digitalisering en vergrijzing in sommige markten en industrieën vergroten deze uitdagingen.

Achtergrond van thema

Uit onderzoek van MSCI³¹ blijkt dat er drie categorieën zijn, die ondernemingen helpen om hun menselijk kapitaal te optimaliseren en personeelsgerelateerde risico's te minimaliseren.

- In staat zijn om kostenefficiënt gekwalificeerd personeel aan te trekken en te behouden;
- De maximale toegevoegde waarde uit medewerkers halen;
- Te voldoen aan arbeidsnormen en wet- en regelgeving en juridische procedures voorkomen.

Door op een goede manier met haar personeel om te gaan kan een onderneming een positieve maatschappelijke bijdrage leveren. Zo kan zij een belangrijke rol spelen in het opleiden van (potentiële) werknemers, het bieden van een eerlijk loon, zorgen voor gezonde werkomstandigheden en het bieden van gelijke kansen voor iedereen. Zo kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG's 4, 5 en 8.

Doel van thema

Human Capital is een complex onderwerp, zeker voor ondernemingen met honderduizenden medewerkers en meerdere vestigingen wereldwijd. Daarom hebben we op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd waarop een onderneming stappen kan zetten. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze specifiek. Onderstaand de doelstellingen voor het thema:

- Het bedrijf heeft beleid ontwikkeld op het onderwerp Human Capital, inclusief doelstellingen. Ook heeft het onderwerp een gedegen plek in de governance en het beloningsbeleid;
- Het bedrijf implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en ziet actief toe op de voortgang;
- Het bedrijf zorgt dat de randvoorwaarden voor Human Capital gewaarborgd zijn in de eigen bedrijfsvoering;
- Het bedrijf werkt samen met andere partijen, bijvoorbeeld via sectorinitiatieven, aan de bevordering van goed werkgeverschap;
- Het bedrijf is op het thema transparant naar investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over haar beleid en de implementatie en de voortgang ervan. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren van het percentage flexcontracten en de onderlinge loonverschillen.

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

- SDG 4: Kwaliteitsonderwijs

We focussen ons met name op de het onderliggende doel 4.4 en de bijbehorende indicator 4.4.1, die zich richten op het verbeteren van de competenties, inclusief technische en beroepsvaardigheden voor werkgelegenheid, goede banen en ondernemerschap.

- SDG 5: Gendergelijkheid

We focussen met name op het onderliggende doel 5.1, dat zich richt op het beëindigen van alle vormen van discriminatie tegen vrouwen en meisjes en het doel 5.1.1, dat zich richt op het handhaven en toezicht houden op de bevordering van gelijkheid en antidiscriminatie op basis van geslacht.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

We focussen op het onderliggende doel 8.3, dat zich richt op het bevorderen van beleid gericht op ontwikkeling en ondersteuning van productieve activiteiten, het creëren van eerlijk werk, ondernemerschap, creativiteit en innovatie en 8.8 dat zich richt op arbeidsrechten en -omstandigheden en onderliggend doel 8.8.2, dat zich richt op toename van naleving van arbeidsrechten en nationale wetgeving.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

We zijn eind 2019 met het thema Human Capital van start gegaan. Er zijn twee sectoren geselecteerd; cruisereederijen en restaurants, die we verder zullen toelichten.

De cruisereederijen zijn een subsector van de hotels & reizensector. Human Capital is een belangrijk thema voor deze sector vanwege het grote aantal medewerkers. Deze zijn meestal laaggeschoold, hebben vaak flexcontracten of zijn onderaannemers, ontvangen lage lonen en genieten weinig wettelijke bescherming, doordat ze grotendeels

³¹ MSCI: Human Capital Risks in a changing world (20190)

werkzaam zijn buiten de territoriale wateren. De industrie kent een geschiedenis van arbeidsconflicten. Het risico op ontevredenheid onder medewerkers is hoog.

De tweede sector is de restaurantsector, die zich kenmerkt door het hoge aantal medewerkers. De ondernemingen die in deze sector geselecteerd zijn, maken vaak gebruik van franchisenemers. Dit model garandeert relatief stabiele kasstromen en zorgt ervoor dat de franchise-organisatie niet direct verantwoordelijk is voor de loonkosten en andere werknemersverplichtingen. In de Verenigde Staten heeft het franchisemodel veel discussie opgeleverd over werkgeversaansprakelijkheid. Tot recent was de joint employer rule van toepassing. Deze wet, gerelateerd aan gezamenlijk werkgeverschap van franchisegever en franchisenemer, heeft betrekking op het inhuren of ontslaan van een werknemer, werktijden, de hoogte van lonen, de wijze van loonuitbetaling en het bijhouden van werkgelegenheidsgegevens. Door het recent teruggedraaien van de wetgeving zijn de arbeidsomstandigheden verslechterd voor medewerkers van franchise-organisaties en dreigen er arbeidsconflicten te ontstaan.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 5.5.1

Onderneming	MSCI score: Human Development Management
Carnival PLC	3.7
McDonald's	6.2
Royal Caribbean Cruises LTD	3.4
Sodexo	3.7
Starbucks	0.9

Pandemic 50

Bij dit engagement thema hebben we de afgelopen 2 jaar intensief samengewerkt in de "Pandemic 50". Binnen deze groep hebben we samengewerkt met o.a. LGIM, APG, CalSTRS en Resona AM. Via deze samenwerking hebben we 50 ondernemingen geanalyseerd wat betreft hun omgang met human capital en hoe ze op de Covid-19 pandemie hebben gereageerd. Belangrijke conclusies waren dat ondernemingen nog onvoldoende rapporteren op het gebied van human capital en daarnaast nog vaak naar personeel kijken als een kostenpost in plaats van een belangrijk fundament voor hun strategie en succes. De uitkomsten van deze analyses zijn gebruikt in de daaropvolgende engagement met ondernemingen. Juist door de samenwerking met andere asset managers uit verschillende continenten waren we in staat om gezamenlijk gedegen onderzoek te doen en effectief engagement te voeren.

Voortgang thema

We sluiten dit engagement na 3 jaar af. In de onderstaande tekst geven we een overzicht van de gesprekken die we in het afgelopen halfjaar hebben gevoerd en maken we per onderneming de balans op.

Tijdens de tweede helft van 2022 hebben we gesproken met Sodexo, Carnival en Royal Caribbean Cruises. Van Starbucks hebben we per e-mail antwoord gekregen op onze vragen. Met Mc Donald's is het helaas niet gelukt om een vervolgesprek te organiseren.

Sodexo

In december 2022 spraken we wederom met Sodexo. Het was een open en constructief gesprek. Zo vertelde Sodexo meer over hun aangescherpte strategie en hoe ze leefbaar loon een plek geven in hun beleid en in de diverse landen waar de onderneming actief is. We zien dat Sodexo open staat voor feedback en hier actief mee aan de slag gaat. Door de stappen die de onderneming ook daadwerkelijk heeft gezet, o.a. de eerste stappen voor de invoering van een leefbaar loon en het vergroten van de transparantie over haar omgang met medewerkers kunnen we deze engagement positief afsluiten.

McDonald's

Onze engagement met met McDonald's sluiten we niet met succes af. Hoewel we in in 2021 en de eerste helft van 2022 inhoudelijke gesprekken hebben gevoerd, ook met het bestuur van de onderneming, zien we te weinig voortgang. Positief is dat de onderneming wel een goed beleid heeft voor haar werknemers en dit ook een plek heeft gegeven in haar beloningsbeleid. Echter is de vertaling van dit beleid naar andere markten buiten de Verenigde Staten en naar de restaurants die worden geleid door franchisenemers onvoldoende. Ook heeft de onderneming nog onvoldoende nagedacht over het thema leefbaar loon.

Starbucks

De dialoog met Starbucks is de afgelopen jaren moeizaam verlopen. De onderneming krijgt veel kritiek op haar omgang met personeel en houdt kritische vragen en gesprekken af. We hebben in oktober 2022 een aantal vragen toegestuurd met een verzoek voor een gesprek. Starbucks heeft een gesprek afgehouden maar wel schriftelijk op onze vragen gereageerd. Starbucks laat zien stappen te zetten richting haar werknemers. Onder andere door het verhogen van lonen en het verbeteren van arbeidsvoorwaarden, o.a. bij ziekte van werknemers. Ook zet de onderneming in op het versterken van diversiteit in haar onderneming, bijvoorbeeld door carrière mogelijkheden beter onder de aandacht te brengen. Toch zijn er nog steeds zorgen over de omgang met vakbondsvrijheid en het betalen van een leefbaar loon in de koffieketen. Daarom sluiten wij deze engagement toch zonder succes af.

Royal Carribean Cruises

In ons gesprek met Royal Carribean Cruises (RCL) hebben we gesproken over de stappen die de onderneming heeft gezet en in het nieuwe jaarverslag heeft benoemd. Positief hierbij, en conform eerdere vragen en toezeggingen, is dat de onderneming een leefbaar loon beleid aan het uitrollen is. Ook is de onderneming meer gaan rapporteren over o.a. de geografische verdeling van haar werknemers. We sluiten deze engagement dan ook positief af, maar zien ook nog genoeg noodzaak voor additionele stappen, zoals het beter waarborgen van de arbeidsrechten van werknemers op haar schepen.

Carnival

Ook met Carnival sluiten we onze engagement positief af. In het gesprek dat we in september 2022 met de onderneming hadden zien we goede voortuitgang. De onderneming heeft een mensenrechtenbeleid gepubliceerd, en hoewel dit nog niet perfect is, is dit een stap vooruit. Ook positief is dat de onderneming werkt aan een leefbaar loon voor haar werknemers op zee, nadat het dit al heeft ingevoerd voor haar werknemers op de wal in de VS. In de afgelopen jaren hebben we gezien dat de onderneming open staat voor de dialoog en hebben we zowel met bestuurders als inhoudelijke experts kunnen spreken. De onderneming neemt onze suggesties serieus en heeft ook daadwerkelijke stappen gezet. We sluiten deze engagement dan ook positief af. Net als bij Royal Carribean Cruises betekent dit niet dat er geen extra stappen nodig zijn, zoals het waarborgen van de arbeidsrechten van de medewerkers op haar schepen.

Conclusie

Tijdens deze engagement hebben we verschillende verbeteringen afgedwongen bij de geselecteerde ondernemingen. Het verschil in openheid tussen de ondernemingen was groot. Met name McDonalds' en Starbucks stonden minder open voor onze gesprekken en waren defensiever.

Dit verschil in openheid vertaalde zich ook in de verschillen tussen de mijlpalen die bereikt zijn. Juist met de ondernemingen die open stonden voor onze engagement, Sodexo, Carnival en Royal Carribean Cruises, hadden we meer diepgaande gesprekken en heeft zich dit ook vertaald in toezeggingen en concrete stappen.

Ook bij de ondernemingen die stappen hebben gezet zijn we er echter nog niet. Met name het gebruik van tijdelijke contracten en de onduidelijke arbeidsrechtelijke positie bij werknemers op de schepen van cruiseliners blijven een aandachtspunt.

We kijken positief terug op de samenwerking met andere investeerders in de Pandemic 50. Juist door deze samenwerking kwamen we makkelijker binnen bij ondernemingen en konden we gezamenlijk een gedegen analyse uitvoeren van de prestaties van de ondernemingen op het thema Human Capital. Ook de informatie van het Workforce Disclosure Project, waar wij aan deelnemen, had een grote meerwaarde. In dit initiatief, geleid door ShareAction, worden ondernemingen gevraagd te rapporteren over verschillende onderdelen op de thema's arbeidsrechten en Human Capital.

Arbeidsomstandigheden

Eerlijke en veilige arbeidsomstandigheden behoren tot de fundamentele rechten van werknemers. Het gaat bijvoorbeeld om het verbod op dwangarbeid en kinderarbeid, het recht op vrijheid van vereniging en collectief onderhandelen. Ook gelijk loon voor gelijk werk en de afschaffing van discriminatie op het werk behoren tot deze fundamentele rechten. Deze rechten zijn in 1998 vastgelegd in de 'verklaring over fundamentele principes en rechten op het werk' van de internationale arbeidsorganisatie (ILO). Deze verklaring maakt duidelijk dat deze rechten universeel zijn. Ze zijn van toepassing zijn op alle mensen in alle landen wereldwijd. Toch werken er wereldwijd nog ruim 180 miljoen mensen in vormen van gedwongen – of kinderarbeid. Daarom gaan we in dit engagement programma in gesprek met ondernemingen in de voedingsmiddelenketen met het doel het naleven van mensenrechten en arbeidsrechten in de productieketen te versterken.

Achtergrond van thema

Naleving van mensenrechten en fundamentele werknemersrechten in internationale productieketens is niet vanzelfsprekend. Wereldwijd worden meer dan 25 miljoen mensen gedwongen tot arbeid. En ondanks het verbod wordt het aantal kinderarbeiders geschat op 160 miljoen. Ook van een eerlijke beloning is met name bij laaggeschoolde arbeid in productieketens veelal geen sprake. Veel van de slachtoffers van gedwongen arbeid, kinderarbeid en lage beloning zijn afkomstig uit kwetsbare groepen, zoals werklozen en migranten. Vrouwen en meisjes zijn binnen deze groepen vaak extra kwetsbaar.

Om de problematiek aan te pakken, zijn er tal van internationale normen en standaarden opgesteld. De fundamentele principes en rechten op het werk, opgesteld door de aan de Verenigde Naties verbonden Internationale Arbeidersorganisatie (ILO), zijn door vele landen ondertekend. Ze zijn leidend in internationale codes en standaarden voor goed gedrag van (multinationale) ondernemingen, zoals de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP's), de UN Global Compact en de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Op hun beurt vormen de OESO-richtlijnen en UNGP's het kader voor Internationaal Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen³² (IMVO). Veel multinationals onderschrijven deze normen en standaarden, maar naleving in hun volledige productieketen is niet gewaarborgd. Gedwongen arbeid, kinderarbeid en onderbetaling, maar ook ongelijke

beloning van mannen en vrouwen komen veelvuldig voor. Dit brengt risico's met zich mee voor de institutionele beleggers.

Financiële instellingen beleggen en investeren wereldwijd in ondernemingen. Vele hiervan zijn mogelijk op enige wijze betrokken bij schendingen van mensen- of arbeidsrechten in hun keten. Voor beleggers is dit niet langer alleen een morele kwestie. Nu de wet- en regelgeving op het vlak van maatschappelijke verantwoordelijkheid en due diligence toeneemt, wordt het beleggen in ondernemingen die (in)direct betrokken zijn bij schendingen van werknemersrechten in toenemende mate een maatschappelijk en financieel materieel risico. Dit engagementprogramma is gericht op het identificeren en reduceren van deze risico's.

Doel van thema

De onderneming heeft een adequaat mensenrechtenbeleid, in overeenstemming met de UN Guiding Principles on Business and Human Rights³³ en:

- heeft een adequate gedragscode voor toeleveranciers, waarin het naleven van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten inclusief beleid voor Herstel en Verhaal is vereist;
- zet zich in voor het betalen van een Leefbaar Loon, ook door toeleveranciers en producenten in de keten;

De onderneming implementeert het beleid in de eigen bedrijfsvoering en bij de toeleveranciers en ziet actief toe op de voortgang;

De onderneming werkt samen met andere partijen zoals vakbonden en sectorinitiatieven aan de bevordering van het naleven van mensenrechten, arbeidsrechten en leefbaar loon in de keten;

De onderneming rapporteert op transparante wijze aan investeerders, consumenten en andere belanghebbenden over het beleid en de implementatie, monitoring en voortgang ervan.

Voor het toetsen van de voortgang bij de ondernemingen maken we gebruik van rapportages van de ondernemingen en ESG-data van MSCI, maar ook van de benchmarks van de World Benchmarking Alliance (WBA), Know the Chain en het Workforce Disclosure Initiative (WDI). Het beleid en de voortgang ten aanzien van Leefbaar Loon van de ondernemingen volgen we ook met de methodologie van het Platform Living Wage Financials (PLWF).

³² www.imvoconvenanten.nl

³³ Inclusief een procedure voor 'herstel en verhaal', respect voor de UN Global Compact Women's Empowerment Principles en (indien relevant) het recht op 'free, prior informed consent' (FPIC).

Dit engagement thema sluit aan bij de volgende SDGs:

SDG 1: Geen armoede

We focussen ons met name op de het onderliggende doel 1.1 en de bijbehorende indicator 1.1.1, die zich richten op het verminderen van armoede.

SDG 5: Gendergelijkheid

We focussen ons op het onderliggende doel 5.1: een einde maken aan alle vormen van discriminatie jegens vrouwen en meisjes, voor zover het gaat om de ongelijke behandeling van werk en inkomen.

SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

We focussen ons met name op het onderliggende doel 8.5 gericht op waardig werk en werkgelegenheid, inclusief de indicator 8.5.1, die zich richt op het verhogen van het uurloon. Ook doel 8.7 over gedwongen arbeid, moderne slavernij en mensensmokkel en kinderarbeid is relevant.

SDG 10: Ongelijkheid Verminderen

We focussen ons op het onderliggende doel 10.1 en onderliggende indicator 10.1.1, die zich richten op de inkomensgroei van lage inkomens wereldwijd.

Geselecteerde sectoren & bedrijven

Voor de selectie van ondernemingen voor dit engagement programma hebben we onderzocht in welke sectoren het risico op betrokkenheid bij schendingen van mensenrechten en fundamentele arbeidsrechten hoog is. Op basis van dit onderzoek hebben we de landbouw en voedingsmiddelenketen gekozen. Daaronder vallen bijvoorbeeld de koffie-, cacao- en suikerketen, waarin nog veelvuldige schendingen van arbeidsrechten voorkomen. Voor het onderzoek hebben we gebruik gemaakt van ESG data van MSCI en van diverse studies van de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO), UNICEF, de World Benchmarking Alliance, Know the Chain en anderen. Vervolgens hebben we 'portfolio due-diligence' toegepast en onderzocht welke ondernemingen uit de relevante sectoren in de beleggingsportefeuilles van deelnemende klanten voorkomen. Met dit selectieproces zijn de in tabel genoemde ondernemingen geselecteerd.

GESELECTEERDE ONDERNEMINGEN

Onderneming	Land	Sector	Score MSCI	Arbeidsomstandigheden keten ¹
Ajinomoto Co., Inc.	Japan	Packaged Foods & Meats	AA	8.1 ²
Carlsberg AS	Denemarken	Brewers	AAA	4.2 ³
Mondelez International	Verenigde Staten	Packaged Foods & Meats	BBB	3,90

¹ MSCI indicator 'supply chain labor management'

² indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

³ indicator 'labor management' (as supply chain labor management not available)

Samenwerking

Achmea IM is nog steeds lid van het Platform Living Wage Financials (PLWF). We zijn lid gebleven van dit platform omdat ook in dit nieuwe engagement programma over arbeidsomstandigheden, het betalen van eerlijke lonen een punt van aandacht is. Met dit nieuwe programma voegen we ook een aantal nieuwe ondernemingen toe aan de lijst van ondernemingen waarmee het PLWF dialoog voert. Dit zijn Ajinomoto en Carlsberg. In het kader van onze deelname aan PLWF werkte Achmea IM mee aan een panelsessie voor de werkgroep 'Food & Agri en Food Retail' en namen we deel aan twee panelsessies op de 'Living wage summit 2022' georganiseerd door IDH in Brussel. Ook schreven we met andere PLWF leden een brief aan Bonsucro, het certificeringsinitiatief voor duurzame suiker. In deze brief benadrukten we het belang van een ambitieuze agenda voor de recent ingestelde werkgroep voor bevordering van leefbaar loon / inkomen in de suikerproductie.

Voortgang thema

Ajinomoto

In september spraken we voor het eerst met Ajinomoto. De onderneming stelde zich open en constructief op in het gesprek en had ondanks de eigen beheersing van het Engels, ook een tolk beschikbaar bij het gesprek. Ajinomoto heeft een duurzaamheidsstrategie met een visie en doelen voor 2030. Onderdeel daarvan is meer aandacht voor duurzame inkoop van grondstoffen. Daartoe werkt de onderneming aan verbetering van de due-diligence in een aantal grondstoffenketens: palmolie, papier, koffie, soja en rundvlees. Naar aanleiding van nader onderzoek in 2021 zijn daar vanwege gesignaleerde risico's nog suikerriet, garnalen en eieren aan toegevoegd. In het gesprek hebben we de onze suggesties voor verbetering van het beleid naar voren gebracht. Deze hebben vooral betrekking op het opsporen en beëindigen van kinderarbeid en gedwongen arbeid, het bevorderen van vakbondsrechten, het versterken van een klachtenmechanisme en het voorzien in 'herstel en verhaal' in de gehele productieketen. De onderneming toonde zich bereid om onze suggesties nader te bestuderen. Ook onderdeel van onze wensen is om in de verschillende risico-ketens ook naar een eerlijke beloning van arbeiders (leefbaar loon) te streven. De onderneming meldde dat ze rond eind 2022 het resultaat verwachtte van een onderzoek

naar mensenrechten in Brazilië. Het resultaat van dit onderzoek biedt mogelijk aanknopingspunten om bijvoorbeeld aan de slag te gaan met leefbaar loon in de suikerproductie in Brazilië.

Carlsberg

We spraken Carlsberg voor het eerst in november. Na een aanvankelijk wat afhoudende reactie, toonde Carlsberg zich in het gesprek open en constructief. Hoewel de onderneming al een beleid voor bescherming van mensenrechten heeft, is dit nog vrij algemeen. Ook is de rapportage vooral een verantwoording van het proces en weinig specifiek over de uitkomst van risicoanalyses en de concrete aanpak om die risico's te reduceren. Wel heeft Carlsberg met een externe mensenrechtenconsultant een nieuwe risicoanalyse gemaakt, die nu in beleid en rapportage verwerkt moet worden. Daarin komen ook de door ons signaleerde risico's naar voren. Het gesprek en onze suggesties voor verbetering kwamen daarom ook op een goed moment. Carlsberg wil in 2023 al inzichten uit de risicoanalyse verwerken in het duurzaamheidsverslag. We zullen na het verschijnen van dit verslag een volgend gesprek plannen om verdere verbeteringen te bespreken.

Mondelez International

Met Mondelez International spraken we pas voor het eerst in december. Het duurde even voordat de onderneming gehoor gaf aan ons verzoek om een gesprek. Dat we aandrongen op een gesprek, in samenwerking met andere leden (Storebrand en PGGM) van het leefbaar loon platform (PLWF) heeft hier mogelijk bij geholpen. In het gesprek toonde Mondelez zich wel constructief. Mondelez is op de hoogte van de scores op de 'Corporate Human Rights Benchmark' en de benchmark van 'Know The Chain'. De onderneming werkt ook aan verbetering van het duurzaamheidsverslag wat wellicht leidt tot een betere score. In het gesprek hebben we benadrukt dat we verdere verbetering verwachten ten aanzien van rapportage over systematische mensenrechten due-diligence, geïdentificeerde risico's en de aanpak daarvan. Ook zien we – ondanks goede stappen – nog veel werk te doen ter bevordering van leefbaar loon, niet alleen in de cacaoketen, maar bijvoorbeeld ook in de suikerketen.

Vervolg

In de eerste helft van 2023 willen we gesprekken plannen met de ondernemingen waarvan in deze periode al een nieuw duurzaamheidsverslag beschikbaar is. Ook zullen we mogelijk contact hebben met de ondernemingen in het kader van de voortgangsanalyse ten aanzien van leefbaar loon, die we zullen doen vanwege de deelname aan het PLWF.

Mensenrechten en Governance

Het thema mensenrechten stond en staat volop in de belangstelling. In Nederland heeft het IMVB-convenant een belangrijke rol gespeeld om het onderwerp structureel op de agenda te krijgen. Toch zijn er nog verschillende onderwerpen waar zowel ondernemingen als institutionele beleggers stappen kunnen zetten, zeker als het gaat om preventieve stappen om misstanden te voorkomen. Voorbeelden zijn de onderwerpen "Herstel & Verhaal", "Due Diligence" en hoe ondernemingen om kunnen gaan met het opereren in en/of hun blootstelling aan conflictgebieden of gebieden waar mensenrechten worden geschonden.

Achtergrond van thema

De Corporate Human Rights Benchmark³⁴ (CHRB) richt zich op sectoren met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen.

De volgende sectoren zijn geselecteerd door de CHRB:

- kledingsector;
- autoindustrie;
- grondstoffensector;
- levensmiddelen en landbouwproducten sector;
- ICT-industrie.

Mensenrechtenschendingen, zijn een reëel wereldwijd probleem. In ons normatieve engagement programma starten we engagement op met ondernemingen waar schendingen voorkomen met als doel deze te verhelpen. Echter, er zijn veel stappen die ondernemingen met een verhoogd risico op schendingen kunnen nemen om een beter mensenrechten beleid te voeren, met als doel preventieve actie te ondernemen en daarmee juist schendingen te voorkomen.

Op deze wijze kunnen ondernemingen een belangrijke rol spelen in het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDG's) van de Verenigde Naties, in het bijzonder SDG's 1, 8 en 16:

- SDG 1: Kwaliteitsonderwijs

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 1.4., dat zich richt op het bevorderen van gelijke rechten voor mensen op economische middelen, toegang tot diensten, technologie en natuurlijke hulpbronnen en eigenaarschap en controle over land. Ook doel 1.5 is van belang, dit doel richt zich op het opbouwen van weerbaarheid van armen en mensen in kwetsbare situaties en op hun blootstelling aan,

en kwetsbaarheid voor, economische, sociale en ecologische schokken en rampen beperken.

- SDG 8: Eerlijk werk en economische groei

Onze focus ligt hierbij met name op onderliggend doel 8.7, dat zich richt op het nemen van onmiddellijke en effectieve maatregelen om gedwongen arbeid uit de wereld te helpen. Ook richten we ons op onderliggend doel 8.8. dat betrekking heeft op het beschermen en bevorderen van veilige en gezonde werkomgevingen met inbegrip van migrerende werknemers.

- SDG 16: Vrede, justitie en sterke publieke diensten

Onze focus ligt hierbij op onderliggend doel 16.1 dat zich richt op een aanzienlijke vermindering van alle vormen van geweld en geweld gerelateerde sterftcijfers. Daarnaast op doel 16.2 dat zich richt op een einde maken aan het misbruik, de exploitatie, de handel en alle vormen van geweld tegen kinderen. En ten slotte doel 16.5 dat zich richt op duurzame wijze een einde maken aan corruptie en omkoperij in al hun vormen.

Doel van thema

Voor ondernemingen met een verhoogd risico op mensenrechtenschendingen zijn er diverse te zetten stappen te identificeren, van een gedegen beleid tot daadwerkelijke verbeteringen in de operaties. We hebben daarom op meerdere niveaus doelstellingen geformuleerd. In onderstaande tabel worden deze doelstellingen getoond. Afhankelijk van de onderneming leggen we de nadruk op één of meer van deze doelstellingen en maken we deze ondernemings specifiek.

³⁴ <https://www.worldbenchmarkingalliance.org/corporate-human-rights-benchmark/>

TABEL 5.5.1 DOELSTELLINGEN
MENSENRECHTEN & GOVERNANCE

Doelstelling	Toelichting
Governance	De onderneming heeft het onderwerp Mensenrechten op gedegen wijze bij het bestuur belegd. Er wordt gestructureerd dialoog gevoerd met experts en stakeholders op dit thema.
Beleid	De onderneming heeft gedegen beleid ontwikkeld op het onderwerp Mensenrechten. Ook is er een gedegen uitwerking van de voor de onderneming relevante sub-onderwerpen bijvoorbeeld landrechten, arbeidsrechten, omgaan met conflictgebieden en herstel & verhaal.
Implementatie & monitoring	De onderneming implementeert haar beleid in haar eigen bedrijfsvoering en zet hierin concrete stappen. De onderneming monitort actief het eigen beleid en heeft een klachtenmechanisme opgezet.
Samenwerking in de keten	De onderneming werkt samen met andere partijen, waaronder andere ondernemingen in de toeleveringsketens, met sectorgenoten en andere stakeholders op dit thema.
Transparantie	De onderneming is transparant richting investeerders en andere belanghebbenden en rapporteert over de rol van het bestuur m.b.t. dit thema, haar beleid, de implementatie en de monitoring. Denk bijvoorbeeld aan het rapporteren over uitkomsten van due diligence en klachtenmechanisme en eventuele genomen acties naar aanleiding hiervan.

Geselecteerde sectoren en ondernemingen

We zijn in de tweede helft van 2022 met het thema Mensenrechten & Governance van start gegaan. Er zijn drie sectoren geselecteerd die aansluiten bij de door CHRB geselecteerde sectoren; Grondstoffen, Telekom en Elektronica.

Mensenrechten spelen een belangrijke rol in de grondstoffensector. Bijvoorbeeld met betrekking tot eigenaarschap van land en de bijbehorende mineralen. Er zijn al vaker rechtszaken aangespannen tegen ondernemingen in deze sector over bijvoorbeeld de omgang met olie lekkages en of en hoe een onderneming deze schade herstelt. Daarnaast is het wel of niet opereren in conflictgebieden een belangrijk onderwerp. Zoals o.a. casussen in Zuid-Sudan en Myanmar hebben laten zien. Door de activiteiten van de ondernemingen en de wereldwijde spreiding van deze activiteiten in deze sector is het risico op mensenrechtenschendingen groot.

De tweede sector is de Telekom-sector. Deze ondernemingen hebben te maken vraagstukken omtrent opereren in conflictgebieden. Dit gezien de beschikbaarheid van communicatiemiddelen voor inwoners van deze gebieden. Ook hier is Myanmar een relevante casus.

De laatste sector is de Elektronica sector. Grote spelers opereren wereldwijd en halen hun grondstoffen uit diverse landen. Mensenrechten spelen hierbij een belangrijke rol. De productie van chips is een ander relevant onderwerp niet alleen wat betreft de productie en verkoop van chips, maar ook de export van machines die de chips produceren.

De specifieke ondernemingen zijn geselecteerd op basis van aanwezigheid in de beleggingsportefeuille, diverse data (onder andere MSCI, CHRB) en onze analyse van de onderneming.

Hieronder een overzicht van de geselecteerde ondernemingen.

TABEL 5.5.2 MSCI SECTOR-ANALYSE

Onderneming	ESG score
HeidelbergCement AG	AA
Nokia Oyj	AA
Proximus	BBB
Siemens AG	AA
Sony Group Corporation	AAA
Telenor ASA	AAA
Vodafone Group Plc	AA

Voortgang thema

In het tweede halfjaar van 2022 is het nieuwe thema opgezet. In voorbereiding hiervan is onderzoek uitgevoerd en zijn uiteindelijk de ondernemingen geselecteerd. In de profielen staan de verdere achtergronden per onderneming.

Uit de Telekom sector zijn Nokia (Finland), Proximus (België), Telenor (Noorwegen) en Vodafone (Verenigd Koninkrijk) geselecteerd. Toegang tot diensten en privacy zijn belangrijke onderwerpen die hier een rol spelen. Ook hoe de ondernemingen omgaan met het opereren in conflictgebieden of in landen waar censuur wordt toegepast zijn relevante onderwerpen voor onze dialoog.

Vanuit de grondstoffen sector hebben we HeidelbergCement AG uit Duitsland geselecteerd. De onderneming is wereldwijd actief met de winning van grondstoffen die een groot impact op de lokale gemeenschappen kan hebben. De onderwerpen herstel & verhaal en opereren in conflictgebieden zijn daarmee voor beide ondernemingen relevant.

Ten slotte zijn uit de Elektronica sector Siemens AG (Duitsland) en Sony Group Corporation (Japan) geselecteerd. Deze ondernemingen opereren wereldwijd. De link naar 'human capital' en arbeidsrechten spelen hierbij een rol, evenals het opereren in conflictgebieden. Bij alle geselecteerde ondernemingen zullen we het beleid op deze

thema's toetsen en met hen spreken over de aanwezige due diligence en uitkomsten hiervan.

In H2 2022 zijn de brieven uitgegaan om de engagement met de ondernemingen te initiëren.

Vervolg

Meerdere ondernemingen hebben al op de brief gereageerd. Onder andere met Proximus en Siemens staat al een afspraak ingepland voor begin 2023. Ook met de andere ondernemingen willen we in 2023 één of meerdere gesprekken hebben gevoerd.

5.6. Collectieve initiatieven

Waar mogelijk en gewenst is SPH, vertegenwoordigd door Achmea IM, betrokken bij andere vormen van dialoog. Met andere beleggers worden dan bijvoorbeeld de krachten gebundeld voor een collectief engagement. Deze dialogen zijn vaker gericht op sectoren, specifieke onderwerpen (bijvoorbeeld remuneratie of CO₂-uitstoot) of overheden en andere regelgevende instanties..

Collectieve initiatieven en investor statements

In tabel 5.6.1 wordt een overzicht gegeven van alle initiatieven waar SPH steun aan heeft verleend.

Hieronder introduceren we de initiatieven die het afgelopen half jaar zijn ondertekend.

Mentale gezondheid op de werkvloer

In dit investor statement en collectieve engagement traject, een initiatief van CCLA investment management, een institutionele belegger uit het Verenigd Koninkrijk, worden ondernemingen opgeroepen om de mentale gezondheid van werknemers te beschermen en te bevorderen. Dit onderwerp is, zeker op het gebied van verantwoord beleggen, onderbelicht, maar zowel maatschappelijk als financieel materieel. Denk bijvoorbeeld aan de impact van burn-out en ziekteverzuim. SPH heeft het investor statement ondertekend dat de basis vormt voor de dialoog die door de initiatiefnemer is gevoerd.

Dit statement en engagement roept ondernemingen onder andere op om het belang van mentale gezondheid op de werkvloer te erkennen, beleid te implementeren, concrete doelen te stellen en jaarlijks over het onderwerp te rapporteren.

Investor statement gericht aan overheden over de aanpak van de klimaatcrisis

SPH heeft dit jaar wederom het jaarlijkse investor statement gesteund waarin beleggers regeringen die deelnemen aan de United Nations Climate Change Conference of the Parties (UNCCC) oproepen om over te schakelen naar een klimaatbestendige 'net-zero' economie in 2050. Het statement werd dit jaar in aanloop van COP27 gepubliceerd en is ontwikkeld door The Investor Agenda, een samenwerkingsverband van onder andere CDP, CERES en PRI voor een gemeenschappelijke agenda voor klimaatengagement. Het statement vraagt overheden om hun 'National Determined Contributions' (NDC) en nationaal klimaatbeleid in lijn te brengen met het 1,5 graden scenario.

Specifieke beleidsmaatregelen die in de brief worden genoemd zijn onder andere CO₂-heffingen, plannen voor een rechtvaardige transitie en deadlines voor het uitfaseren van steenkool en subsidies voor fossiele energie. Daarnaast vragen de ondertekenaars om wetgeving voor de

verplichting van klimaatrapportage door ondernemingen om transparantie te verhogen.

Investor statement ter ondersteuning van wetgeving tegen ontbossing in de Verenigde Staten

In dit investor statement van initiatiefnemer ShareAction, spreken beleggers hun steun uit voor wetsvoorstellen in de Verenigde Staten tegen ontbossing.

De wetsvoorstellen zijn erop gericht om ontbossing en mensenrechtenschendingen in de Amerikaanse toeleveringsketens te reduceren en dragen daarmee bij aan het stellen van een mondiale norm. De federale FOREST Act zou de invoer van landbouwproducten afkomstig van illegaal ontbost land verbieden en een traceerbare toeleveringsketen vereisen. De Verenigde Staten zou ter ondersteuning hiervan hulp verlenen aan producerende landen ter bevordering van duurzame productie. In aanvulling hierop zouden wetsvoorstellen in Californië en New York bij overheidsopdrachten vereisen dat de toeleveringsketen vrij is van ontbossing en mensenrechtenschendingen. Vanwege de omvang van deze markten, zal de voorgestelde wetgeving de vraag naar duurzaam verkregen producten aanzienlijk doen toenemen.

De maatregelen die uit de voorgestelde wetgeving zouden vloeien bieden beleggers inzicht in de risico's van ondernemingen die potentieel via hun toeleveringsketen betrokken zijn bij ontbossing. Daarnaast zou de wetgeving ook direct de risico's met betrekking op ontbossing bij ondernemingen en daarmee die van beleggingsportefeuilles helpen verminderen.

Investor statement toegang tot medicijnen in beloningsbeleid voor bestuurders

In 2020 heeft Achmea IM in samenwerking met meer dan 50 institutionele beleggers een collectief investor statement uitgebracht over de rol van de farmaceutische sector bij de COVID-19 crisis. Een vervolg hierop was de brief 'Vaccines equity & executive remuneration', die begin 2022 naar de producenten van vaccins is gestuurd. Hierin riepen beleggers deze ondernemingen op om toegang tot vaccins een plek in het beloningsbeleid voor bestuurders te geven. Met alle vier de producenten van vaccins is er naar aanleiding van onze brief contact geweest. Al deze ondernemingen hebben ons uitgenodigd om input te leveren voor de evaluatie van hun beloningsbeleid in de tweede helft van 2022.

Met een kerngroep van investeerders en experts, waaronder Access to Medicine, heeft Achmea IM daarom een brief aan de betrokken ondernemingen opgesteld. SPH heeft deze brief ondertekend. In de brief worden de criteria en KPI's genoemd waarmee Toegang tot Medicijnen een betere plek in het beloningsbeleid kan krijgen. De brief gaat hiermee ook in op de bezwaren die in de engagement gesprekken door ondernemingen naar voren werden gebracht, namelijk dat er onvoldoende geschikte KPI's zouden zijn. Aangezien

deze input niet alleen voor de producenten van vaccins relevant is, is het voornemen om deze brief breder te verspreiden onder farmaceutische bedrijven.

TABEL 5.6.1 OVERZICHT LOPENDE COLLECTIEVE ACTIVITEITEN SPH

Initiatief	Rol	Thema	Samenwerking	Sinds
Investor statement toegang tot medicijnen in beloningsbeleid voor bestuurders	Investor statement		Initiatief van Achmea IM	H2 2022
Investor statement ter ondersteuning van wetgeving tegen ontbossing in de Verenigde Staten	Investor statement		ShareAction	H2 2022
Mentale gezondheid op de werkvloer	Investor statement en collectieve dialoog	 	CCLA Investment Management	H2 2022
Investor statement gericht aan overheden over de aanpak van de klimaatcrisis	Investor statement		The Investor Agenda	H2 2022
Investor statement om Europees due diligence beleid aan te moedigen	Investor statement	 	The Investor Alliance on Human Rights	H1 2022
Investor statement aan vaccinproducenten omtrent een effectieve en eerlijke reactie op COVID-19	Investor statement		Coalitie met 65 financiële instellingen	H2 2021
Engagement met Europese technologiebedrijven omtrent hun uitstoot van broeikasgassen	Investor statement		Arabesque Asset Management	H2 2021
Healthy markets initiative	Deelnemer		ShareAction	H1 2021
Engagement initiatief over duurzame eiwitproductie	Investor statement		Farm Animal Investment Risk & Return	H1 2021
Investor statement over voeding en gezondheid vanuit de stichting "Access to Nutrition"	Investor statement		Access to Nutrition	H2 2020
CDP Science Based Targets Campaign	Investor statement		CDP	H2 2020
Investor Statement "Pharmaceutical Sector & Covid-19"	Initiator		Coalitie met 65 investeerders	H1 2020
Preventing PFAS pollution by removing forever chemicals from food packaging	Investor statement	 	Fidra	H1 2020

5.7. ESG Nederland

Nederlandse beursgenoteerde bedrijven zijn belangrijke actoren in de Nederlandse samenleving als werkverschaffers, centra voor innovatie en als bron van economische activiteit. Aandeelhouders hebben een controlerende rol en beïnvloeden via hun stembeleid en dialoog het ondernemingsbeleid. Vanwege de belangrijke rollen die Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen spelen is het relevant om extra aandacht te leggen op deze specifieke groep van ondernemingen via een permanente dialoog.

Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen hebben de speciale aandacht van Nederlandse institutionele beleggers vanwege de directe sociaaleconomische belangen die hun bedrijfsactiviteiten met zich meebrengen. Belangrijke strategische besluiten van deze ondernemingen, zoals fusies en overnames, kunnen significante effecten hebben op de lokale werkgelegenheid, de concurrentiepositie van de onderneming en langetermijnwaardecreatie. Ook remuneratievoorstellen of (her)benoemingen van bestuurders leiden regelmatig tot maatschappelijk discussie. We hechten er grote waarde aan om op structurele wijze de dialoog te voeren met Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Hierbij toetsten we de beleidsvoorstellen aan de uitgangspunten en best practices van de Nederlandse Corporate Governance Code (herzien in 2016), en sinds 2019 aan de Nederlandse Stewardship Code. Bij het voeren van de dialogen trekken we zoveel mogelijk op in collectief verband, verenigd in Eumedion.

De Stewardship Code geeft ons als institutionele belegger de mogelijkheid verantwoording af te leggen aan deelnemers en klanten over de wijze waarop we invulling geven aan onze aandeelhoudersrechten. De code is in lijn met de verantwoordelijkheden van aandeelhouders ten aanzien van transparantie rond het betrokkenheids- en stembeleid, zoals vastgelegd in de herziene EU-richtlijn aandeelhoudersrechten (Shareholders' rights directive). De Stewardship Code onderstreept het belang van aandeelhoudersbetrokkenheid in het streven naar langetermijnwaardecreatie van de Nederlandse beursondernemingen, zoals vastgelegd in de Nederlandse Corporate Governance Code. Daarnaast verlangt de code van institutionele beleggers de bereidheid om, eventueel samen, een constructieve dialoog aan te gaan met de Nederlandse beursondernemingen en andere belanghebbenden.

Overzicht dialogen

In de tweede helft van 2022 is Achmea IM, namens het Pensioenfonds, in dialoog gegaan met drie Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen. Deze dialogen vonden plaats binnen het Eumedion verband, zie onderstaande tabel.

TABEL 5.7.1 DIALOGEN MET NEDERLANDSE BEURSGENOTEERDE ONDERNEMINGEN H2 2022

Onderneming	Besproken onderwerpen
Philips	Klimaat, diversiteit, mensenrechten, strategie.
Shell	Klimaat, beloningsbeleid, bestuur.
Vopak	Klimaat en beloningsbeleid

Dialogen met Nederlandse ondernemingen Philips

In het 2^e halfjaar is met de voorzitter van de Raad van Commissarissen van Philips gesproken over het vertrek van Frans van Houten als CEO van Philips en het aantreden van Roy Jakobs als nieuwe CEO. De voorzitter heeft toegelicht waarom er op dit moment gekozen is voor de wisseling, welke overwegingen een rol hebben gespeeld en hoe het proces verlopen is. Wat betreft de timing werd aangegeven dat Philips het een voordeel vond dat de nieuwe CEO het budget voor 2023 kon voorbereiden en daarmee in eigen hand had. Het proces voor opvolging is eind 2021, begin 2022, gestart. Er is zowel naar interne als externe kandidaten gekeken. Hier is ook een recruiter bij betrokken geweest. Dit zorgde voor een internationale lijst. De Raad van Commissarissen had al besproken welke vaardigheden, competenties en ervaring er gewenst was. Begin augustus 2022 werd de keuze gemaakt voor Roy Jakobs. De RvC vindt het een voordeel dat Roy Jakobs bekend is met Dreamstation en de terugroepactie van de apneu apparaten. Hierdoor kon de nieuwe CEO met dit onderwerp gelijk van start gaan. Philips heeft benadrukt dat Roy Jakobs niet betrokken was bij de start van de problemen met Dreamstation.

Ook is er gesproken over het verloop van de terugroepactie van de apneu apparaten. Philips geeft aan hard te werken aan een oplossing. Alle relevante apparaten kunnen niet in één keer teruggeroepen en vervangen worden. Dit kost tijd. De terugroepactie gaat de FDA echter te langzaam. Over het nog lopende onderzoek naar de (on)schadelijkheid van de apneu apparaten op de gezondheid van de gebruikers kon Philips nog niets zeggen. Het is onbekend wanneer het onderzoek is afgerond.

Uiteraard is er ook gesproken over het beloningsverslag van Philips op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. Wij zijn het niet eens met de discretionaire aanpassing die de RvC heeft toegepast om de doelstellingen aan te passen, waardoor de bonussen toch werden behaald en deze werden uitgekeerd. Zeker gezien de recente problemen met de slaapapneu apparaten. Ons standpunt is ook toegelicht in het gesprek met Philips in het 1^e halfjaar, in aanloop naar de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering. Andere aandeelhouders van Philips hebben duidelijk gemaakt dat zij de bonus niet gerechtvaardigd vinden. Zo heeft bijna 80% van de aandeelhouders tegen het beloningsverslag gestemd. De reactie van Philips, tijdens en kort na de

aandeelhoudersvergadering, liet ook te wensen over. De kritiek van aandeelhouders leek niet serieus te worden genomen. Philips voert dit 2^e halfjaar gesprekken met diverse aandeelhouders om feedback te verkrijgen. De conclusies en eventuele acties die Philips neemt, wordt bekend gemaakt na afronding van het proces. Naar verwachting zal de uitkomst in aanloop naar de aandeelhoudersvergadering 2023 bekend worden gemaakt.

Shell

Met Shell hebben we twee gesprekken gevoerd, namelijk met de chair en met de voorzitter van het Remuneration Committee. Met de chair is gesproken over het vertrek van Ben van Beurden, voormalig CEO, en de keuze voor Wael Sawan als nieuwe CEO. Shell heeft hierbij het proces en de belangrijkste overwegingen die een rol hebben gespeeld bij de definitieve keuze toegelicht. Als investeerders hebben we aangegeven dat we hopen dat de nieuwe CEO de benodigde versnelling in de klimaattransitie kan gaan brengen. Daarnaast is er gesproken over de huidige wereldwijde problemen zoals de inflatie en de oorlog in Oekraïne en of dit gevolgen gaat hebben voor de strategie van Shell. De chair gaf aan dat, naar verwachting, de strategie niet radicaal zal veranderen. Shell gaf aan dat ze proberen de belangen van alle aandeelhouders en klanten te balanceren. Wat betreft de kapitaaluitgifte is besproken dat het voor aandeelhouders fijn is dat dit deels aan hen ten goede komt na mindere jaren, maar dat het gezien de klimaattransitie ook belangrijk is dat er gekeken wordt naar mogelijke investeringen die de klimaattransitie van Shell kunnen helpen.

Ook is er uitgebreid gesproken over het klimaattransitieplan van Shell. We willen informatie over hoe het plan van Shell bijdraagt aan het terugbrengen van CO₂ uitstoot op het gebied van scope 3. Shell bracht weer naar voren dat dit lastig is. Voor hun gevoel kan dat alleen door (zakelijke) klanten af te stoten. Shell gaf aan dat het belangrijk is dat de (zakelijke) klanten ook gevraagd worden om klimaattransitieplannen op te stellen. Wanneer zij hun uitstoot verminderen werkt dit door voor Shell ten aanzien van scope 3. Hierop is aangegeven dat uiteraard ieder zijn verantwoordelijkheid heeft om stappen te zetten, maar dat Shell dus ook zijn verantwoordelijkheid heeft en in gesprek moet met deze klanten. Opgemerkt wordt dat de onderbouwing van het klimaattransitieplan erg belangrijk is. Wanneer geen cijfers gepubliceerd worden, kan een goede onderbouwing toch vertrouwen geven. Dat mist momenteel. Shell gaf aan hier aan te werken.

Tijdens het gesprek met de voorzitter van het Remuneration Committee is gesproken over het aangepaste beloningsbeleid wat Shell aan de aandeelhouders zal voorleggen op de jaarlijkse aandeelhoudersvergadering in 2023. In dit aangepaste beleid worden wijzigingen aan het Long Term Incentives Plan (LTIP) voorgesteld. We hebben tijdens het gesprek feedback kunnen geven op het voorstel. Het definitieve voorstel voor het aangepaste beloningsbeleid zal pas bekend worden in aanloop naar de

aandeelhoudersvergadering. De precieze uitwerking zal dan worden beoordeeld, dan zal ook bekeken worden of de klimaat gerelateerde performance metrics als voldoende worden beoordeeld.

Vopak

In het 2e halfjaar is ook gesproken met Vopak. De steun voor het beloningsverslag van Vopak is de afgelopen 2 jaar dalende. Bij de laatste aandeelhoudersvergadering ontving het beloningsverslag van bijna 30% van de aandeelhouders een 'Tegen' stem. In 2021 was dit percentage ruim 20%. Vopak ontving dit jaar ook kritiek omdat ze in het verslag niet hebben aangegeven hoe ze met de kritiek van aandeelhouders uit 2021 zijn omgegaan. Vopak heeft in 2022 meerdere grote (groepen) aandeelhouders gesproken om hun feedback te vergaren en heeft op basis hiervan aanpassingen opgesteld. In het overleg is besproken welke wijzigingen Vopak wil doorvoeren om tegemoet te komen aan de kritiek van aandeelhouders. Vopak zal transparanter rapporteren, iets waar wij heel blij mee zijn. De transparantie ziet zowel op de definities van de 'Key Performance Indicators' (KPI's) als de weging van de verschillende onderdelen. Nog niet alle specifieke maatregelen zijn bekend. Er wordt momenteel gewerkt aan definitieve uitwerking van de KPI's, de weging en de afweging ex ante/ex-post. De wijzigingen zullen in het beloningsverslag over 2022 zijn doorgevoerd. We kijken uit naar het nieuwe beloningsverslag en zullen op dat moment beoordelen of het voldoet aan onze eisen.

Ook is er gesproken over het klimaattransitieplan van Vopak. Er zijn nog geen doelen gesteld met betrekking tot scope 3. Vopak geeft aan dat ze scope 3 wel meten, maar dat doelstellingen formuleren nu nog te moeilijk is gezien hun business. Er is verder gesproken over de keuze voor het basisjaar van CO₂ meting en het belang om dit consistent te houden, zodat ontwikkelingen goed te volgen zijn.

6. Betrokken aandeelhouderschap: stemmen & corporate governance

SPH ziet het als haar plicht van haar stemrecht gebruik te maken om waar nodig en waar mogelijk het belang van SPH, haar deelnemers en de maatschappij te beschermen. De UNPRI en de UN Global Compact/OESO richtlijnen vormen bij het stembeleid van SPH het uitgangspunt. Voor de illiquide portefeuillecomponenten privaat vastgoed en infrastructuur heeft SPH geen eigen stemrecht. SPH belegt voor deze categorieën in fondsen waarbij de uitoefening van stemrecht of recht op posities in een RvC is uitbesteed aan de manager van deze beleggingen. SPH zal zich een beeld vormen van wat de huidige praktijk is bij deze beleggingen en in hoeverre dit strookt met de eigen MVB-overtuigingen.

Corporate governance, of goed ondernemingsbestuur, heeft betrekking op de verhoudingen tussen de verschillende actoren van een onderneming zoals de Raad van Bestuur (RvB), de Raad van Commissarissen (RvC), aandeelhouders en andere belanghebbenden. Rekenschap, transparantie en toezicht spelen hierbij een centrale rol. SPH belegt onder andere in beursgenoteerde ondernemingen en is daardoor ook aandeelhouder. Door actief gebruik te maken van aandeelhoudersrechten kan SPH invloed uitoefenen op de onderneming. Het gaat hierbij om het benoemen van bestuurders, het goedkeuren van jaarstukken en in sommige gevallen kan het zich uitspreken over het beloningsbeleid. SPH doet dit onder andere door deel te nemen aan de besluitvorming op de aandeelhoudersvergadering (stemmen). Door gebruik te maken van het stemrecht kunnen de beleggingsfondsen invloed uitoefenen op ondernemingen en invloed aanwenden om een betere corporate governance te stimuleren bij de ondernemingen. Een goede corporate governance draagt bij aan de lange termijn waardecreatie.

6.1. SPH als actief aandeelhouder

De Nederlandse Corporate Governance Code schrijft voor dat institutionele beleggers zoals pensioenfondsen een beleid moeten hebben ten aanzien van het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen van beursgenoteerde ondernemingen waarin zij beleggen. Daarbij wordt van de institutionele belegger gevraagd om minstens eenmaal per jaar aan te geven hoe invulling wordt gegeven aan het stembeleid. Daarnaast stelt de Corporate Governance Code dat de institutionele belegger minimaal eenmaal per kwartaal moet aangeven hoe hij stemde op de aandeelhoudersvergaderingen. In bijlage 2 vindt u de volledige tekst van de relevante bepalingen voor institutionele beleggers van de Nederlandse Corporate Governance code.

SPH voldoet aan de bepalingen van de Corporate Governance Code. Op de website van SPH zijn de volgende documenten te vinden:

1. Stembeleid;
2. Stemverslag van de voorgaande kwartalen en het afgelopen jaar;
3. Rapportagetool waarbij gerapporteerd wordt hoe gestemd is per aandeelhoudersvergadering.

6.2. Stemgedrag SPH

Achtergrond

De tweede helft van het jaar is relatief rustig omdat de meeste Europese en Amerikaanse aandeelhoudersvergaderingen in de eerste helft van het jaar plaatsvinden. De piek van het aandeelhoudersvergaderingen seizoen in Australië en Nieuw- Zeeland ligt wel in de tweede helft van het jaar. In het derde en vierde kwartaal vinden daarnaast meestal bijzondere aandeelhoudersvergaderingen plaats voor tussentijdse benoemingen van bestuurders, voor de goedkeuring van beloningsbeleid en over aandelenuitgifte. In Australië was zichtbaar dat de steun voor klimaattransitieplannen van ondernemingen daalt. De ondernemingen ontvingen nog wel voor het merendeel VOOR-stemmen maar het aantal TEGEN-stemmen is

toegenomen. Ook is er een stijging zichtbaar van klimaat gerelateerde aandeelhoudersresoluties in Australië.

Stemactiviteiten van SPH

Wij stemden in het afgelopen halfjaar op 1.078 vergaderingen op totaal 8.765 agendapunten. Zie tabel 6.2.1. voor de regionale verdeling van vergaderingen over H2 2022.

TABEL 6.2.1 REGIONALE VERDELING H2 2022

Land	Aantal
Australië	166
Oostenrijk	3
België	8
Bermuda	22
Brazilië	2
Canada	26
Kaaimaneilanden	24
China	97
Denemarken	4
Finland	3
Frankrijk	5
Duitsland	10
Griekenland	2
Guernsey	3
Hong Kong	7
Indië	47
Indonesië	4
Ierland	9
Israël	80
Italië	8
Japan	73
Jersey	2
Luxemburg	3
Maleisië	7
Malta	1
Marshall Isl	1
Mexico	2
Nederland	7
Nieuw-Zeeland	11
Noorwegen	8
Polen	6

Portugal	2
Rusland	1
Saoedi-Arabië	2
Singapore	21
Zuid-Afrika	14
Zuid-Korea	1
Spanje	3
Zweden	24
Zwitserland	6
Thailand	3
Verenigde Arabische Emiraten	1
Verenigd Koninkrijk	120
VS	233
Britse maagdeneilanden	2

Op de website van SPH kunt u via het Vote Disclosure Systeem vinden hoe we gestemd hebben per aandeelhoudersvergadering.

Achmea IM voert ons stembeleid uit en past voor elke steminstructie het eigenop maat gemaakte stembeleid toe. Achmea IM maakt bij het uitoefenen van stemrechten gebruik van het stemplatform en analyses van Institutional Shareholder Services (ISS). Het stembeleid wordt doorlopend geactualiseerd op basis van wereldwijde trends op het gebied van corporate governance, ons stemgedrag bij controversiële agendapunten en overige actualiteiten.

Voordat de definitieve stem wordt uitgebracht analyseren we een selectie van de voorstellen op individuele basis. Het uiteindelijke besluit wordt genomen op basis van de specifieke feiten en omstandigheden van het agendapunt.

Er wordt niet altijd met het management van de onderneming meegestemd. In onderstaande tabel is een overzicht opgenomen van het percentage tegenstemmen.

TABEL 6.2.2 OVERZICHT TEGENSTEMMEN H2 2022¹

Totaal aantal stemmen	% Tegen
8.765	20%

¹ Bron: Achmea Investment Management, ISS

Als gevolg van aanpassingen door ISS in rapportages zijn de categorieën voorstellen aangepast en kan er nu geen onderverdeling gegeven worden in management- en aandeelhoudersvoorstellen. We zijn met ISS in gesprek om dit aan te passen zodat er weer een onderverdeling gegeven kan worden tussen management- en

aandeelhoudersvoorstellen. De categorieën zullen wel blijvend aangepast blijven. Het omvat de volgende indeling:

TABEL 6.2.3 OVERZICHT CATEGORIEËN

Categorie	Toelichting
Aandelen gerelateerd	O.a. uitgifte aandelen, speciale rechten, share classes
Audit gerelateerd	O.a. benoeming accountants, accountant fees
Beleggingsfondsen	Bepalingen omtrent beleggingsfondsen
Beloning	O.a. beloningsbeleid, beloning zelf, say on pay enz
Benoemingen	O.a. benoeming RvB, RvC
Bestuurders gerelateerd	O.a. benoeming commissies, beloning commissies, aanpassen termijn bestuurders, enz
Corporate Governance	O.a. aanpassen aandeelhoudersrechten, stembepalingen
Duurzaamheid	O.a. duurzaamheidsonderwerpen zoals rapportages, verantwoordelijkheid. Met name aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van duurzaamheid bevat zowel klimaat als sociaal mix.
Klimaat	Say on Climate en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van klimaat
Niet-routinematig	O.a. proxy contest kosten, speciale rapporten, additionele allocatie
Overig	
Overname gerelateerd	O.a. Aanpassen statuten tegen overname, supermajority vote instellen, control shares
Routine	O.a. AGM bepalingen, dividend, belasting
Sociaal	O.a. goedkeuring donaties goede doelen, politieke donaties en aandeelhoudersvoorstellen op het gebied van Sociaal
Statuten gerelateerd	O.a. aanpassen van de statuten
Strategische transacties	O.a. fusie overeenkomst, verkoop van assets

De meeste voorstellen betroffen (her)benoemingen. Relatief gezien is het % 'tegen' stemmen het hoogst bij 'Overig'. Dit wordt veroorzaakt doordat in veel emerging markets er een algemeen agendapunt op de agenda wordt opgenomen waarin goedkeuring wordt gevraagd voor overige zaken die dan aan bod komen. Aangezien vooraf niet bekend is wat hieronder wordt verstaan en er geen 'research' wordt aangeleverd stemmen wij hier altijd 'tegen'.

TABEL 6.2.4 OVERZICHT STEMMEN EN TEGEN STEMMEN PER CATEGORIE¹

Categorie	Aantal voorstellen ²	% Tegen stemmen
Aandelen gerelateerd	803	8%
Audit gerelateerd	598	7%
Beloning	1.461	24%
Benoemingen	3.783	22%
Bestuurders gerelateerd	458	10%
Corporate Governance	1	0%
Duurzaamheid	2	50%
Klimaat	9	22%
Niet-routinematig	85	5%
Overig	270	80%
Overname gerelateerd	140	4%
Routine	665	5%
Sociaal	54	0%
Statuten gerelateerd	258	18%
Strategische transacties	210	6%

¹ Bron: ISS, Achmea Investment Management

² Het is mogelijk dat er bij het aantal voorstellen dubbeltellingen voorkomen, waardoor het totaal van deze tabel kan afwijken van het totaal aantal gestemde voorstellen.

6.3. Agenderingsrecht aandeelhouders

Op aandeelhoudersvergaderingen kunnen aandeelhouders een voorstel agenderen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden van het lokaal geldende agenderingsrecht. Deze aandeelhoudersresoluties kunnen onder meer betrekking hebben op de thema's milieu & gezondheid, mensenrechten, goed bestuur. In het afgelopen halfjaar hebben wij 100 aandeelhoudersresoluties beoordeeld en onze stem uitgebracht.

Wij toetsen de afzonderlijke aandeelhoudersvoorstellen op inhoud, wenselijkheid, werkbaarheid en effect. Dat betekent dat wij niet in alle gevallen voor een resolutie zullen stemmen, ook al past deze binnen onze speerpuntthema's.

Governance

General Mills

John Chevedden heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend bij General Mills, waarin het verzoekt dat de onderneming beleid rondom onafhankelijk bestuur aanneemt. Het stelt dat de voorzitter van de Raad van Bestuur een onafhankelijk bestuurder dient te zijn. Bij General Mills vervult Jeffrey Harmening zowel de rol van CEO als Chair.

General Mills verklaart dat het 'cruciaal' is dat de onderneming de flexibiliteit en discretie behoudt om te bepalen welke leiderschapsstructuur op een bepaald moment het meest geschikt is voor de onderneming en haar aandeelhouders. Wanneer de voorzitter echter niet onafhankelijk is, moeten de onafhankelijke bestuurders een onafhankelijke hoofdbestuurder kiezen. De Raad van Bestuur is van mening dat de optimale voorwaarde voor de huidige leiderschapsstructuur wordt bewezen door de financiële prestaties van de onderneming en het 'robuuste' onafhankelijke toezicht op de raad. De onderneming stelt verder dat zijn leiderschapsstructuur verder wordt ondersteund door een "sterke onafhankelijke raad en corporate governance-structuren die effectief onafhankelijk toezicht en verantwoording bevorderen".

Social Advisory Services erkent dat veel grote ondernemingen de functies van voorzitter en CEO combineren; het is echter over het algemeen in het belang van de aandeelhouders om deze functies te scheiden. De primaire verantwoordelijkheid van de raad van bestuur is de aandeelhouders van de onderneming te vertegenwoordigen, toezicht te houden op het management en verantwoording af te leggen. Er kunnen belangenconflicten ontstaan wanneer één persoon zowel de functie van voorzitter als die van CEO bekleedt.

Bij de taakomschrijving van de voorzitter staat de plicht om de prestaties van de CEO te beoordelen. Deze rol van objectieve beoordeling van de prestaties van de CEO komt in het gedrang wanneer een voorzitter belast is met de beoordeling van haar/zijn eigen prestaties als CEO. Deze

objectiviteit kan ook in het gedrang komen, of als zodanig worden ervaren, wanneer een gelieerde bestuursvoorzitter belast is met de evaluatie en beoordeling van de prestaties van het management. Bovendien vormt een verenigde positie van voorzitter en CEO een directe bedreiging voor de soepele werking van het gehele bestuursproces, aangezien het de uiteindelijke verantwoordelijkheid van de voorzitter is om de agenda vast te stellen en ervoor te zorgen dat bestuurders volledige toegang krijgen tot informatie om met kennis van zaken beslissingen te kunnen nemen. Om deze reden heeft SPH VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel is afgewezen door de aandeelhouders, 41,5% van de aandeelhouders heeft VOOR het voorstel gestemd.

Mensenrechten

Tesla

De 'State of New York Office of the State Comptroller' (NYS Comptroller) heeft een aandeelhoudersvoorstel ingediend omtrent transparantie over intimidatie en discriminatie. Tesla wordt verzocht te rapporteren in een openbaar jaarverslag over haar inspanningen, inclusief gekwantificeerde resultaten, om intimidatie en discriminatie van werknemers te voorkomen.

Tesla hanteert een nultolerantiebeleid voor intimidatie, discriminatie en pesten. De Ethische code van de onderneming beschrijft het beleid inzake gelijke kansen voor alle werknemers en het onderschrijft de VN-verklaring voor de rechten van de mens. In het Impact Report 2021 geeft Tesla informatie over inclusieve verwervingsinitiatieven en programma's voor diversiteit, gelijkheid en inclusie.

Tesla heeft echter te maken met herhaaldelijke beschuldigingen van rassendiscriminatie en seksuele intimidatie op de werkvloer. Momenteel lopen er meerdere rechtszaken, waaronder een rechtszaak van het 'California Department of Fair Employment and Housing' wegens vermeende rassendiscriminatie en intimidatie. Aandeelhouders zouden baat hebben bij aanvullende informatie om te begrijpen hoe de onderneming de daarmee samenhangende risico's beheert en beperkt. SPH heeft daardoor voor de resolutie gestemd. Ruim 46,5% van de aandeelhouders heeft VOOR het voorstel gestemd. Het voorstel is hiermee helaas afgewezen maar heeft wel een dusdanig volume VOOR stemmen ontvangen dat de onderneming hier actie op zal moeten ondernemen om te voorkomen dat stemmen op herbenoemingen beïnvloed worden door een gebrek aan reactie. Dit voorstel stond voor het eerst op de agenda.

Microsoft

AkademikerPension en een aantal mede-indieners hebben een resolutie ingediend met het verzoek dat Microsoft zijn belastingbetalingen rapporteert in overeenstemming met de GRI Tax Standard. De indieners voeren aan dat Microsoft "geen inkomsten of winsten in niet-Amerikaanse markten

bekendmaakt, en buitenlandse belastingbetalingen niet worden uitgesplitst, waardoor het voor beleggers moeilijk wordt om de risico's van belastinghervormingen voor [het] bedrijf te evalueren”.

Microsoft stelt dat de GRI Tax Standard niet op grote schaal wordt toegepast, ook niet door grote Amerikaanse technologiebedrijven, en dat het voorbarig zou zijn om deze vrijwillige standaard aan te nemen. Microsoft verstrekt al informatie over haar belastingbijdragen in haar Form 10-K voor Amerikaanse federale, staats- en internationale inkomstenbelastingen.

SPH heeft voor de resolutie gestemd, omdat de voorgestelde GRI Tax Standard extra transparantie biedt van de onderneming over belastingbeleid. Van de aandeelhouders stemde 22,8% VOOR het voorstel, het voorstel is hiermee afgewezen. Het voorstel stond voor het eerst op de agenda.

6.4. Corporate governance ontwikkelingen

Herziening Corporate Governance Code

Op 20 december 2022 is de Corporate Governance Code uit 2016 geactualiseerd door de Monitoring Commissie Corporate Governance Code. Naast onderhoudsupdates zijn er enkele wijzigingen doorgevoerd:

- Het woord 'duurzaam' is toegevoegd aan de 'kern leidraad voor bestuurders en commissarissen'. Bestuurders en commissarissen dienen rekening te houden met de effecten van het handelen van de onderneming op mens en milieu. Het doel is daarmee 'duurzame langetermijnwaardecreatie' te borgen. Deze wijziging in zienswijze kan leiden tot andere eisen aan bestuurders en commissarissen op het gebied van ervaring en competenties.
- Aandeelhouders moeten ook het belang van een ondernemingsstrategie, gericht op duurzame langetermijnwaardecreatie onderkennen. Dit is wat wij als aandeelhouder onderkennen en ook verankerd hebben in het stembeleid.
- 'Leeftijd' is toegevoegd als relevante factor m.b.t. een diverse samenstelling van het bestuur en de Raad van Commissarissen (RvC). Gezien de gemiddelde leeftijd van 60,7 jaar in de RvC's van beursgenoteerde ondernemingen is dit een goede toevoeging om bredere diversiteit te bevorderen.
- Ondernemingen dienen concreet beleid op te stellen rondom diversiteit en inclusie, cultuur en cybersecurity. De Corporate Governance Code heeft hier concrete handvatten voor opgenomen.

De aanpassingen in de Code leiden niet tot wijzigingen in onze werkwijze of ons stembeleid. Wij steunen de wijzigingen in de Code maar hadden graag verdere stappen gezien. Onder andere in de vorm van meer concretere handvatten. Dat draagt namelijk bij dat ondernemingen transparanter zijn over de afwegingen die ze maken, waardoor een betere dialoog mogelijk is.

De zittingstermijn van de Monitoring Commissie eindigt per 1 januari 2023. De Commissie heeft in haar slotdocument aangegeven dat ze verwachten dat als gevolg van alle maatschappelijke ontwikkelingen op het gebied van corporate governance de, nu herziene, code binnen afzienbare tijd weer aan herziening toe zal zijn. Minister Adriaansens van Economische Zaken en Klimaat heeft aangegeven voorlopig nog geen nieuwe commissie te willen aanstellen. Er is een verkenning gestart om te zien hoe de Code 'toekomstbestendig' kan worden ingericht en ze wil hier eerst de uitkomst van afwachten. Het kabinet zal in het 1e kwartaal van 2023 een besluit nemen over het aanwijzen van de geactualiseerde code als officiële gedragscode voor beursgenoteerde ondernemingen en hun aandeelhouders. Waarop de wettelijke pas-toe-of-leg-uit-regel van toepassing is. Om te voorkomen dat het een 'afvink'

oefening wordt zijn om deze reden ook meer concrete handvatten omtrent transparantie belangrijk.

Speerpuntenbrief Eumedion 2023

Op 12 oktober 2022 werd de 18e jaarlijkse Speerpuntenbrief van Eumedion aan Nederlandse beursgenoteerde ondernemingen uitgestuurd. De speerpunten die in de brief worden vermeld zijn onderwerp van gesprek tijdens dialogen van de, bij Eumedion aangesloten institutionele beleggers, met de ondernemingen in aanloop naar en op de aandeelhoudersvergaderingen in 2023. De speerpunten voor 2023 zijn:

- Biodiversiteit
- Transparantie op het gebied van mensenrechten

Afgelopen jaar was klimaat één van de speerpunten die met ondernemingen besproken werden, biodiversiteit is hier een vervolg op. Biodiversiteit kan namelijk niet los worden gezien van de klimaatcrisis. In de brief worden ondernemingen gevraagd om afhankelijkheden en impact van de onderneming op biodiversiteit en kwetsbare ecosystemen te identificeren, meten en beoordelen. Dit omvat ook de waardeketen. Wanneer de afhankelijkheid/impact materieel is dient de onderneming haar beleid te publiceren met informatie over hoe zij de negatieve impact wil mitigeren of hoe zij positieve impact wil creëren.

Het andere speerpunt in de brief is een herhaling van de oproep aan ondernemingen om te rapporteren over de effectiviteit van hun procedures en maatregelen om mensenrechten in de gehele waardeketen te waarborgen. Tijdens de dialogen in 2022 is gebleken dat veel ondernemingen wel beleid hebben met betrekking tot dit thema en hier transparant over zijn maar dat zij niet rapporteren over de effectiviteit van het beleid en de maatregelen die de ondernemingen nemen. Ook is er weinig inzicht in het afwegingskader wat ondernemingen hanteren om te bepalen of ondernemingen activiteiten moeten voorzetten in landen of gebieden waar mensenrechtenschendingen zijn vastgesteld. De ondernemingen worden gevraagd om hierover in hun jaarverslagen over het boekjaar 2022 te rapporteren.

Oproep tot verlenging van Europese minimum-oproepingstermijn voor AVA's

De European Securities and Markets Authority (ESMA) heeft op 11 oktober 2022 een zogenaamde 'Call for Evidence' gepubliceerd. In dit document worden vragen gesteld over de werking van specifieke onderdelen van de Shareholders Rights Directive (SRD). Belanghebbenden kunnen dan feedback geven. Achmea IM heeft via Eumedion input geleverd op de Call for Evidence. In de reactie zit een oproep om de in de SRD opgenomen minimum oproepingstermijn voor een aandeelhoudersvergadering (AVA) te verlengen van 21 naar 42 dagen. Dit geeft ondernemingen en aandeelhouders meer mogelijkheden om over bepaalde AVA-voorstellen in dialoog te gaan en geeft stemadviesbureau's meer tijd om

goede AVA-analyses en stemadviezen op te stellen. In Nederland geldt deze termijn al. Wij zijn voorstander van het verlengen van de minimum oproepingstermijn om bovengenoemde redenen.

In de reactie is ook teruggegeven dat de herziening van de SRD heeft geleid tot meer dialogen tussen ondernemingen en aandeelhouders. Specifiek ten aanzien van bestuurdersbeloningen. Dit is zeer positief. Het internationale stemproces kan nog wel worden verbeterd. Er is nog veel rompslomp met betrekking tot het afgeven van steminstructies. Regelmatig is er additionele documentatie benodigd, waaronder specifieke volmachten. Hier zijn dan weer extra kosten aan verbonden die niet overal gelijk zijn. De tijdslijnen hierbij zijn ook extreem kort. Ook is er helaas de constatering dat steminstructies soms niet door de 'stemketen' heen komen. Deze punten zijn meegegeven ter overweging om te pleiten voor een aanscherping van de SRD.

De ESMA beoordeelt de feedback om te bekijken wat zij meeneemt bij het aanleveren van input voor de SRD2 review die juli 2023 bij de Europese Commissie moet worden aangeleverd.

7. Impact beleggen

Impact beleggingen, ook wel beleggingen in oplossingen genoemd, zijn beleggingen die naast een financiële doelstelling ook een concreet meetbare maatschappelijke doelstelling hebben. In dit hoofdstuk rapporteren wij over de omvang van onze impact beleggingen en de gerealiseerde impact.

7.1. Zorgvastgoed

Wij hebben het initiatief genomen om een fonds op te zetten dat er volledig op is gericht om betaalbaar en duurzaam zorgvastgoed in Nederland te realiseren: het Apollo Zorgvastgoedfonds. Dit fonds investeert in zorgvastgoed, waaronder eerstelijnszorgcentra. De fondsmanager is lid van GRESB (benchmark voor duurzaam vastgoed) en heeft de UNPRI ondertekend.

SPH is er in geslaagd om het volledige initiële doelvermogen van EUR 80 miljoen te beleggen en heeft het fonds daarmee een goede start gegeven. Het Apollo Zorgvastgoedfonds heeft inmiddels meer geïnteresseerde partijen aangetrokken om zo haar impact te vergroten. De investeringen van het fonds zijn onder te verdelen in drie categorieën: beschermd wonen, verpleegcomplexen en gezondheidscentra.

TABEL 7.1.1 OMVANG VAN HET FONDS

Beschermd wonen	Verpleegcomplexen	Gezondheidscentra
€ 25.310.000	€ 100.184.541	€ 75.130.000
2 objecten	9 objecten	13 objecten
122woningen	379 studio's	56 praktijken
183 bewoners	379 bewoners	121.150 cliënten
		60 huisartsen

Naast de omvang en de opbouw van de portefeuille houden wij ook in de gaten wat de impact is op de zorgaanbieders (financierbaarheid, relatietermijn en tevredenheid) op de gebruikers (betaalbaarheid, tevredenheid en veiligheid) en op de omgeving (tevredenheid en duurzaamheid).

8. Bijlagen

8.1. Uitgangspunten van het Global Compact van de Verenigde Naties

Het UN Global Compact verlangt van bedrijven dat zij binnen hun invloedssfeer een aantal kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anticorruptie omarmen, ondersteunen en uitoefenen. Bedrijven die het VN Global Compact initiatief onderschrijven, verbinden zich ertoe de onderstaande doelstellingen en waarden te steunen bij het uitvoeren van hun activiteiten:

Mensenrechten

1e principe: Bedrijven dienen binnen de eigen invloedssfeer de internationaal vastgelegde mensenrechten te ondersteunen en te respecteren; en

2e principe: er voor te zorgen dat zij niet medeplichtig zijn aan schendingen van de mensenrechten.

Arbeidsnormen

3e principe: Bedrijven dienen de vrijheid van vakvereniging en de effectieve erkenning van het recht op collectieve onderhandelingen te handhaven;

4e principe: alle vormen van verplichte en gedwongen arbeid te elimineren;

5e principe: zich in te spannen voor de effectieve afschaffing van kinderarbeid; en

6e principe: discriminatie met betrekking tot werk en beroep te bestrijden.

Milieu

7e principe: Bedrijven dienen het voorzichtigheidsbeginsel te hanteren met betrekking tot milieukwesties;

8e principe: initiatieven te ondernemen om grotere verantwoordelijkheid op milieugebied te bevorderen; en

9e principe: de ontwikkeling en verspreiding van milieuvriendelijke technologieën te stimuleren.

Anticorruptie

10e principe: Bedrijven dienen alle vormen van corruptie, inclusief afpersing en omkoping, tegen te gaan.

De principes van het UN Global Compact zijn gebaseerd op internationale verdragen, onder andere afgeleid van de Universele verklaring van de rechten van de mens, de verklaring van de Internationale Arbeidsorganisatie (ILO) inzake de fundamentele arbeidsrechten, en van de verklaring van Rio met betrekking tot milieu en ontwikkeling.

8.2. Relevante bepalingen Nederlandse Corporate Governance Code (2022 versie)

Principe 4.1 De algemene vergadering

De algemene vergadering kan een zodanige invloed uitoefenen op het beleid van het bestuur en de raad van commissarissen van de vennootschap, dat zij een volwaardige rol speelt in het systeem van checks and balances binnen de vennootschap. Goede corporate governance veronderstelt een volwaardige deelname van aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering.

Relevante best practice bepalingen

4.1.1 Het toezicht van de raad van commissarissen op het bestuur omvat mede het toezicht op de verhouding met aandeelhouders.

4.1.5 Indien een aandeelhouder een onderwerp op de agenda heeft laten plaatsen, licht hij dit ter vergadering toe en beantwoordt hij zo nodig vragen hierover.

4.1.6 Een aandeelhouder oefent het agenderingsrecht slechts uit nadat hij daaromtrent in overleg is getreden met het bestuur. Wanneer één of meer aandeelhouders het voornemen hebben de agendering te verzoeken van een onderwerp dat kan leiden tot wijziging van de strategie van de vennootschap, bijvoorbeeld door het ontslag van één of meer bestuurders of commissarissen, wordt het bestuur in de gelegenheid gesteld een redelijke termijn in te roepen om hierop te reageren (de responstijd). De mogelijkheid van

het invoeren van de responstijd geldt ook voor een voornemen als hiervoor bedoeld dat strekt tot rechterlijke machtiging voor het bijeenroepen van een algemene vergadering op grond van artikel 2:110 BW. De desbetreffende aandeelhouder respecteert de door het bestuur ingeroepen responstijd, bedoeld in best practice bepaling 4.1.7.

Principe 4.3 Uitbrengen van stemmen

Deelname van zoveel mogelijk aandeelhouders aan de besluitvorming in de algemene vergadering is in het belang van de checks and balances van de vennootschap. De vennootschap stelt, voor zover het in haar mogelijkheid ligt, aandeelhouders in de gelegenheid op afstand te stemmen en met alle (andere) aandeelhouders te communiceren

Relevante best practice bepalingen

4.3.1 Aandeelhouders, waaronder institutionele beleggers (pensioenfondsen, verzekeraars, beleggingsinstellingen, vermogensbeheerders), oefenen hun stemrecht geïnformeerd en naar eigen inzicht uit. Institutionele beleggers die gebruik maken van stemadviseurs (i) stimuleren dat deze stemadviseurs bereid zijn met de vennootschap in dialoog te gaan omtrent hun stembeleid, stemrichtlijnen en stemadviezen, en (ii) zorgen ervoor dat hun stemmen in lijn met hun eigen stembeleid worden uitgebracht.

4.3.5 Institutionele beleggers geven invulling aan principe 4.4 (Aandeelhouders, waaronder institutionele beleggers, onderkennen het belang van een strategie gericht op duurzame lange termijn waardecreatie van de vennootschap en de met haar verbonden onderneming) bij het opstellen van hun betrokkenheidsbeleid. Institutionele beleggers plaatsen hun betrokkenheidsbeleid op hun website.

4.3.6 Institutionele beleggers plaatsen ten minste jaarlijks op hun website een verslag van de uitvoering van hun betrokkenheidsbeleid. Daarin wordt in ieder geval een algemene beschrijving gegeven van hun stemgedrag, alsmede een toelichting op de belangrijkste stemmingen en het gebruik van de diensten van stemadviseurs. Daarnaast brengen institutionele beleggers ten minste eenmaal per kwartaal op hun website verslag uit of en hoe zij als aandeelhouder hebben gestemd, per individuele vennootschap en per stempunt. In het verslag geven institutionele beleggers inzicht in de kernpunten van de dialogen die zij met vennootschappen hebben gevoerd.

8.3. Toelichting Implementatie ESG Due Diligence

Als ondertekenaar van het IMVB-convenant voor pensiofondsen maakt SPH een gepaste, zorgvuldige

inschatting (due diligence) van de risico's in relatie tot bedrijven waarin wordt belegd. Er wordt met name gekeken of deze bedrijven zich houden aan maatschappelijk verantwoord ondernemingsgedrag (responsible business conduct). Periodiek voert SPH een screening uit op de bedrijven in haar beleggingsportefeuille om te onderzoeken of zij zich schuldig maken aan het schenden van internationale normen of dat er sprake is van potentiële schending daarvan. De ESG due diligence screening die SPH uitvoert is erop gericht om de negatieve impact op duurzaamheidsfactoren (dus negatieve impact voor samenleving en milieu in de beleggingsportefeuille en bij potentiële beleggingen) te identificeren en analyseren.

ESG due diligence cyclus³⁵

Stap 1 – Integreer maatschappelijk verantwoord ondernemen in beleid en managementsystemen

Als belegger onderschrijft SPH de ESG due diligence-stappen conform het OESO-richtsnoer.³⁶ Wij streven via onze beleggingen naar (maatschappelijke) lange termijn waardecreatie en identificeren en beoordelen aan de hand van een ESG due diligence screening de daadwerkelijke en potentiële negatieve impact in de beleggingsportefeuille. Deze ESG due diligence screening wordt uitgevoerd door Achmea Investment Management op basis van informatie van ESG-dataprovider ISS ESG.

Stap 2 – Identificeer en beoordeel negatieve gevolgen; en Stap 6 – Zorg voor herstelmaatregelen of werk hieraan mee

Bij het screenen van onze beleggingsportefeuille (aandelen en bedrijfsobligaties) worden (potentiële) negatieve impacts op samenleving en milieu geïdentificeerd. Hierbij wordt gekeken naar de impact van het gedrag van de onderneming op de samenleving en/of milieu en de ernst, schaal en onomkeerbaarheid van de schending. De uitkomsten van deze ESG due diligence screening worden gecategoriseerd naar thematische aandachtgebieden en beoordeeld op de mate van betrokkenheid van de onderneming en het effect op de samenleving of het milieu. De onderneming krijgt bij de beoordeling een kwalificatie van rood, oranje of groen op basis van de informatie van ISS ESG. Deze kwalificatie wordt vervolgens gebruikt bij de prioritering bij de thematisch aandachtsgebieden. Naast gezondheid en klimaat zijn de thematisch aandachtsgebieden voor SPH gerelateerd aan mensenrechten, arbeidsnormen, milieu en anti-corruptie. Ondernemingen die zich niet houden aan deze normen worden als (potentieel) risicovol beschouwd voor de samenleving of het milieu. Wanneer ondernemingen waarin wij beleggen negatieve impact hebben veroorzaakt c.q. daaraan hebben bijgedragen, verlangen wij dat zij herstelmaatregelen uitvoeren en/of benadeelden compensatie bieden c.q. daaraan bijdragen (Stap 6). Dit is een integraal onderdeel van het engagement proces. Zie ook stap 3.

³⁵ Handreiking Prioriteiten Stellen in ESG Due Diligence. Zie: <https://www.imvoconvenanten.nl/-/media/imvo/files/verzekeringsector/prioriteiten-stellen-in-ESG-due-diligence.pdf?la=nl&hash=C837DAE4C2D99A1E9B788C6BDC475569>

³⁶ <https://mneguidelines.oecd.org/RBC-for-Institutional-Investors.pdf>: "Responsible business conduct for institutional investors"

Stap 3 – Stop, voorkom of beperk negatieve gevolgen
Wanneer ondernemingen in onze beleggingsportefeuille (potentieel) negatieve impact veroorzaken of dreigen te veroorzaken gebruiken wij onze invloed om deze negatieve impact te voorkomen en/of te mitigeren en indien nodig om herstelmaatregelen en/of compensatie mogelijk te maken. Dit doen wij via engagement, waar nodig en mogelijk oefenen we extra invloed uit door te stemmen op aandeelhoudersvergaderingen.

Stap 4 – Monitor praktische toepassingen en resultaten

De voortgang en impact van ons engagementbeleid ten aanzien van de geïdentificeerde negatieve impact wordt gemonitord via een halfjaarlijkse rapportage.

Stap 5 – Communiceer hoe gevolgen worden aangepakt

In het MVB Halfjaarverslag legt SPH verantwoording af over de maatregelen die worden genomen om de (potentiële) negatieve impact op samenleving en milieu die in dit proces zijn geïdentificeerd te mitigeren. Dit gebeurt via de toelichting op de MVB-instrumenten zoals engagement, stemmen en uitsluiten.

8.4. Lijst van ondernemingen: Normatieve Dialogen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
1	Acciona SA	15-1-2021	Mensenrechten
	Acciona SA	15-1-2021	Milieu
2	Aecon Group Inc	15-1-2021	Mensenrechten
	Aecon Group Inc	15-1-2021	Milieu
3	Alibaba Group Holding Ltd.	15-7-2021	Corruptie
4	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Corruptie
	Alphabet Inc. Class C	15-7-2021	Mensenrechten
5	ALROSA PJSC	15-4-2021	Milieu
6	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	Amazon.com, Inc.	15-7-2022	Corruptie
7	AmerisourceBergen Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
8	Anheuser-Busch InBev	15-7-2022	Arbeidsnormen
9	Banglalink Digital	15-10-2021	Arbeidsnormen
10	Barclays PLC	15-10-2022	Mensenrechten
11	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Mensenrechten
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
	Barrick Gold Corporation	15-7-2022	Milieu
12	BHP Group PLC	15-4-2018	Milieu
	BHP Group PLC	15-1-2021	Milieu
13	boohoo group Plc	15-10-2020	Arbeidsnormen
14	Bunge Limited	15-10-2019	Milieu
15	Cardinal Health, Inc.	15-1-2020	Mensenrechten
16	Cargill, Inc.	15-10-2021	Milieu
17	Carrefour SA	15-4-2022	Arbeidsnormen
18	CCR SA	15-7-2020	Corruptie
19	China Molybdenum Co., Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
20	China Yangtze Power Co., Ltd.	15-10-2019	Milieu
21	Coca-Cola Amatil Limited	15-10-2022	Arbeidsnormen
22	Companhia de Saneamento do Parana	20-12-2021	Milieu
23	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
	CoreCivic, Inc.	15-7-2022	Mensenrechten

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
24	Daqo New Energy Corp.	15-7-2021	Arbeidsnormen
25	Delta Air Lines, Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
26	Deutsche Bank AG	15-7-2021	Corruptie
27	Deutsche Bank AG /New York Branch/	15-7-2021	Corruptie
28	Deutsche Telekom AG	15-7-2020	Arbeidsnormen
29	Ecopetrol SA	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Ecopetrol SA	15-7-2021	Milieu
30	Elseswedy Electric Co.	15-4-2021	Milieu
31	Empresas Copec SA	15-7-2022	Mensenrechten
32	Endo International Plc	15-1-2020	Mensenrechten
33	ENGIE SA	15-1-2017	Mensenrechten
	ENGIE SA	15-1-2017	Milieu
34	Eni SpA	15-3-2019	Arbeidsnormen
	Eni SpA	15-7-2022	Milieu
35	Export-Import Bank of India	15-1-2022	Milieu
36	FAST RETAILING CO., LTD.	15-4-2022	Arbeidsnormen
37	FirstEnergy Corp.	15-4-2021	Corruptie
38	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius Medical Care AG & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
39	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
	Fresenius SE & Co. KGaA	15-7-2020	Corruptie
40	General Dynamics Corporation	15-1-2020	Mensenrechten
41	G-III Apparel Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
42	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
	Golden Agri-Resources Ltd	15-4-2021	Mensenrechten
43	Hankook Tire & Technology Co., Ltd.	15-7-2022	Arbeidsnormen
44	Hon Hai Precision Industry Co., Ltd.	15-10-2020	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogoog geïnitieerd	Normschending
45	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
	HUGO BOSS AG	15-4-2022	Arbeidsnormen
46	Hyundai Engineering & Construction Co. Ltd.	15-4-2022	Corruptie
47	Iberdrola SA	15-4-2021	Mensenrechten
	Iberdrola SA	15-4-2021	Milieu
48	ING Groep NV	15-1-2022	Corruptie
49	Johnson & Johnson	15-1-2020	Corruptie
50	Kobe Steel, Ltd.	15-10-2022	Milieu
51	Kohl's Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
52	Korian SA	15-4-2022	Mensenrechten
53	Lands' End Inc	15-7-2022	Arbeidsnormen
54	Lens Technology Co., Ltd.	15-7-2021	Arbeidsnormen
55	Levi Strauss & Co.	15-4-2022	Arbeidsnormen
56	LG Chem Ltd.	15-10-2022	Mensenrechten
57	LG Electronics, Inc.	15-7-2022	Arbeidsnormen
58	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	15-10-2021	Corruptie
	LM Ericsson Telefon AB	16-10-2021	Corruptie
59	Loomis AB	15-10-2022	Arbeidsnormen
60	Macy's Inc	15-4-2022	Arbeidsnormen
61	MAXIMUS, Inc.	15-4-2020	Arbeidsnormen
62	McDonald's Corp.	15-10-2020	Arbeidsnormen
63	McKesson Corp.	15-1-2020	Mensenrechten
64	Meituan	15-1-2022	Corruptie
65	Meta Platforms, Inc.	28-3-2019	Mensenrechten
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Meta Platforms, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
66	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Mensenrechten
	Mitsui & Co.,Ltd	15-1-2020	Milieu
67	MMC Norilsk Nickel PJSC	15-7-2020	Milieu
68	Motherson Sumi Systems Ltd.	15-4-2022	Arbeidsnormen
69	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Mensenrechten
	Nutrien Ltd.	15-1-2022	Milieu
70	Pegatron Corp	15-1-2021	Arbeidsnormen
71	Petroleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
72	Petróleos Mexicanos SA	15-10-2021	Milieu
73	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Arbeidsnormen
	POSCO	15-7-2021	Mensenrechten

	Onderneming	Dialog geïnitieerd	Normschending
	POSCO	15-7-2021	Milieu
74	PT Astra International Tbk	15-4-2021	Mensenrechten
75	PVH Corp.	15-4-2022	Arbeidsnormen
76	Ratch Group Public Co. Ltd.	15-10-2021	Mensenrechten
77	Repsol SA	15-10-2022	Mensenrechten
	Repsol SA	15-10-2022	Milieu
78	Rheinmetall AG	15-4-2020	Mensenrechten
79	Rio Tinto plc	15-10-2020	Milieu
	Rio Tinto plc	15-1-2022	Mensenrechten
80	Rosneft Oil Co.	15-10-2019	Milieu
81	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Mensenrechten
	SAMSUNG C&T CORPORATION	15-1-2021	Milieu
82	Serco Group Plc	15-7-2021	Mensenrechten
83	Shikun & Binui Ltd	15-1-2022	Corruptie
84	Sienna Senior Living, Inc.	15-10-2020	Mensenrechten
85	SK Inc.	15-10-2021	Mensenrechten
86	SK Innovation Co., Ltd	15-1-2020	Corruptie
87	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Mensenrechten
	SNC-Lavalin Group, Inc.	15-1-2021	Milieu
88	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Mensenrechten
	Sociedad Quimica y Minera de Chile S.A. (SQM)	15-1-2021	Milieu
89	Sony Group Corporation	15-10-2022	Arbeidsnormen
90	Stellantis NV	15-4-2022	Milieu
91	Sumitomo Corporation	15-1-2022	Arbeidsnormen
92	Target Corporation	15-4-2022	Arbeidsnormen
93	Teck Resources Ltd.	15-1-2021	Milieu
94	TENMA Corp.	15-10-2021	Corruptie
95	Teva Pharmaceutical Industries Ltd.	15-1-2020	Mensenrechten
96	Texhong Textile Group Ltd	15-7-2022	Arbeidsnormen
97	The AES Corporation	15-7-2020	Milieu
98	The Brinks Company	15-1-2022	Arbeidsnormen
99	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
	The Coca-Cola Company	15-10-2022	Arbeidsnormen
100	The GEO Group, Inc.	18-7-2019	Mensenrechten
	The GEO Group, Inc.	19-7-2019	Arbeidsnormen
101	T-Mobile US, Inc.	15-7-2020	Arbeidsnormen
102	Top Glove Corp. Bhd.	15-4-2021	Arbeidsnormen
103	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen

	Onderneming	Dialogo geïnitieerd	Normschending
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Arbeidsnormen
	Uber Technologies, Inc.	15-7-2021	Mensenrechten
104	UBS Group AG	15-10-2021	Mensenrechten
105	United States Steel Corp	15-1-2021	Milieu
106	Universal Electronics Inc.	15-1-2022	Arbeidsnormen
107	Urban Outfitters	15-4-2022	Arbeidsnormen
108	Verizon Communications, Inc.	15-10-2022	Arbeidsnormen
109	Vestas Wind Systems A/S	15-7-2021	Mensenrechten
110	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
	Wal-Mart Stores, Inc.	15-10-2019	Arbeidsnormen
111	Wilmar International Limited	15-1-2020	Milieu
112	Woodside Energy Group Ltd.	15-10-2022	Milieu

8.5. Lijst van ondernemingen: Thematisch Dialogen

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
1	AbbVie, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
2	Ajinomoto Co., Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
3	Aurobindo	Gezondheidszorg	India	Goede en Beschikbare Medicijnen
4	Bayer AG	Gezondheidszorg	Duitsland	Goede en Beschikbare Medicijnen
5	Biogen Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
6	Canadian National Railway Company	Industrie	Canada	Klimaat en Transport 2
7	Carlsberg A/S Class B	Niet-duurzame consumptiegoederen	Denemarken	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
8	Carnival plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Human Capital
9	Conagra Brands, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
10	Costco Wholesale Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
11	Firstgroup PLC	Industrie	Verenigd Koninkrijk	Klimaat en Transport 2
12	Fukuyama Transporting Co Ltd	Industrie	Japan	Klimaat en Transport 2
13	Gilead Sciences, Inc.	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
14	HeidelbergCement AG	Basismaterialen	Duitsland	Mensenrechten & Governance
15	Hydro One Ltd.	Nutsbedrijven	Canada	Reductie CO2 uitstoot
16	Industrias Penoles SAB de CV	Basismaterialen	Mexico	Klimaatadaptatie en water
17	Infineon Technologies AG	Informatietechnologie	Duitsland	Klimaatadaptatie en water
18	Johnson & Johnson	Gezondheidszorg	Verenigde Staten	Goede en Beschikbare Medicijnen
19	Kellogg Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
20	Kimberly-Clark Corp	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
21	Kroger Co.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
22	L'Oreal SA	Niet-duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
23	Marks and Spencer Group plc	Duurzame consumptiegoederen	Verenigd Koninkrijk	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
24	Martin Marietta Materials, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
25	McDonald's Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
26	Mondelez International, Inc. Class A	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Arbeidsomstandigheden in de voedingsmiddelenketen
27	Newcrest Mining Limited	Basismaterialen	Australië	Klimaatadaptatie en water
28	Nokia Oyj	Informatietechnologie	Finland	Mensenrechten & Governance

	Onderneming	Sector	Land van herkomst	Engagement omschrijving
29	Norfolk Southern Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
30	Novartis AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
31	ONEOK, Inc.	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
32	Proximus SA de droit public	Telecommunicatiediensten	België	Mensenrechten & Governance
33	Repsol SA	Energie	Spanje	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
34	Rio Tinto plc	Basismaterialen	Verenigd Koninkrijk	Klimaatadaptatie en water
35	Roche Holding AG	Gezondheidszorg	Zwitserland	Goede en Beschikbare Medicijnen
36	Royal Ahold Delhaize N.V.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Afbouw plastic in verpakking van consumentengoederen
37	Royal Caribbean Cruises Ltd.	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
38	Siemens AG	Industrie	Duitsland	Mensenrechten & Governance
39	Sodexo SA	Duurzame consumptiegoederen	Frankrijk	Human Capital
40	Sony Group Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Japan	Mensenrechten & Governance
41	Southwest Airlines Co.	Industrie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
42	Starbucks Corporation	Duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Human Capital
43	Steel Dynamics, Inc.	Basismaterialen	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
44	Suntory Beverage & Food Ltd.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Japan	Access to Nutrition
45	Sysco Corporation	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
46	Telenor ASA	Telecommunicatiediensten	Noorwegen	Mensenrechten & Governance
47	The Coca-Cola Company	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Access to Nutrition
48	Tyson Foods, Inc.	Niet-duurzame consumptiegoederen	Verenigde Staten	Biodiversiteit in de landbouwketen
49	Uber Technologies, Inc.	Informatietechnologie (NL)	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
50	Umicore	Basismaterialen	België	Reductie CO2 uitstoot
51	Unilever NV	Niet-duurzame consumptiegoederen	Nederland	Access to Nutrition
52	Union Pacific Corporation	Industrie	Verenigde Staten	Klimaat en Transport 2
53	Valero Energy Corporation	Energie	Verenigde Staten	Reductie CO2 uitstoot
54	Vanguard International Semicon	Industrie	Taiwan	Klimaatadaptatie en water
55	Vodafone Group Plc	Telecommunicatiediensten	Verenigd Koninkrijk	Mensenrechten & Governance
56	Werner Enterprises Inc	Industrie	United States	Klimaat en Transport 2

8.6. Begrippen- en afkortingenlijst

Begrip	Uitleg
CO ₂ -voetafdruk	Met behulp van een CO ₂ -voetafdruk verkrijgt een organisatie inzicht in de totale uitstoot van broeikasgassen, veroorzaakt door de organisatie, een proces of een product.
Asset management	het professionele beheer van vermogens van particulieren en instituten gericht op het realiseren van een optimaal beleggingsresultaat.
Best in-class	De best in class-benadering voor sustainable investing betekent beleggen in ondernemingen die binnen hun sector vooroplopen op het gebied van voldoen aan ESG-criteria.
Corporate Governance	Het geheel van regels, praktijken en processen op basis waarvan een onderneming wordt bestuurd en het management wordt gecontroleerd. Corporate governance heeft betrekking op goede bestuurspraktijken en de basisprincipes, rechten, verantwoordelijkheden en verwachtingen van de directie van een organisatie. Een goed gestructureerd corporate governance-systeem stemt de belangen van alle belanghebbenden binnen een onderneming, zoals aandeelhouders, het management, klanten, leveranciers, financiers, de overheid en de gemeenschap, op elkaar af. Zo'n systeem ondersteunt de langetermijnstrategie van een onderneming.
Engagement	Een actieve dialoog tussen beleggers en ondernemingen op het gebied van milieu, maatschappij en corporate governance. Het aangaan van de dialoog met ondernemingen in de beleggingsportefeuille is een belangrijk instrument om financiële-, sociale en milieu risico's te beheersen, kansen te benutten en daarnaast positieve maatschappelijke impact te behalen.
ESG-integratie	De structurele integratie van informatie over factoren op het gebied van ESG in het besluitvormingsproces voor beleggingen. Duurzame beleggers geloven dat duurzaamheid een materiële impact heeft op het resultaat van ondernemingen. Rekening houden met financieel relevante duurzaamheidsinformatie leidt dan ook tot betere beleggingsbeslissingen.
Fiduciair management	Uitbesteding van werkzaamheden op het gebied van vermogensbeheer.
Leefbaar loon	Een leefbaar loon is een loon waarmee een werknemer kan voorzien in basisbehoeftes van zijn of haar gezin; van voeding, gezondheidszorg, kleding, huisvesting tot scholing.
Normatieve dialoog	Het Normatieve Engagement heeft als doel structurele schendingen van UN Global Compact principes, OESO richtlijnen voor Multinationale ondernemingen of UN Guiding Principles on Business & Human Rights te stoppen en te voorkomen. Structurele schendingen van deze normen vergroten het risico op nadelige gevolgen voor de onderneming, haar directe omgeving zoals lokale gemeenschappen of het milieu en voor andere belanghebbenden.
Proxy voting	Stemmen op Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen. Proxy voting betekent stemmen bij volmacht. In Angelsaksische landen gebruikelijk systeem waarbij aandeelhouders op de vergadering van aandeelhouders kunnen stemmen zonder naar de vergadering toe gaan. Vaak wordt via online platformen een stem uitgebracht.
Remuneratiecommissie	Commissie die is samengesteld uit leden van de RvC die voorstellen doet aan de RvC over beloning en de overige arbeidsvoorwaarden van het bestuur (en soms ook het hogere management) van een onderneming. De commissie kan zich laten adviseren door externe deskundigen.
Stranded Assets	Stranded Assets zijn activa op de balans van ondernemingen die snel hun waarde verliezen als gevolg van gedwongen afschrijvingen door klimaatverandering. Dit komt doordat het vinden en opwekken van energie met fossiele brandstoffen onder druk staat door regelgeving om het klimaat te beschermen.
Thematische dialoog	De thematische dialoog wordt gericht op het beheersen van risico's en het benutten van kansen op specifieke thematiek die binnen een sector of een keten speelt. Beter beleid, transparantie en optimalisatie van bedrijfsprocessen worden rondom specifieke thema's centraal gesteld.
Uitsluiten	Het uitsluiten van sectoren of ondernemingen uit een beleggingsportefeuille als ze niet voldoen aan specifieke ESG-criteria. Beleggers kunnen ervoor kiezen een lijst van controversiële landen of ondernemingen uit te sluiten die niet voldoen aan internationale overeenkomsten of verdragen, zoals producenten van controversiële wapens.

Afkorting	Uitgeschreven afkorting	Toelichting
AVA	Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders	Stemmen op de AVA is voor actieve aandeelhouders een manier om de corporate governance of de activiteiten van een onderneming te beïnvloeden. De resultaten van stemmingen tijdens AVA's worden openbaar gemaakt. Als aandeelhouders tegen een voorstel stemmen, moet een onderneming maatregelen nemen.
CDP	Carbon Disclosure Project	De CDP is een organisatie die bedrijven en steden ondersteunt om de milieu-impact van grote bedrijven bekend te maken. Het doel is om van milieurapportage en risicobeheer een bedrijfsnorm te maken en openbaarmaking, inzicht en actie naar een duurzame economie te stimuleren.

ESG	Environmental Social Governance	Criteria op het gebied van milieu, maatschappij en ondernemingsbestuur die worden gebruikt binnen verantwoord beleggen om ondernemingen te analyseren en beoordelen.
ISS ESG		Een onafhankelijk onderzoeksbureau
KPI	Key Performance Indicators	Key Performance Indicators (KPI's) zijn meetbare indicatoren die aantonen hoe de onderneming presteert en of het organisatorische doelstellingen gaat halen. Organisaties gebruiken KPI's op alle niveau's van de organisatie om prestaties en resultaten te evalueren. KPI's helpen de aandacht te richten op zaken die belangrijk zijn.
OESO Richtlijnen	Richtlijnen van de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling	De OECD Guidelines for Multinational Enterprises of en zijn één van de belangrijkste internationaal erkende richtlijnen voor Corporate Social Responsibility, alle 34 OECD lidstaten en 10 andere landen hebben deze richtlijnen geaccepteerd. De OESO-richtlijnen bieden handvatten voor bedrijven om met kwesties om te gaan zoals ketenverantwoordelijkheid, mensenrechten, kinderarbeid, milieu en corruptie.
PRI	Principles for Responsible Investing	Mondiale vereniging van pensioenfondsen, vermogensbeheerders en ondernemingen die verantwoord beleggen willen bevorderen.
SBT's	Science Based Targets	SBT's zijn de wetenschappelijke kaders of doelstellingen, die nodig zijn om een transitie naar een koolstofarme economie te maken, waarin binnen de 2 graden opwarming van de aarde wordt gebleven. De ambitie van de dat ondernemingen deze SBT's onderdeel maken van hun korte- of langetermijn klimaatstrategie.
SDG	Sustainable Development Goal	Een reeks duurzame ontwikkelingdoelstellingen, in 2015 opgesteld door de Verenigde Naties ter vervanging van de Millenniumdoelstellingen. 193 landen hebben samen afgesproken de 17 Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen te realiseren vóór 2030. De doelen zijn gericht op het aanpakken van maatschappelijke en milieu-uitdagingen, zoals klimaatverandering, het stimuleren van schone energie, extreme armoede, gendergelijkheid en duurzame landbouw. De doelen doen een beroep op zowel de publieke als de private sector om nauw samen te werken met de overheden van de landen die hebben ondertekend.
TCFD	Task Force on Climate-related Financial Disclosures	TCFD is een vrijwillige en consistente rapportagemethode voor ondernemingen over klimaatgerelateerde financiële risico's. De taskforce structureert haar aanbevelingen rond vier thema's: bestuur, strategie, risicobeheer en doelstellingen. TCFD is ontwikkeld door de Raad voor Financiële Stabiliteit. Ondernemingen kunnen deze aanbevelingen gebruiken om investeerders, kredietverstrekkers, verzekeraars en andere belanghebbenden van relevante informatie te voorzien.
TPI	Transition Pathway Initiative	Een initiatief van investeerders die de transitie naar een koolstofarme economie monitoren.

Disclaimer

SPH heeft de hier getoonde informatie met zorg samengesteld. De informatie in dit document is (mede) gebaseerd op informatie die SPH van betrouwbaar geachte informatiebronnen heeft verkregen. Dit document is of bevat (i) geen aanbod of uitnodiging om financiële instrumenten te kopen, te verkopen of te verhandelen, (ii) geen beleggingsaanbeveling of beleggingsadvies. SPH raadt u af een (beleggings)beslissing te baseren op de informatie in dit document. SPH is niet aansprakelijk voor schade die het gevolg is van zo'n (beleggings)beslissing. De informatie in dit document is puur informatief en u kunt daaraan geen rechten ontlenen. Alle informatie is een momentopname. SPH heeft het recht om deze informatie zonder aankondiging te wijzigen.

Uitsluitingsproces

Uitsluitingslijsten worden jaarlijks (landenbeleid) of halfjaarlijks (overige thema's) door Achmea IM opgesteld. Hierbij wordt onder andere gebruik gemaakt van ESG-informatie van onafhankelijke dataleveranciers zoals ISS ESG en MSCI ESG-Research. Om tot een uitsluitingslijst te komen worden de door ons gebruikte marktbrede benchmarks gescreend op naleving dan wel overtreding van de ESG-normen zoals opgenomen in het MVB-beleid. Voldoet een land of ondernemingen op basis van de beschikbare ESG-informatie niet aan onze ESG-normen, dan komt deze in aanmerking voor uitsluiting van het relevante beleggingsuniversum. Zowel interne als externe portefeuille beheerders worden gevraagd te controleren of er posities in deze landen of ondernemingen in hun beleggingsportefeuilles voorkomen. Indien dit het geval is, worden zij gevraagd deze binnen een redelijke termijn te verkopen. Mutaties in de beleggingsportefeuilles, door bijvoorbeeld corporate actions, beleggingen buiten de reguliere benchmark of wijzigingen in de benchmark, worden tussentijds niet aan de uitsluitingslijsten getoetst. Ook wordt de beschikbare ESG-informatie niet getoetst op volledigheid. Hierdoor is het mogelijk dat er wordt belegd in landen en ondernemingen die op de uitsluitingslijst staan of die conform de in het MVB-beleid opgenomen ESG-normen, uitgesloten hadden moeten worden. Op het eerst volgende moment van het opstellen van de uitsluitingslijst wordt het proces, zoals hierboven geschetst weer gevolgd. Achmea IM kan geen garanties geven over de volledigheid en juistheid bij de vaststelling en implementatie van de uitsluitingslijsten en aanvaardt daarvoor geen aansprakelijkheid.